

Onsdagen den 8 december

Kl. 10.00

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

§ 1 Justerades protokollet för den 30 november.

§ 2 Föredrogs, men bordlades åter civilutskottets betänkanden nr 26 och 27, jordbruksutskottets betänkande nr 61, skatteutskottets betänkanden nr 66 och 68, justitieutskottets betänkande nr 28, kulturutskottets betänkande nr 30, trafikutskottets betänkande nr 24, jordbruksutskottets betänkanden nr 59 och 69 samt civilutskottets betänkanden nr 28 och 29.

§ 3 Konjunkturstimulerande åtgärder, m. m. (forts.)

Fortsattes överläggningen angående finansutskottets betänkande nr 47 och socialutskottets betänkande nr 42.

Herr LARSSON i Borrbj (c):

Herr talman! Som vi hört går nu den konjunkturpolitiska debatten över i det skede som rör barnfamiljernas situation och de förslag som framlagts till riksdagen, bl. a. i form av en rad motioner, och i proposition nr 156 och som behandlats i socialutskottets betänkande nr 42.

Jag skulle vilja säga att man i propositionen har tagit upp barnfamiljernas situation men tyvärr bara en del av barnfamiljernas situation, eftersom regeringen fortfarande har hoppat över en hel del av de barnfamiljer som alltjämt har det svårt och som står i skuggan utan att ha kunnat få del av den standardhöjning som andra barnfamiljer får i detta förslag. Det är en följd av de dellösningar och delreformer och det provisoriebetonade beteendemönster som kännetecknat regeringens familjepolitik de senaste åren. Jag skall utveckla detta något närmare.

1965 tillkallades familjepolitiska kommittén med uppdrag att överväga samhällets totala stöd åt barnfamiljerna. Jag vill här gärna ha betygat att de övervägandena har skett i ett kommittéarbete som det har varit en glädje att få delta i, under en skicklig ordförande, med ett sekretariat med stort kunnande och stor arbetskapacitet, med ledamöter vilkas arbete har präglats av ett socialt ansvar, en anda av solidaritet mot människor som har det svårt.

Ett enda "men" skulle jag vilja åberopa i sammanhanget, och kanske ett allvarligt sådant. Till det tidigare förnämliga betyget åt kommitténs arbetssätt skulle jag vilja tillägga: en kylig vind från finansdepartementet har ständigt svept över dess arbete. Man har känt att det har vilat över oss en sträng hand som då och då har höjt ett varnande pekfinger som antytt att vi har inga pengar, inga resurser just nu för barnfamiljerna.

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

Trots detta kunde kommittén efter tre års arbete 1968 överlämna sitt betänkande som gällde en översyn av statens totala stöd till barnfamiljerna. Det var ett förslag där man myndigförklarade familjerna, ett förslag där man inte styrde konsumtionen, ett förslag som gick ut på att familjerna skulle kunna ta emot statens stöd, ett stöd som helt var baserat på familjens inkomst och familjens barnantal och som skulle kunna användas för de saker som familjen själv önskade.

Stödet var upplagt så att det hade minsta möjliga tröskeeffekter och var konstruerat så att samhället kunde ta in nya resurser efter hand som sådana skulle uppstå, utan att rubba principerna i förslaget och utan att få andra transfereringseffekter än man från början hade avsett.

Vad gjorde regeringen i denna situation, där man faktiskt hade ett färdigt utredningsförslag och inte bara en arbetspromemoria? Jo, regeringen föll för trycket från dem som var ansvariga för landets misslyckade bostadspolitik och höga boendekostnader – följer av en felaktig befolkningsfördelning och bebyggelseutveckling – och ryckte loss en bit av familjepolitiska kommitténs förslag 1968. Man lade fram ett förslag om ett bostadstillägg till barnfamiljerna, starkt knutet till bostaden och boendekostnaderna, vilka man därigenom i viss mån hade lyckats att kamouflera. Borta var tanken på en valfri konsumtion och familjens dröm om att fritt kunna välja och forma sin boende- och livsmiljö. Det var den reform som trädde i kraft den 1 januari 1969.

Vad hände då i familjepolitiska kommittén? Ja, det är klart att man där kände sig litet omskakad, besviken och överspelad. Men man fortsatte så småningom med en del smådetaljer och sporadiska uppdrag i form av riksdagsskrivelser och hängde sig efter hand mer och mer fast vid en formulering i propositionen 1968, där det stod att utredningen dock trots allt skulle fortsätta sitt arbete.

Det som mest påtagligt stod kvar oförändrat i uppdragets hantering och karaktär var den snåla vinden från finansdepartementet. Det oskrivna men fullt tydliga direktivet kunde beskrivas ungefär på följande sätt: Det finns inte några resurser just nu. Ni kan ta det litet lugnt, och om ni kommer med ett färdigt betänkande på grundval av denna totala översyn och prövning någon gång på våren 1972, kan det med ett normalt remissförfarande tänkas vara lämpligt med en proposition kanske någon gång på hösten 1972.

Med en sådan inställning till sitt arbete satt familjepolitiska kommittén så sent som den 12 oktober detta år och övervägde i lugn och ro en av många arbetspromemorior. Då började det plötsligt att hända saker slag i slag. Den 14 oktober satt regeringen i en presskonferens angående det konjunkturpolitiska läget. Oppositionen höll på att förbereda motioner. Man hade bl. a. under utarbetande ett förslag om att höja barnbidraget med 200 kronor per barn och år, till vilket förslag redan har yrkats bifall i denna debatt. Regeringen satt i denna presskonferens tomhänt, utan något förslag till barnfamiljerna, och det gick då ilbud till familjeministern att här måste någonting göras. Och det skedde snabbt, nämligen redan den 15 oktober när familjeministern från vår kommitté fick en del uppgifter om de förberedande diskussionerna, den arbetspromemoria som jag tidigare nämnt. Denna arbetspromemoria upphöjdes

Onsdagen den
8 december 1971*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

till regeringsförslag redan på eftermiddagen den 15 för att kunna vara i press lördagen den 16.

Jag säger ingenting i och för sig om handlingskraft och ett snabbt skeende. Det finns kanske inte så mycket att invända mot det, ty det kan behövas ibland. Vad jag i det här sammanhanget vill diskutera är inte en situation som en kommitté plötsligt kan komma i, ty det är ointressant. Det intressanta är barnfamiljernas situation och samhällets möjligheter att skapa en helhetsbild. Jag anser att de möjligheterna i ganska hög grad förstördes genom det ryckiga förfaringsätt som tillämpades.

Inte nog med att PM nr 199, som jag anser vara ofullständig och principiellt tvivelaktig, blev regeringsförslag, utan regeringen pumpade friskt in 100 miljoner kronor utöver det belopp som angavs i arbetspromemorian. I promemorian räknades det med en 60-procentig täckning av den del av familjernas hyra som skjuter över 400 kronor – en kostnad på ungefär 200 miljoner kronor. Regeringen ökade på med friska tag till 80 procent, vilket kostar ytterligare 100 miljoner. Det var inget fel i och för sig att barnfamiljerna skulle få mera pengar. Felet var att systemets konstruktion medförde mycket besvärande tröskel- och marginaleffekter, som ytterligare förvärrades ju mera pengar som pumpades in.

I det läget var det inte så mycket tal om utredningsresultat eller remissinstanser, och jag vill ha sagt här i dag att man måste förstå utredningens ledamöter, om de anser att det tar litet tid att på nytt skapa respekt och förtroende för regeringens utredningsuppdrag, att återinföra den hänsyn och diskretion som tillhör svensk utredningspraxis när den är som bäst. Man måste också förstå hur löjväckande det förefaller oss, när vi dagligen i riksdagsutskotten får lyssna till att majoriteten är tvungen att avstyrka rader av motioner, eftersom det möjligen kan tänkas att det inom någon utredning pågår överväganden i det aktuella avseendet.

Trots det förfaringsätt som jag nu beskrivit vill centern i dagens läge göra det bästa möjliga för barnfamiljerna. Det är ju trots allt först och främst för dem situationen är besvärande. Centerns förslag är i korthet följande, ur motionen och ur reservationerna:

Först och främst föreslås en höjning av barnbidraget med 200 kronor per barn och år. Det förslaget borde redan ha varit effektuerat, men det har tyvärr först nu kunnat följas upp i form av en reservation i finansutskottet. Som jag sade har det i den här debatten redan yrkats bifall till detta förslag.

Den höjningen kan genomföras snabbt därför att det inte är fråga om att slå fast en ny princip. Det behövs inget nytt administrativt krångel eller någon ny besvärlig prövning.

I reservationen 2 vid socialutskottets betänkande nr 42 har vi accepterat proposition 156 – *som ett provisorium*; jag vill starkt understryka detta. Vi har i den reservationen också utvecklat kravet på en fortsatt förutsättningslös prövning med möjlighet att ersätta de nu gällande principiellt felaktiga provisorierna med definitiva lösningar som mer överensstämmer med principerna i det betänkande som jag tidigare refererat till och som jag också tidigare uttalat mina sympatier för. Dessutom har vi i reservationen 2 också mycket starkt understrukit det uppdrag som står kvar för kommittén, nämligen att pröva frågan om ett

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

vårdnadsbidrag. Frågan om barn tillsynen är en mycket stor och väsentlig fråga, och den är alltför olöst i mycket hög grad. Kravet att samhället skall tillskapa valmöjligheter blir allt större. Då alla erfarenheter dessutom pekar på att det blir mycket billigare för samhället att tillskapa någon form av vårdnadsbidrag, bör denna valmöjlighet snarast också prövas.

Jag ber med detta att få yrka bifall till reservationen 2 av herrar Hamrin och Larsson i Öskevik m. fl.

Vidare anser vi att när nu riksdagen lastar på kommunerna en ny och stor ekonomisk börda, bör man också med statsbidrag kompensera kommunerna för detta. Socialdemokraterna i utskottet anser att en del av familjestödet bör betalas med proportionell skatt och alltså bäras i lika mån av de ekonomiskt svaga som av de andra, men vi anser att detta bör finansieras med progressiv skatt. Det anser också utskottsmajoriteten, och därför vill jag yrka bifall till utskottets hemställan under E i socialutskottets betänkande nr 42.

Vi har dessutom också ett förslag att redan nu rätta till en del av felaktigheterna i nuvarande bestämmelser för inkomstprövning. I motionen 1562 och reservationen 3 i utskottets betänkande har vi redogjort för orättvisan i att små företagare vid inkomstprövning belastas med 20 procent av förmögenhet överskjutande 50 000 kronor, ofta en fiktiv tillgång, fastlåst i företaget, en tillgång som plötsligt då och då kan höjas i värde av taxeringsnämnden utan att familjen får ett enda öre mer i skattekraft eller i konsumtionsutrymme. Detta krav avfärdas ofta med att det är riktigt att det förhåller sig på detta sätt, men när man sedan så småningom avyttrar fastigheten har man detta ökade värde. Redan från början vill jag säga att detta är en felaktig bedömning, eftersom en sådan realisationsvinst redan är in-tecknad i realisationsvinstbeskattningen. Det är inte heller någon hemlighet att denna orättvisa särskilt drabbar mindre familjordbruk. Jag vill bara säga att det i längden måste vara mycket besvärande för en socialistisk majoritet att acceptera en hög levnadsnivå på bekostnad av en underbetald minoritet och dessutom löva av dessa familjer deras rättmätiga barnstöd. För var dag som går blir det också alltmer ohållbart att helt cyniskt bara föreslå att dessa människor bör syssla med något annat, om det är så ekonomiskt ofördelaktigt. Det är alltför cyniskt i ett solidariskt samhälle att bara uppmana människor att plötsligt bryta upp från en livsform för att ställa sig i omskolnings- och arbetslöshetskön i en redan bekymmersam konjunkturpolitisk situation.

I reservationen 6 har vi fört fram en del önskemål som gäller familjedaghem, men de kommer här ytterligare att kommenteras av fröken Andersson i Stockholm.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan under E samt till reservationerna 2, 3 och 6.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Vid den senaste större familjepolitiska debatten här i riksdagen i våras talade vi en hel del om den grupp av barnfamiljer som har kallats de nya fattiga, dvs. de människor, kanske framför allt bosatta i nya bostadsområden i tätorternas utkanter, som trots hyggliga inkomster

måste vända sig till de sociala myndigheterna och be om socialhjälp. Jag tror att vi i dag har anledning att vidga perspektivet ytterligare och uppmärksamma situationen för det stora flertalet barnfamiljer – alla utom det lilla fåtal som har mycket stora inkomster.

Hur upplever dessa barnfamiljer sin tillvaro i dag? Jag tror att två inslag är karakteristiska. För det första känner man i flertalet fall i dag sin ekonomiska situation mer pressad än man gjorde för ett par år sedan. För det andra tycker en stor grupp att man lämnas i sticket av politikerna – eller i varje fall av vissa politiker.

Hurdan är den ekonomiska situationen? Vad har hänt? På grund av sin ålder och yrkessituation är många av familjerna i det mellaninkomstskikt där man på grund av marginalskatternas utveckling och kommunal-skatternas höjning fått mindre köpkraft trots vissa inkomstförbättringar. Till det har naturligtvis också bidragit utvecklingen av levnadskostnaderna. Trots att vi haft ett s. k. prisstopp har under det senaste året – det fick vi reda på häromdagen – levnadskostnaderna ökat med ungefär 7,7 procent. I dagens tidningar kan vi läsa att matkostnaderna nästa år kommer att öka med 150 kronor för en tvåbarnsfamilj.

Samtidigt som man är med om denna utveckling, får man höra av de socialdemokratiska politikerna, att man har det så bra att man inte behöver någon lättnad i sina bekymmer; några familjepolitiska åtgärder som berör denna halva av barnfamiljerna vidtas inte. I stället ser familjerna hur kommunalpolitikerna för att klara sina problem, som är betydande, börjar strama åt på just sådana sektorer som är av stor betydelse för barnfamiljerna. Det gäller sociala stödåtgärder, barntillsyn – högre avgifter konstrueras osv.

För många familjer framstår då som den enda, eller i varje fall den mest naturliga, lösningen på familjens ekonomiska problem att hustrun träder ut på arbetsmarknaden. Och det har hon uppmuntrats till genom uttalanden från alla politiska partier under senare år och genom skattereformen. Men nu får kvinnorna höra hur deras svårigheter att få arbete används av regeringen som en ursäkt för misslyckandet att klara sysselsättningen. Det är, som herr Helén påpekade i går, detsamma som att säga till dessa kvinnor: Era bekymmer är inte lika allvarliga som andras. Kom tillbaka med era yrkesplaner när tiderna blir bättre. Då har vi nytta av er, inte nu.

Dessa kvinnor ser också hur nya hinder läggs i vägen för deras yrkesarbete i stället för den gamla skattetröskeln som togs bort. Om kvinnorna tar ett arbete får de räkna med, utöver skatterna, att bostadstillägget faller bort om familjen har ett sådant. I stället kommer avgifter för barntillsyn, avgifter som man nu på många håll är i färd med att höja och som är inkomstgraderade. Har de studieskulder ökar kanske återbetalningsskyldigheten när familjens inkomster stiger. Det här tillkommer alltså utöver alla andra kostnader som familjen får när båda makarna förvärvsarbetar.

Det bli allt svårare att förklara för dessa familjer varför de ökade kostnaderna inte får dras av i deklarationen. Jag anser inte att de bör få dras av, men det blir allt fler som frågar om det här, och det är klart att det hade varit lättare att förklara för dem varför de inte har avdragsrätt

om man hade haft det vårdnadsbidrag som vi länge krävt och som länge har utretts.

De familjer som har ett eget hem, som de ofta har skaffat med stora uppförlingar och som de får klara räntor, amortering och underhåll av genom en ekonomisk anspänning, får nu titt och tätt höra hur gynnade de är och att de nog borde klämmas åt litet mer. Det är klart att man kan jämföra med hyresgäster, människor som, i synnerhet i ett nytt bostadsområde, har en kanske ännu värre situation med höga hyror, där kostnaderna till ingen del går till en egen amortering, som det ändå är fråga om när man har ett eget hem. Deras situation kan naturligtvis vara ännu svårare, men de här familjerna som med stora ansträngningar har skaffat sig ett eget hem jämför sig inte med hyresgästerna i nybyggda hus, utan de ser på sin egen trängda ekonomiska situation och de frågar: Hur skall vi få utrymme för ytterligare pålagor bara därför att vi vill ge våra barn en god bostadsmiljö, en lugn omgivning och en nära kontakt med mark och natur? Det är ju värdefulla saker, men de ökar inte familjens ekonomiska resurser.

I ett nötskal tror jag man kan säga att de flesta barnfamiljer i dag upplever sin situation som mera trängd än tidigare. Och hälften av dem finner att de lämnas i sticket av regeringen. De kan inte ens trösta sig med löften om skattesänkningar – löften som de för övrigt inte skulle tro på – utan talas det om skatter är det numera bara fråga om en höjning, antingen av kommunalskatten eller av villabeskattningen eller av någon annan skatt. Uppfinningsrikedomen på den fronten är ju betydande.

Människor som har vardagsbekymmer uttrycker ofta ett främlingskap inför det sätt vi politiker har att tala. Ett av det politiska språkets vanligaste uttryck är "utredning pågår". Regeringen vill gärna att det uttrycket skall tydas så här: "Det här är någonting som vi i regeringen är intresserade av. Här kommer någonting att ske." Men nu har vi fått ett bättre besked. När man säger "utredning pågår" betyder det: "Det här är inte så angeläget. Det kan gott vänta."

För vore det angeläget, då skulle regeringen inte låta hindra sig av en utredning, inte ens om den bara hade några månader kvar av sitt arbete. Det har vi fått bevis på, när propositionen 156 lades fram, i två avseenden: dels när det gäller familjepolitiska kommittén, vars utredningsarbete man inte bryr sig om att vänta på, dels när det gäller driftbidragen till daghem; de bidragen höjer man också utan att invänta den utredning som pågår.

Herr talman! Vi är nog många här i kammaren som tycker det är bra att man har upptäckt att det är angeläget att barnfamiljernas köpkraft stärks. Det gjorde regeringen först när oppositionen hade utlovat konkreta förslag till höstriksdagen. Det är också bra att bidragen till daghem och familjedaghem höjs. Men när ni nästa gång kommer och säger, att nu pågår en utredning så vi måste säga nej till oppositionens förslag, då vet vi vad det betyder. Då menar ni: "Det här är inte så angeläget, tycker vi i regeringen."

Vi har, som herr Larsson i Borrby påpekade, länge krävt en samlad reform av familjepolitiken. Varför har vi gjort det? Jo, för det första därför att skatter och bidrag hör ihop. Åtgärder inom det ena systemet

Onsdagen den
8 december 1971*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

påverkar det andra. Bidragen infördes ju som en ersättning för skatteavdrag. När familjepolitiska åtgärder tas bort ur skattesystemet bör det leda till förbättringar av det kontanta stödet. Och för det andra: När man rör sig med inkomstgraderade åtgärder, då måste man ta hänsyn till de samlade effekterna av olika inkomstgraderade åtgärder ... marginalsatser, inkomstgraderade bidrag av typen bostadstillägg, avgifter som är inkomstgraderade, för barntillsyn bl. a., och en inkomstberoende återbetalning av studiemedel, för att ta de viktigaste exemplen. Fru Nettelbrandt kommer senare att mera utveckla just de här sakerna. Jag skulle annars, om tiden tillät det, kunna dra fram många konkreta exempel på hur det här slår, men det skall jag inte göra.

För det tredje: Man bör inte genom etappvisa reformer inteckna utrymmet för familjepolitiska åtgärder utan att kunna väga olika tänkbara inslag mot varandra. Vi har de allmänna barnbidragen. Vi har bostadstilläggen och man kan överväga andra inkomstgraderade stödformer. Vårdnadsbidrag har föreslagits, och tanken på förlängd moderskapspenning har förts fram. Man skulle kunna tänka sig särskilt stöd för flerbarnsfamiljerna, och vi har hela den stora sektorn med barntillsyn och andra former av service. Alla dessa stödformer måste ju ses och avvägas mot varandra inom det utrymme som man vill ge åt familjepolitiken. Det är klart att den avvägningen försvåras om man med olika delåtgärder binder stora penningssummor.

Det hade varit bättre att nu, i detta konjunkturläge, vidta uttalat tillfälliga åtgärder. Jag har därför sympati för greppet i herr Carlshamres motion -- att helt säga nej till propositionen och vidta tillfälliga åtgärder. Men jag kan inte följa honom, bl. a. därför att de åtgärder han föreslår är för begränsade.

Herr Ahlmark och jag väckte vid riksdagens början en motion om tillfälliga åtgärder av en annan storleksordning, som hade varit motiverade av konjunkturpolitiska skäl. Sedan dess har regeringens förslag kommit, och partierna har i finansutskottet lagt fast sina positioner i fråga om de tillfälliga åtgärderna. Folkpartiet och centerpartiet har enats om att utöver regeringens förslag kräva en allmän förstärkning av barnfamiljernas köpkraft på två sätt -- dels genom en tillfällig sänkning av mervärdeskatten, dels genom permanent höjning av barnbidraget med 200 kronor. Vi godtar alltså regeringens förslag till förstärkning av bostadstilläggen som en provisorisk åtgärd. Men vi säger klart ut att när familjepolitiska kommitténs arbete är färdigt och en samlad reform skall göras, är vi obundna att pröva alla beståndsdelar fritt och förutsättningslöst -- utan bindning av det beslut som fattas i dag.

Vi gör, som jag nämnde, en viktig komplettering av regeringsförslaget. Familjeministern tycker säkert att även 200 kronors höjning av barnbidraget är ett gottköpsbidrag, som hon brukar uttrycka saken, och det är naturligtvis lätt att säga. Vi har krävt en indexhöjning av barnbidraget som regeringen inte vill gå med på. Vill man förverkliga den i praktiken, kan man inte alltid skapa utrymme för stora höjningar. Men de familjer som i dagens tidning läser om de höjda matpriserna tycker kanske ändå inte att det är helt ointressant om barnbidraget skall ligga still eller höjas med 200 kronor. Det är klart att det är roligare att vänta och höja

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

rejälare litet mera sällan; det framstår kanske som mera handlingskraftigt. Men under tiden får ju barnfamiljerna betala det som staten sparar in.

En annan viktig komplettering till regeringsförslaget som vi har fört fram är att statens bidrag till de kommunala bostadstilläggen skall ökas. Utvecklingen av kommunalskatterna är ju, som är välbekant för kammarens ledamöter, mycket oroande och kännbar för människor med vanliga inkomster. Under de senaste åren har de ökat med i runt tal en krona om året. Den totala kommunala utdebiteringen har ökat med 90 öre, 75 öre och 1:54 kr. under de senaste tre åren. Inför nästa år skulle man kanske kunna hoppas att utvecklingen skulle stanna av, men då får man inte ha stora anspråk. Enligt Kommunförbundets beräkningar, och med den skattehöjning som beslöts här i Stockholm i går, kommer genomsnittet för landet att öka med ungefär 1:30 kr. för 1972.

Då är det klart att det inte duger att bara tala om att kommunalskatterna ökar och samtidigt här i riksdagen lassa nya kostnader på kommunerna. Finansministern hade ju en viss förståelse för detta resonemang i går, men han ville inte vara med om att redan nu hejda den här utvecklingen.

Vi har föreslagit att man skulle höja bidragsprocenten till 75 procent av det kommunala bostadstillägget. Detta har tillstyrkts av socialutskottets majoritet. En del tidningar har av det dragit slutsatsen att det redan är bifallet och beslutat av riksdagen. Jag har för min del varnat alla som jag träffat för att dra några förhastade slutsatser. Med den situation vi har här i riksdagen är det allt säkrast att vänta tills omröstningen är klar innan man inkasserar några beslut, hur kloka de än kan framstå för allmänheten.

Herr Sträng hade ett intressant resonemang i går när han tog upp den här saken. Han sade att om man höjer detta bidrag till kommunerna blir det trångt på lånemarknaden, för då måste staten låna mer pengar och därigenom får kommunerna svårare att låna. Det är möjligt att han med det resonemanget kan övertyga fru Marklund och hennes partivänner – vi får väl se när diskussionen går vidare. För min del har jag litet svårt att förstå varför det skulle vara bättre för kommunerna att få låna än att få bidrag, men denna tankegång kanske familjeministern kan utveckla litet ytterligare. Och om det nu är så farligt att höja det här bidraget till 75 procent för kommunerna, hur kan man då våga höja det till 60 procent som regeringen föreslår? Även detta borde väl i så fall inkräkta på kommunernas låneutrymme och alltså vara till nackdel för kommunerna. Jag vet inte hur familjeministern vill motivera den höjningen.

Men det är ju ändå så att den här ökningen av daghemsbidraget som regeringen har föreslagit är ingen kompensation för alla de kommuner som får ökade kostnader. För en del stämmer det inte – de har inte så många daghem att de får så stor del av detta bidrag. Och jag förstår inte hur man kan komma till förtroendemännen i en kommun och säga, att nu får ni visserligen ökade kostnader, men det skall vi kompensera er för genom att ge pengar till en annan kommun. Vad är det för kompensation? Vad svarar fru Odhnoff de kommunalmän som frågar om det här? Det måste vara ganska många som frågar, misstänker jag. Fru Odhnoff kan väl inte bara säga att ni får bygga flera daghem, för det tar ju ganska

lång tid och under denna tid tvingas man då höja skatterna. Man lär inte sänka dem igen.

Vi accepterar, som jag nämnde, ökningen av driftbidraget till daghem och fritidshem, och det är inte så konstigt, eftersom det innebär infriande av önskemål som vi har framfört tidigare här, bl. a. vid årets vårriksdag. Men vi säger: Glöm inte familjedaghemmen! Jag tror det är många av oss här som känner till att familjedaghemsversamheten i dag sitter trångt ute i kommunerna. Den gör det delvis på grund av en mycket positiv utveckling, nämligen att ersättningen till dagbarnvårdarna nu har nått en rimlig nivå. Men det är ju ändå allvarligt. För det första därför att det här är en tillsyn som börjar få en vettig form och som går att öka och minska ganska snabbt – och efterfrågan på barntillsyn växer ju väldigt hastigt. För det andra är det för många en lyckad tillsynsform, särskilt för dem som har deltidsarbete och inte kan ta upp en hel plats för barnet på ett dyrbart daghem. Både för familjen där makarna förvärvsarbetar och för familjen som tar emot barnet kan det vara en bra lösning att få tillsyn några timmar om dagen eller några dagar i veckan. Det är därför som sagt bekymmersamt att familjedaghemsversamheten sitter trångt, och vi har föreslagit att bidraget även till den skall öka nu, när man ökar bidraget till den övriga barntillsynen.

I den allmänpolitiska debatten här i början av hösten sade fru Sigurdsen att de regler som gäller för bidraget till familjedaghemsversamheten kanske inte är så bra, men de är under översyn. I det betänkande från socialutskottet som vi nu behandlar hänvisar man inte till någon översyn av reglerna, men avstyrker ändå förslaget. Det är ju ganska förklarligt, att när man höjer bidraget till daghemmen utan hinder av pågående översyn, så vill man inte skylla på denna när man skall säga nej till en höjning av bidraget till familjedaghemmen. Men det logiska hade väl varit att även säga ja till höjningen av bidraget till familjedaghemmen.

Jag kan inte heller underlåta att, när jag är inne på barntillsynen, peka på den oroande utveckling av daghemsavgifterna som sker ute i kommunerna, där man på många håll är sysselsatt med att konstruera nya skalor som innebär höjda avgifter. Det gör man ju delvis på finansministerns uppmaning – vid Kommunförbundets kongress sade han att det här var bra. Jag undrar: Vad säger familjeministern om detta och om finansministerns uttalande på den här punkten? Det vore bra att här i kammaren få reda på vad som är regeringens familjepolitik. Skall daghemsavgifterna höjas eller inte? Och vad säger en socialdemokratisk riksdagsledamot som fru Hörnlund, som med rätta har fått lovord för arbetet i sin kommun på att hålla låga och enhetliga daghemsavgifter? Det är i detta sammanhang ett nöje att få apostrofera fru Hörnlund, som ju inte står på talarlistan.

När det gäller utformningen av bostadstilläggen kan jag i stort sett hänvisa till vad herr Larsson i Borrby sade. Vi är med om att göra denna justering av förmögenhetsberäkningarna, som ju inte har någon reell motsvarighet i betalningsförmåga. När de gäller de motioner som har väckts om en ändring av utbetalningen av bostadstilläggen, så att de skulle gå direkt till hyresvärden, har utskottet enhälligt föreslagit att

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

dessa motioner skall översändas till familjepolitiska kommittén men i övrigt inte föranleda någon åtgärd just nu. Till detta vill jag bara lägga att det kanske vore motiverat att de som yrkar på en omläggning av utbetalningen av bidrag till en halv miljon barnfamiljer också – med de resurser som de skulle kunna uppbringa i närstående organisationer och bostadsföretag – visade litet data som motivering till sitt krav. Vilken omfattning har det problem som man här pekar på? Innan man redogjort för det kan man väl ändå knappast begära att utbetalningarna till så många människor skall läggas om.

Jag skall be att få sammanfatta. Det är bra att regeringen nu har insett att något måste göras för att förbättra barnfamiljernas situation, men det är beklagligt att man lämnar hälften av barnfamiljerna i sticket. Den här reformen bör tas som ett provisorium, men det bör göras viktiga kompletteringar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 2, 3 och 6.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Det är en egenartad situation vi befinner oss i, när familjepolitiken debatteras som en parentes i en konjunkturpolitisk debatt i riksdagen. Om det finns någon post i statens budget som man gärna skulle se att den kunde hållas utanför konjunkturpolitikens växlingar, så är det väl familjepolitiken. Barnfamiljernas ekonomi lämpar sig sällsynt illa att fungera som ett konjunkturpolitiskt dragspel, att fyllas på och krympas ner allteftersom behovet av konsumtionskraft i samhället anses växla med växlande konjunkturer.

Det är svårt att veta hur mycket av motiveringen för de regeringsförslag vi nu diskuterar som egentligen är konjunkturpolitiskt. Formellt gäller det den bit av familjepolitiken som presenteras i propositionen 140, alltså det s. k. konjunkturpolitiska paketet. När det gäller den mer permanenta delreform som föreslås är den väl inte konjunkturpolitisk alls, eftersom den skall träda i kraft först ett stycke in på nästa år och dessutom har permanent karaktär. Men den har ändå kommit att hamna i denna debatt, och på något sätt är det ett tecken på hur man ser på familjernas situation och hur även familjepolitiken kan dras in i ett spel som egentligen handlar om helt andra ting än barnfamiljernas ekonomi och levnadsstandard. Man kan inte värja sig för tanken att det förhållandet att förslagen läggs fram just i höst mera är av partitaktisk än konjunkturpolitisk eller familjepolitisk natur. Man upplever det som en skakad regerings behov att garnera en trist politik med åtminstone någonting som kan tänkas vara populärt i vida kretsar. Något annat skäl för att forcera fram slarvigt utarbetade och illa genomtänkta förslag, när man hade möjlighet att med bara några månaders tidsutdräkt ha ett fullständigt underlag för förslag och beslut, är svårt att hitta.

Både herr Larsson i Borrbby och herr Romanus har uppehållit sig något vid barnfamiljernas faktiska situation, och låt mig också göra det ett ögonblick.

Det är stora grupper i samhället som har upplevt det senaste året som en ekonomiskt påfrestande tid, som en tid då vi har fått det sämre, vi som varit vana vid att ständigt få det bättre. Stora grupper har blivit

besvikna på en skattereform som lovat att två tredjedelar av alla inkomsttagare skall få skattelindring. Jag vet inte om möjligen en tredjedel har fått det bättre i år. Allt tyder på att när kommunalskattehöjningarna slår igenom nästa år är i så fall även den tredjedelen av inkomsttagarna på den förlorande sidan, åtminstone i huvudsak.

Naturligtvis är det i en sådan tid vissa grupper som med rätta känner sig ha råkat värre ut än andra, och det är naturligt nog de som lever med de smalaste marginalerna, de som har de knappaste inkomsterna i förhållande till behoven. Pensionärerna, vilkas försörjning avsiktligt är baserad på en verklig minimistandard som just inte medger några marginaler för extra påfrestningar, och barnfamiljerna med sin höga konsumtion och därmed sin känslighet för dyrtid och för allt som krymper en knapp inkomst kommer särskilt hårt i kläm.

Det har meddelats att en annan grupp som anser sig sitta i kläm skall få en viss förbättring. Jag tänker på de studerande som lever på studiemedel. De skall få sina studiemedel höjda med några hundra kronor nästa år. Jag missunnar ingalunda studenterna den förbättringen, och jag är övertygad om att den behövs. Men det är en tankeställare att det alldeles säkert finns hundratusentals barnfamiljer här i landet som icke kommer i närheten av det konsumtionsutrymme per person som är tillmätt en student som lever på studiemedel: 10 000 kronor per person. Det är många barnfamiljer som lever på en väsentligt lägre ekonomisk nivå än så.

Jag tror att vi har rätt när vi säger att vi här verkligen har en grupp som har kommit på efterkälken och som förtjänar att vi nu på allvar tar itu med dess problem. Vad är det som har gjort det? Jag har redan nämnt något om det. Flera av oss ledamöter av riksdagen har under det senaste året från denna talarstol talat om de s. k. nya fattiga. Jag vill nämna dem en gång till. Vad är det för människor? Det är människor med heltidsarbete och inkomster som vi för bara några år sedan bedömde som, om inte goda så i varje fall acceptabla, möjliga att leva på. De kan i dag inte leva på sin inkomst utan måste tillföras extraordinärt stöd i form av mera reguljära, inkomstprövade förmåner och direkt individuell socialhjälp.

Vad har människorna i den här gruppen gemensamt? Det är flera omständigheter. Det är barnfamiljer. Det är familjer med bara en försörjare, antingen därför att man bor så att det inte finns arbetsmarknad för mer än en eller därför att man har för många och för små barn som man inte kan skaffa tillsyn till eller något annat skäl. De har också det gemensamt att de genomgående bor i de nyproducerade bostadsområdena med de mycket höga hyrorna. Men de har en sak till gemensamt, som man aldrig nämner, nämligen det att de alla trots att de får och måste få särskilda tillskott i form av mer eller mindre individuellt prövade bidrag, betalar mer i skatt än de får i bidrag. De har alltså en inkomst som i och för sig skulle vara möjlig att leva på men vars bärkraft reduceras genom hög skatt och hög hyra så att det därefter inte går att leva på den. Det problem som samhället ställer upp och löser, det behov som samhället tillgodoser genom olika former av bidrag är ett behov som samhället självt har skapat med sina egna åtgärder på skatte- och

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

bostadspolitikens områden.

Detta förtjänar att hållas i minnet när man överväger hur en familjepolitisk reform av någon räckvidd och betydelse skall utformas. Resultatet av dessa omständigheter är nämligen att barnfamiljer i dag lever under så pressade förhållanden att de förslag vi i dag har att betrakta inte kan uppfattas som mer än en skrapning på ytan av problemet. De löser inga problem. Några familjer kommer när regeringens förslag går igenom, som det ju i huvudsak dess värre kommer att göra, att få en märkbar förbättring – det skall inte bestridas. Men knappast någon får en förbättring som egentligen förändrar situationen. De som är fattiga och har det svårt kommer att förbli fattiga och fortsätta att ha det svårt mindre svårt, det medger jag – men vi löser inte problemen.

Vad vi väntat på och har sett fram emot är naturligtvis någonting helt annat. Det är en stor, verkligt hjälpsam reform som på ett helt annat och mycket radikalare sätt kan ställa den halva miljon barnfamiljer som det egentligen gäller ekonomiskt på en annan fot än de i dag står på. Det löser vi inte med 300 miljoner kronor till bostadstillägg. Vi löser det inte heller med ett eller annat hundratal miljoner till en lätt justering av barnbidragen. Vad vi behöver är, som både herr Larsson i Borby och herr Romanus redan framhållit, en familjepolitisk reform som sträcker sig över hela fältet och där vi vågar ta upp inte bara bidragsgivningen utan också skattefrågorna, bostadsfrågan och servicesidan. Det är de fyra bitarna i varje fall som måste ingå i en familjepolitisk reform av något så när slutgiltig betydelse:

1. En skattläggning som tar hänsyn till bärkraft och som erkänner det som är självklart och erkänt i praktiskt taget hela världen utom i Sverige, nämligen att bärkraften i en inkomst beror på hur många som skall leva på den.

2. En bostadspolitik som inte bara försöker dölja sitt misslyckande och sina orimliga hyror genom att försöka få ett statligt bostadstillägg avräknat direkt på hyresavin så att det inte skall synas för hyresgästen vad bostaden verkligen kostar, en bostadspolitik som alltså inte maskerar den orimligt höga bostadskostnaden utan bringar ned den.

3. Ett kontantstöd – en transferering, en inkomstöverföring – till barnfamiljernas förmån med en rejäl tyngdpunkt hos de familjer som har de låga inkomsterna och de många barnen. Ett steg i den riktningen tog vi 1968. Ett steg till vill regeringen ta i dag, men inga steg som löser problemen.

4. Servicesidan - barntillsynen – som redan är nämnd är den fjärde biten. Vi bygger daghem i dag i raskare takt än vi någonsin tidigare gjort. Men de förslår inte. För egen del tror jag att de aldrig kommer att innebära lösningen på familjernas problem när det gäller att möjliggöra en verklig valfrihet mellan olika livsformer och att möjliggöra ett utbud av arbetskraft som kan väsentligt förbättra familjens ekonomi. Daghemmen håller helt enkelt på att bli för dyra. För en alldeles vanlig tvåbarnsfamilj, hänvisad till daghemsvård, kostar tillsynen av de två barnen samhället brutto mellan 20 000 och 35 000 kronor om året. Det är vad det kostar att passa två barn.

Jag säger inte att vi inte skall bygga daghem, men jag tror inte att den

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

slutgiltiga lösningen på familjernas problem i detta avseende ligger i att bara bygga daghem till den kostnaden. Vi har en reservation som talar om ett försök att förbättra villkoren för familjedaghemmen. Jag skall gärna medge att personligen är jag inte någon stor anhängare av familjedaghemmen i det lilla formatet med ett barn som gästar en familj. Det är väldigt bra för ett barn att ha en mamma, och jag tror att det går riktigt bra för ett barn att ha tio tanter omkring sig, men att ha två mammor tror jag inte för alla barn är särskilt lyckligt.

Men vi håller på att få en utveckling av familjedaghemmen – herr Romanus snuddade vid den – som placerar dem, när de är som bäst, som ett mellanting mellan detta miniatyrdaghem som det lilla familjedaghemmet är och det egentliga daghemmet. Jag tror att det möjligen är en lösning att satsa på. Skall vi komma vidare på den vägen, måste vi våga satsa på en minst lika generös bidragsgivning till familjedaghemmen som till de andra daghemmen. Vi skall också våga diskutera möjligheten att i helt andra former, som kan vara bättre för barnet, som kan vara mer önskade av familjerna och som kan vara mer ekonomiska i vissa fall för både samhället och familjen, tillgodose behovet av stöd till tillsynskostnaderna.

Det viktiga är att vi får våga dessa fyra bitar emot varandra och att vi får göra det i ett sammanhang. Vi kunde få ett tillfälle att komma långt i varje fall på den vägen redan under nästa år. Familjepolitiska kommittén har väl blivit något försenad genom den inblandning i dess arbete som har skett i höst. Om det också inte blir någon slutjustering i mitten på januari – vi kanske får lägga till några veckor – blir det ändå en slutjustering under våren.

Jag kan inte se något hinder för att hinna med både en grundlig remissbehandling och ett propositionsskrivande, så att ett samlat familjepolitiskt förslag kan föreläggas 1972 års riksdag, även om det måste bli på hösten. Att för en så obetydlig tidsvinst som några månader, som dessutom lätt kan neutraliseras med provisoriska, tillfälliga åtgärder, av vilka regeringen själv har pekat på en – jag har pekat på en annan – lappa och laga på det gamla systemet på ett sätt som inte på allvar hjälper någon, men som kommer att binda oss och göra det svårare att nästa år genomföra en riktig reform, kan jag inte finna rimligt. Därför, herr talman, har jag lagt fram förslag om avslag på Kungl. Maj:ts proposition i avvaktan på ett verkligt underlag för förslag och beslut – ett riktigt beslut så snabbt som möjligt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 1, 3 och 6 till socialutskottets betänkande nr 42. För att ingen ofullständighet skall kvarstå vill jag komplettera det yrkande om bifall till utskottets hemställan i några punkter som herr Larsson i Borrby ställde. Han glömde, såvitt jag kunde uppfatta, en punkt. Det behövs ett yrkande om bifall till utskottets hemställan också under punkten 1, medelsanvisning-
en, och jag ber att få framställa detta yrkande.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! I propositionen 156, som ligger till grund för det föreliggande utskottsbetänkandet, återfinns bland föredragandens allmän-

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

na synpunkter bl. a. följande: "De nya bostadstilläggen har tillämpats i snart tre år. De har otvivelaktigt haft stor betydelse för en förbättring av bostadsförhållandena och den allmänna konsumtionsstandarden för barnfamiljer med låga inkomster."

Ja, det är riktigt, men för att bilden skulle ha varit fullständig borde i propositionen också ha stått, åtminstone när den kommer från en socialdemokratisk regering, vad vi i vår motion 1560 har påpekat, nämligen den befogade och viktiga kommentaren att dessa ökade medel från samhällets sida i väsentlig grad har hamnat hos banker, hos utlänare av kapital eller hos monopol inom byggnadsmaterialbranschen och andra profitörer inom bostadsbyggnadssektorn. Med detta vill jag inte ha sagt, att vänsterpartiet kommunisterna i dag vänder sig emot ett ökat stöd till familjerna så att de kan klara sina dyra hyror. Tvärtom; vi vill ha ett ännu bättre stöd, och det har vi klart och tydligt skrivit i vår nämnda motion, nämligen med följande mening: "Men ökade stödåtgärder till barnfamiljerna och behövande kan inte få anstå i avvaktan på effekterna av en annan och socialistiskt inriktad bostadspolitik, vilken framstår som en alltmer trängande uppgift."

Jag nämnde att vi vill ha ett ännu bättre stöd än vad propositionen föreslår. Låt mig då först få uppehålla mig något vid reservationen 4, beträffande åldersgränsen för bostadstilläggen. Vi föreslår i vår motion att bostadstilläggen skall utgå till barnfamiljer med barn upp till 17 år i stället för som nu 16 år. Detta krav har vi också fört fram tidigare. Utskottet har emellertid nu inte velat vara med om detta utan hänvisar till att familjepolitiska kommittén kommer att göra en översyn av de åldersgränser som finns för olika familjepolitiska förmåner. Dessutom anar man visst det värsta med en sådan förbättring av bostadsstödet - man talar om ingripande verkan på det studiesociala stödet.

Men nu är verkligheten den att detta studiesociala stöd sedan länge är otillräckligt. Det bör omprövas och måste omprövas. Vanligt studiebidrag efter grundskolan utbetalas endast de månader man går i skolan t. ex. och inte som barnbidraget hela året. Dessutom: de ungdomar som går direkt ut i förvärvslivet efter grundskolan har svårt att få stadigvarande arbete. De får ofta gå som lärlingar med mycket små inkomster - om de över huvud taget i dag får något jobb. Det uppstår därför en mycket svår situation för familjer med ungdomar när både barnbidrag och bostadstillägg samtidigt helt och hållet försvinner. Läger man därtill att ungdomarna i 16--17-årsåldern mer än småttingarna behöver sin egen del av utrymmet i familjens bostad för att kunna finna sig till rätta i sitt hem, borde det verkligen stå klart för alla att bostadstillägget *skall* utgå till 17 års ålder.

Med detta ber jag att vid utskottets hemställan under D få yrka bifall till reservationen 4 av fru Marklund.

Sedan, herr talman, till de kommunala bostadstilläggen! Propositionen talar om att det är ett väsentligt intresse, inte minst för barnfamiljerna, att kommunerna, som har det primära ansvaret för bostadsproduktionen, medverkar till att hålla bostadskostnaderna nere. Och, säger man, en ökning av det statliga stödet till barnfamiljer med höga hyreskostnader bör ses som ett komplement till de åtgärder som kommunerna i övrigt

kan vidta.

Det sägs vidare att den andel av hyran över 400 kronor i månaden som stödet utgår med skall höjas från 40 till 80 procent; det betyder alltså en fördubbling av det kommunala bostadstillägget för alla de familjer som i dag har sådant tillägg enligt statsbidragsnormerna. Detta har vi givetvis ingenting emot.

Men detta kostar pengar för kommunerna. Staten skall ge kommunerna kompensation, heter det, och det är på denna punkt – beträffande kompensationen från staten – som vi har varit något betänksamma. Enligt propositionen höjer man dels statsbidraget till kommunala bostadstillägg från 50 till 60 procent, dels statsbidraget till kommunerna för driften av daghem och fritidshem.

Detta senare är sannerligen inte en enda dag för tidigt. Vänsterpartiet kommunisterna har är efter år motionerat om just en sådan höjning, och jag vill påminna kammaren om att vpk så sent som i våras i en motion föreslog att staten skulle betala lönekostnaderna för barnstugepersonalen, vilket skulle ha inneburit ett verkligt reellt stöd åt kommunerna. Trots detta har vi i vår motion 1530 anmält vissa betänkligheter mot en sådan form av kompensation i detta fall, därför att vi har fog misstänka att den kan komma att undanskymma behovet att förstärka kommunernas ekonomi genom att ge dem en välbefogad reell förstärkning av stödet till barnstugeverksamheten.

I propositionen kan man vidare läsa att självfallet bör de nya statsbidragsformerna inte vara något hinder för kommunerna att även i fortsättningen själva lämna tillägg utöver vad som följer av statsbidragsvillkoren, om de anser det motiverat med hänsyn till de lokala förhållandena. Om kommunerna nu emellertid får ökade driftbidrag till daghem och fritidshem, får man givetvis mer pengar att röra sig med – vi får hoppas att kommunen har daghem, annars får kommunerna tyvärr skylla sig själva.

Om viljan finns får man alltså mer pengar att röra sig med. Det kan bättre hjälpa de barnfamiljer som har extremt höga hyror. Jag hoppas verkligen att jag har fel när jag har en liten misstanke om att man ämnar använda den föreslagna s. k. "dubbla" statsbidragsgivningen som ett argument när vi i framtiden kommer att återigen kräva reellt höjda driftbidrag för barnstugeverksamheten.

Vi anser alltså från vänsterpartiet kommunisterna att den föreslagna konstruktionen av statsbidragsformen är något "grumlig", men under förutsättning att vårt krav om den höjda åldersgränsen till 17 år vinner majoritet, vilket för oss just nu är det viktigaste, så kan vår grupp ansluta sig till reservationen 5 av herr Karlsson i Huskvarna m. fl. som i övrigt innebär propositionens förslag.

Men, herr talman, med hänsyn till att det kommer att behövas en del pengar till den ändring som reservationen 4 innebär – åldersgränsen 17 år – och vi nu inte vet exakt hur mycket och summan ej heller återfinnes i reservationen 4, anser jag att det är nödvändigt att socialutskottet på nytt får ta ställning till detta. Jag yrkar därför, herr talman, återremiss till utskottet av hela socialutskottets betänkande nr 42.

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Vad jag skall beröra är bara en liten praktisk detalj i det stora frågekomplex som nu upptagit kammarens tid och där det har framförts en del principiella synpunkter. I och för sig skulle det vara intressant att beröra dessa, men jag föreställer mig att det framdeles när olika kommittéer kommer med sina betänkanden på området blir tillfälle att föra en mera djupgående diskussion om frågans principiella innehåll. Jag skall bara beröra en detalj, nämligen utbetalandet av det bostadstillägg som vi nu har att ta ställning till.

Jag skulle även ha velat yttra mig något om motionen 1561, som väckts här i riksdagen av herr Knut Johansson m. fl. Jag delar nämligen helt de värderingar, som framförts i motionen. Då jag vet att herr Knut Johansson står på talarlistan och då jag har anledning att utgå från att han kommer att plädера i samma riktning som jag skulle ha önskat göra, avstår jag från detta. Jag skall alltså begränsa mig till frågan om utbetalningen av bidragen. Det finns många skäl för att återgå till den utbetalningsform som användes före ändringen för ett par år sedan. Det skäl som mest diskuterats har varit det mest känsloladdade och därför också kanske lättast att framföra men svårast att sakligt granska.

Vi kan inte komma ifrån att detta bidrag är ett bostadstillägg. Familjepolitiska kommitténs ledamöter har inte haft den meningen; det redovisade man i ett tidigare betänkande. Men riksdagen intog ju en annan ställning, och det måste kommitténs ledamöter inse och erkänna. Därför behöver de inte ändra sin egen uppfattning, men de kan inte ändra karaktären på ett bidrag därför att de har denna uppfattning. Det bör väl vara en utgångspunkt när man diskuterar.

Jag är inte klar över vilket beslut vi nu fattar beträffande bostadsanknytningen hos det statliga bidraget, men den ökning som nu sker av bidraget ligger med hela sin tyngd vid den del som är direktanknuten till bostaden och dess storlek, nämligen hyran. Oavsett formaliteterna anser samhället det viktigt att familjer bor efter sitt behov med hänsyn till sin storlek, och inte efter betalningsförmåga. Vi gör insatser på många områden för att uppnå denna effekt. Det statliga bostadsbidraget har sitt ursprung och sin funktion just däri att man vill ge familjen möjlighet att klara den tunga post i ekonomin som bostaden är.

Jag skall inte fördjupa mig så mycket mera i detta, det har gjorts i andra sammanhang, och vi får kanske återkomma. Jag vill däremot göra en reflexion kring valfriheten.

Vad är det för typ av valfrihet individerna har? Man säger att vi är förmyndare som plädера för att utbetalning av bidraget skall ske direkt till husägaren. Men man är förmyndare i många sammanhang i det här huset, och förmynderiet ligger i att det utformats ett-bidrag med speciella funktioner. Däremot ligger ju inget förmynderi i den praktiska betalningsformen utan förmynderiet skulle väl finnas bakom adressen på bidraget. Då tycker jag man skulle kunna hantera denna praktiska fråga litet mindre känslolagrat.

Vad som händer är ju att människor får pengar på en postgirotalong för att betala in sin hyra med. Valfriheten att få byta papper i postluckan ger jag inte så mycket för. Och det är ju den saken det rör sig om i allt

Onsdagen den
8 december 1971*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

väsentligt.

När det gäller avgiftsfastställelser har vi också på många områden klart sagt att avgiften skall ha olika karaktär med hänsyn till människors betalningsförmåga och behov. Ingen skulle väl tänka sig att vi beträffande exempelvis familjedaghemmen och barnstugorna skulle införa en regel, att de som behövde anlita dessa institutioner skulle söka ett särskilt konsumtionsstärkande bidrag om de var betalningssvaga för att alla skulle kunna betala en enhetlig avgift.

Det finns en rad paralleller i samhällets verksamhet till den ordning vi här föreslagit.

Det har sagts att barnfamiljerna då inte ser vad det kostar att bo. Jag skall inte ta upp de egendomliga anklagelser som riktats mot dem som sysslar med bostadsverksamhet för att ha gjort en massa försummelse, men de som arbetar med detta vet att det är mycket enkelt att lösa den frågan. Man kunde som villkor för utbetalning sätta att hyresgästen på hyresavin får veta: Detta belopp är hyran, ifrån staten och eventuellt kommunen kommer följande bidrag, netto att betala är följande belopp. Det är ju inga märkvärdigheter, och det skälet tycker jag kan försvinna ur diskussionen.

Det finns ett klart samband mellan vissa kommuners starkt ökade sociala kostnader och tidpunkten för den ändrade utbetalningen av dessa bidrag. Det redovisas så i kommunerna och jag tror det är en punkt som det är viktigt att titta på.

Det är svårt att diskutera enskilda fall; jag är medveten om det. Alla känner vi en viss tveksamhet för att blottlägga människors privata förhållanden. Även om debatten i samhället nu är öppen i fråga om många ting så är väl människor just i detta avseende speciellt känsliga. Vi bör därför försöka undvika att vädra människors handlande i privatekonomiska sammanhang. Deras privata sociala situationer kan växla så kolossalt, att vi på den punkten bör avstå ifrån att försöka provocera fram argumentering. Alla vet vad det är fråga om, och inom den kommunala verksamheten, där man har praktiska erfarenheter, råder det ingen partipolitisk oenighet. Det gör det ju numer inte heller i riksdagen. På den motion som jag står på finns det företrädare för både centerpartiet och folkpartiet. Här har alltså skett en uppluckring i värderingarna, och det tycker jag är rätt skönt.

Det har talats om att redovisa siffror, men sett mot bakgrunden av hela bidraget så förekommer det inte många fall av vad man kallar försummelse. Dessa fall är dock så mycket besvärligare för dem som är försumliga. Det uppstår besvärliga situationer både för dem själva och för samhället på grund av de utbetalningsformer som vi nu har för bidraget. Även om det bara är få fall av försummelse så räcker det, tycker jag, därest det inte finns andra skäl som talar för att man skall behålla den nuvarande utbetalningsformen.

Jag skall inte plädera mer för detta. Riksdagen har inte i dag att avgöra frågan om bidraget skall gå till husägarna eller direkt till hyresgästerna. Även om jag är fullt medveten om att familjepolitiska kommitténs samtliga ledamöter och sekretariat är klart inställda emot att bidraget utbetalas till fastighetsägarna, så litar jag ändå på deras ambition att göra ett fint jobb när de får ett uppdrag. När de nu har föreslagits få Kungl.

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

Maj:ts uppdrag – jag hoppas att riksdagen godtar förslaget – att utreda utbetalningsformen så litar jag helt på att det sakmaterial och de värderingar som de kommer att få prövas av kommittén. När kommitténs förslag sedan läggs fram så får vi diskutera den frågan för sig.

I motionen nr 1556 yrkas att Kungl. Maj:t skall ges fullmakt att efter särskild framställning medge kommun, som vill pröva sig fram efter vissa vägar, att tillämpa särskild form för utbetalning av bostadstillägg. Det skall alltså ligga helt i Kungl. Maj:ts hand att avgöra tidpunkten, omfattningen och innehållet i ett sådant tillstånd. Därvidlag litar jag också på Kungl. Maj:t, som numera har insett att formen för utbetalning är ett problem. Kungl. Maj:t har ju själv hos kommittén beställt en utredning i frågan.

Detta har alltså föranlett mig att vidhålla det yrkande som jag framfört i motionen. Jag har ingenting emot utskottets förslag att motionen skall överlämnas till familjepolitiska kommittén. Jag är tvärtom mycket tacksam för det. Men jag tycker också att vi skall ge regeringen nyssnämnda fullmakt, och då måste jag göra ett tilläggsyrkande avseende punkten G i socialutskottets betänkande nr 42, som innebär att punkten får följande lydelse: att riksdagen i anledning av motionen 1971:1556 och motionen 1971:1561 i motsvarande del dels hemställer hos Kungl. Maj:t att motionerna överlämnas till familjepolitiska kommittén, dels bemyndigar Kungl. Maj:t att efter framställning från kommun förordna om sättet för utbetalningen av bostadstillägg till barnfamiljerna.

I detta anförande instämde herr Rosqvist (s).

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bergman har rätt på en punkt, nämligen när han påpekar att bostadskostnaden är en tung post i familjens ekonomi. Han vet mer därom än de flesta och han bär ett större ansvar än de flesta, både som bostadspolitiker och som bostadsdirektör, för den bostadspolitik som har lett till dessa mycket tunga poster i familjernas ekonomi.

Herr Bergman har däremot fel när han säger att frågan om utbetalningsformen är enkel att lösa. Den är mycket komplicerad, herr Bergman.

En förutsättning för ett rationellt fungerande system är att vi får en enhetlig utbetalningsrutin. Jag kan nämna som ett exempel att efter uppgifter som jag har fått från den s. k. RAFA-utredningen skulle en så enkel förändring av utbetalningsrutinen för ett familjestöd som att göra det möjligt för familjerna själva att avgöra vem i familjen som skall stå som bidragsmottagare, dvs. som adressat på kortet, kunna höja utbetalningskostnaderna från 4 1/2 till 18 miljoner kronor.

Det är alltså inte enkelt och det är inte billigt med avvikelser från rutinen. Alla pengar kan nämligen inte betalas till hyresvärdarna; det finns massor av mottagare som inte har någon hyresvärd därför att de inte har någon bostad. Så frikopplat från bostadsvillkor blir nämligen detta stöd i fortsättningen. Det kan också utgå större bidrag än vad som motsvarar hyran, och i sådana fall skulle man få dela på utbetalningen. Jag försäkrar herr Bergman – utan att här belägga det med siffror – att

det finns anledning att tro att kostnadsökningen för det allmänna genom införandet av en sådan uppdelning av utbetalningarna skulle vara större än vad som motsvarar bostadsföretagens sammanlagda förluster på obetalda hyror.

Ett enhälligt utskott har emellertid nu föreslagit att ifrågavarande motioner skall överlämnas till familjepolitiska kommittén. Det är alldeles onödigt, eftersom kommittén redan har detta uppdrag och är långt inne i arbetet härmed. Men det gör ju ingenting om den får en skrivelse till. I detta arbete ingår att försöka ta reda på de faktiska förhållandena. Hur stora är de uteblivna hyrorna, dvs. hur mycket pengar är det som inte betalas? I vilken mån är det just barnfamiljer med bostadstillägg som inte betalar hyrorna? Det finns nämligen också andra kategorier. Vad skulle det kosta och vad innebär det praktiskt administrativt att klara ut detta med en ändrad utbetalningsform?

Det är verkligen ett rimligt krav, herr Bergman, om man skall tänka sig en ändrad rutin, att åtminstone denna fråga är färdigutredd innan man i panik rusar i väg med något beslut, även om det så bara gäller en fullmakt till Kungl. Maj:t. Det är verkligen en egenartad anordning som föreslås. Vi skall å ena sidan utreda frågan. Å andra sidan skall vi, medan utredningen pågår be Kungl. Maj:t att göra just den ändring som skall utredas.

Nej, herr Bergman!

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bergman säger att det är klart att det är fråga om ett bostadsbidrag – sedan får familjepolitiska kommittén anse vad den vill. Ja, är det så helt klart nu längre? Den statliga delen av det föreslagna bostadstillägget har ju ingen annan anknytning än namnet till bostaden. Det ställs inte längre några bostadsvillkor. Det kan ju rent av inträffa att en familj, som har många barn och som bor i en billig bostad, har en lägre bostadskostnad än vad som motsvarar det statliga bostadstillägget. I så fall skall familjen få en del av bostadstillägget utbetald till sig själv och en del till hyresvärden, enligt herr Bergmans förslag. Det blir ytterligare en krånglighet, som herr Bergman inte nämnde.

Självfallet begär ingen att herr Bergman och andra motionärer skall ta fram enskilda fall och blottlägga deras situation, men att siffror skall lämnas är väl inte för mycket begärt. Varför menar ni, när ni själva är medvetna om att det inte gäller särskilt många fall, att betalningsrutinerna skall läggas om för en halv miljon familjer och att hyresvärdarna direkt skall få ta hand om deras pengar? Det återstår väl något att bevisa i detta sammanhang. Det räcker väl inte med att säga att betalningsrutinerna skall läggas om, om det så bara är fråga om ett enda fall.

Jag skall be att få yrka avslag på herr Bergmans förslag. Visserligen är det nu högsta fason att helt och hållet strunta i om det pågår utredningar eller inte, men det bör vara någon måtta även med att följa denna nya linje. Familjepolitiska kommittén har i uppdrag att utreda dessa frågor. Det framhålls både i propositionen och i utskottsbetänkandet. Men det faktum att motionerna översänts till kommittén får naturligtvis inte tas till intäkt för något annat än ett konstaterande av att saken skall utredas. Det är inte fråga om någon beställning av ett resultat i någon riktning.

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är ju kommunerna som står för kostnaderna för administrationen som har blivit besvärade av förändringen. Tidigare skedde utbetalningen till fastighetsägarna, men när det inträdde en förändring fick kommunerna besvär med detta och ökade administrationskostnader.

Jag är förbluffad över herr Carlshamres kunskaper om kostnadsökningarna. Jag visste inte att den kommitté som herr Carlshamre är ledamot av har sysslat med detta. Det var inte länge sedan jag i en annan kommitté hade anledning till samråd med familjepolitiska kommittén, och då fick vi veta att denna inte hade behandlat saken. Men herr Carlshamre vet tydligen mer än vad vi då blev informerade om. Varför har då regeringen tagit initiativ i frågan om utbetalningen utan att detta har föregåtts av några speciella attacker från riksdagens sida? Det kan vara intressant att få veta detta. Vi vet att bostadsstyrelsen har tagit upp frågan och att även andra har gjort det, men tydligen anser regeringen att familjepolitiska kommittén skall utreda även den här saken. Då borde väl kommittén ha orienterat regeringen om att den sysslar med detta.

Jag tror att det måste föreligga något fel på den här punkten men jag skall inte gå mera in i argumenteringen än att säga att det som fungerat bra förut bör kunna fungera även i fortsättningen. Om riksdagen bifaller mitt yrkande får Kungl. Maj:t fullmakt att fixera såväl omfattningen som regler för utbetalningen av bidragen. Detta är ett område där man kan pröva sig fram. Om det finns kommuner som tycker att den ordning jag skisserat är ur deras synpunkt billigare och riktigare, så får de diskutera med Kungl. Maj:t, och då kanske det kommer fram synpunkter som kan vägleda kommittén i dess bedömning av frågan.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! I dag är det kommunerna som sköter utbetalningen, men det kommer säkert inte att förbli på det sättet, herr Bergman. Det måste skapas ett mycket rationellare sätt att betala ut familjestöd av olika typer, och familjepolitiska kommittén arbetar just med dessa frågor och arbetar energiskt med dem. Men när man skall försöka utforma ett modernt och rationellt sätt för utbetalningarna, blir varje avvikelse från enhetligheten i systemet både besvärlig och kostnadskrävande.

Sedan kan det väl sägas att det som fungerat bra en gång borde kunna fungera i fortsättningen också, men det stämmer inte i det här fallet, herr Bergman. De gamla familjebostadsbidragen och de nuvarande bostadstilläggen till barnfamiljer har mycket litet med varandra att göra, både vad gäller konstruktionen och beloppens storlek. Det går inte alls att överföra erfarenheter från de ena systemet till det andra.

Svara mig på detta: Vad gör man när bidragsbeloppet överstiger hyran? Vad gör man med dem som över huvud taget inte har någon egen hyra? Det finns tiotusentals ensamstående mödrar som bor i föräldrahemmet utan att ha någon egen hyra att betala. Skall vi räkna med alla eller bara med dem som åtnjuter kommunalt bostadstillägg? Eller skall vi räkna även med den del av bostadstillägget som är ett statligt, direkt inkomstprövat konsumtionsstöd utan ringaste anknytning till bostadens

vare sig storlek, standard eller kostnad? Detta är verkligen inte lätt, utan det är en mycket komplicerad fråga.

Jag har svårt att använda något annat ord än häpnadsväckande, när man å ena sidan vill att en utredning som även på den punkten nästan avslutat sitt uppdrag skall fortsätta och göra det färdigt och man samtidigt å andra sidan vill överlåta till Kungl. Maj:ts att redan nu börja tillämpa en ordning som kan tänkas bli föreslagen av utredningen. Har vi någonsin varit med om detta? Över huvud taget är hela handläggningen av dessa frågor ovanlig och minst sagt frapperande, när det gäller förhållandet mellan utredningsarbete, förslag och beslut, men här tror jag att herr Bergman är på väg att slå alla rekord.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Carlshamre frågade hur man skall förfara i en rad enskilda fall. Det är ju detta som den kommitté herr Carlshamre sitter i nu har fått Kungl. Maj:ts uppdrag att utreda. Då får vi väl se vad kommittén kan komma fram till. Själv har jag på den punkten inga som helst bindningar. Jag kan tänka mig en rad variationer för att uppnå en för alla parter god lösning.

Herr Carlshamre säger att det här är en sak som staten skall ta hand om i framtiden. Då talar herr Carlshamre om ett helt annat bidrag, som förekommer i hans vision. Det vi diskuterar i dag är ett system där huvudparten av pengarna består av ett hyresanknutet stöd. Skall staten klara det i stället för kommunerna, då skulle det verkligen bli dyrt, herr Carlshamre.

Herr KNUT JOHANSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag tillhör undertecknarna av motionen 1561 som berör två aktuella frågor i det här sammanhanget, nämligen bostadsvillkoren och utbetalningen. Beträffande den sistnämnda frågan skall jag helt kort be att få yrka bifall till det förslag som herr Bergman framfört i sitt inlägg.

Vad gäller den andra delen av motionen, nämligen bostadsvillkoren, är förslaget i propositionen, ett inkomstprövat grundbelopp, enligt min mening ett steg bakåt i de bostadspolitiska strävandena. Det kan då inte längre kallas ett bostadspolitiskt stöd. Snarare är det att beteckna som ett inkomstprövat barnbidrag.

Som har påpekats i motionen 1561 är det av betydelse att man bibehåller det nuvarande standardkravet. Det är inte minst viktigt när det gäller att stimulera ett antal hushåll att höja sin bostadsstandard. Standardkravet fungerar naturligtvis också på det sättet att det motverkar en flyttning till lägenheter med sämre standard än familjen redan har.

Såväl tidigare familjebostadsbidrag som de nuvarande bostadstilläggen har konstruerats med en sådan anknytning till bostadsstandarden att de fungerat som ett led i samhällets strävan att bereda alla medborgare en god bostadsstandard. Att som utskottet gjort hänvisa till det antal familjer som inte fyller standardkravet är som jag ser det en utomordentligt otillfredsställande metod för att pröva själva konstruktionens effekt och värde. I sak kan jag inte tolka utskottets skrivning på annat sätt än

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

att man liksom motionärerna är angelägen om att åtgärder vidtas för att alla skall få en god bostadsstandard.

Jag skall inte yrka bifall till motionen men vill under punkten B i utskottets hemställan föreslå att riksdagen i anslutning till motionen 1561 såvitt gäller frågan om bostadsvillkor för viss del av statligt bostadstillägg för barnfamiljer hos Kungl. Maj:t hemställer att motionen överlämnas till familjepolitiska kommittén.

Jag är klar över att det är nödvändigt med en översyn av den nuvarande konstruktionen med tanke på det förslag som nu föreligger.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är herr Knut Johansson i Stockholm tacksam för hjälpen att undervisa herr Bergman. Herr Bergman trodde att jag talade om någon sorts vision, något eventuellt framtida förslag. Jag talade om det förslag som är framlagt i Kungl. Maj:ts proposition där just den typ av bostadstillägg som herr Johansson nu beskrev är föreslagen utan varje anknytning till bostaden. Det är vad saken gäller i den del som vi kallar för grundbidraget.

Sedan vill jag till herr Johansson säga att jag tror att han misräknat sig på effekten av standardkraven. Han tror inte att siffrorna är relevanta, när utskottet pekar på att det bara är 10 procent av samtliga bidragsmottagande familjer som inte uppfyller bostadsvillkoren, och han tror uppenbarligen att standardkravet har en bostadspolitisk effekt i den meningen att det stimulerar familjer till att skaffa bättre bostäder.

Alla undersökningar som kunnat göras tyder, herr Johansson, på att det förhåller sig tvärtom. Det är inte så att familjer stimuleras att skaffa bättre bostäder med hjälp av standardkravet för bostadstilläggen, utan det är tyvärr så att 20 000–25 000 familjer lämnas utan en stor del av stödet för att de har så svag ekonomi att de inte ens med bostadstillägg har möjlighet att efterfråga en lägenhet av den storlek och standard som krävs för att man skall få bostadstillägg.

Det är alltså ett regelsystem som verkligen hårt drabbar några tiotusental av de allra sämst ställda familjerna. Det är med anledning av det som både familjepolitiska kommittén och socialutskottet har biträtt förslaget att avskaffa dessa standardkrav. Jag tror att det är högst motiverat att verkligen göra så. Det finns ingenting, herr Knut Johansson, som tyder på att familjerna behöver någon stimulans för att skaffa bättre bostad, det är ändå ett starkt önskemål hos alla barnfamiljer att hålla sig med den största och bästa bostad de kan. Där behövs ingen stimulans. Alla de här reglerna har däremot gett den effekten att några av de allra sämst ställda får ett sämre stöd.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det har sagts att det här förslaget väl är ganska oskyldigt; det gäller ju bara att lämna Kungl. Maj:t en fullmakt att ge kommunerna möjlighet att ordna betalningen på annat sätt, och det behöver inte alls gälla samtliga familjer utan bara vissa. Ja, det låter ju väldigt oskyldigt. Det har påpekats här att denna fråga inte följer partilinjerna. Jag skulle vilja be dem som kanske inte tillhör herr Knut

Onsdagen den
8 december 1971*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

Johanssons och herr Bergmans parti men som ändå överväger att stödja förslaget att tänka efter om det är så oskyldigt.

I alla kommuner är naturligtvis de som förvaltar bostäder mäktiga, och jag har en känsla av att Kungl. Maj:t skulle få ganska många ansökningar att göra om systemet. Det kan ju hända att vi som inte tillhör herr Knut Johanssons och herr Bergmans parti inte har samma utomordentligt upphöjda förtroende för Kungl. Maj:t som de. Jag vill därför be dem, som i likhet med mig anser att det är en riktig utveckling att göra bostadstilläggen något mindre fast knutna till bostäderna, att tänka på hur utvecklingen kommer att vändas om herr Bergmans yrkande accepteras. Om man tycker att det är riktigt att det blir en större frihet för familjerna att själva använda stödet för sin konsumtion och om man vill se en fortsatt utveckling i samma liberala riktning. Den försvaras om man inför möjligheten att betala bidragen direkt till hyresvärden.

Och vad är motivet för att göra detta? Ja, man hänvisar till ett okänt antal fall där familjerna har använt bostadsstödet till annat och sedan bett om socialhjälp för att betala hyran. Motionärerna har medgivit att det rör sig om ett litet antal. Och en stor del av dessa familjer, det måste vi komma i håg, skulle ändå ha fått socialhjälp. Om bostadstillägget hade gått direkt till hyresvärden skulle de ha fått socialhjälp för sina andra kostnader. Hur stort antal fall som får socialhjälp till hyran därför att de i någon mening har "missbrukat" bostadstillägget vet vi ingenting om: det har inte lämnats något som helst underlag för de påståendena. Att man med ett sådant underlag skulle vara beredd att vända tillbaka utvecklingen i en mer dirigerande riktning, i stället för att acceptera den utveckling i mer liberal riktning, som propositionens förslag innebär, kan jag inte förstå.

Det är möjligt att vad jag har sagt inte övertygar alla som tillhör herr Bergmans och herr Johanssons parti, men det finns även andra som funderar på det här förslaget. Jag ber er att tänka på dessa synpunkter.

I detta anförande instämde herr Hamrin (fp).

Herr KNUT JOHANSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först säga till herr Carlshamre att herr Bergman inte behöver någon undervisning i dessa frågor; han kan dem betydligt bättre än jag – kanske t. o. m. lika bra som herr Carlshamre.

I fråga om standardstödet säger herr Carlshamre först att det gäller ett begränsat antal familjer och sedan att många familjer har så låga inkomster att de inte kan få en bra bostad. Det sistnämnda är ju ett stöd för den uppfattning som vi företräder. Jag ser nämligen detta inte som *en* fråga där det gäller dels ett generellt stöd till barnfamiljerna, dels bostadstillägg. Det är två frågor. Den ena frågan, nämligen att få en god bostad, löser man inte med ett generellt tillägg även om det är aldrig så högt.

Vad herr Romanus sade här, det tolkar jag såsom ett mycket starkt stöd för just den tankegång som både herr Bergman och jag har fört fram och som finns i de två motionerna, nämligen att det är många kommuner som skulle komma att utnyttja rätten att göra en ändring. Vi är ense på

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

den punkten – men det understryker ju hur stort problemet egentligen är och vilka som är angelägna om att få en ändring till stånd.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Att vi är ense på den punkten visar inte hur stort det verkliga problemet är. Det enda som kan visa hur stort problemet är, det är om herr Knut Johansson i Stockholm och andra förslagsställare kommer med några siffror. Det sagda understryker bara att de som förvaltar bostäder i kommunerna har mycket att säga till om och att de upplever detta som ett stort problem. Men de måste väl, liksom alla andra som vill ha reformer genomförda, komma med några fakta för att underbygga sin ståndpunkt.

Herr KNUT JOHANSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Familjernas antal uttryckt i siffror kommer ju, som redan har sagts här, utredningen senare att presentera. Vi behöver inte uppehålla oss vid det i dag. Men jag är tacksam för herr Romanus' understrykande av att så många kommuner skulle komma att utnyttja denna möjlighet. Jag tror det, och det är också anledningen till att man i avvaktan på utredningens förslag nu bör återgå till den ordning som gällde före 1968.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Låt mig först säga att jag med stor tillfredsställelse hälsar det förslag som här föreligger från regeringen om en förbättring av stödet till barnfamiljerna. Regeringen har ju därmed begärt att familjepolitiska kommitténs intentioner skall realiseras snabbare än vad kommittén själv hade kunnat. Det är tacknämligt att så skett, även om man därigenom går ifrån de gamla formerna när det gäller att avvakta en kommittés slutbetänkande.

Jag har i det här sammanhanget litet svårt att förstå den känsla av sårad prestige som herr Larsson i Borby tycks ha därför att regeringen har handlat så att säga över familjepolitiska kommitténs huvud. För min del ser jag som det väsentliga att det skapas ekonomiska förbättringar för barnfamiljerna, och då tycker jag att man kan ta den s. k. prestigen med litet mera ro än vad som framskymtade i herr Larssons anförande. Familjepolitiska kommittén har ju hållit på i sju år, och om man utifrån de utgångspunkterna så att säga snabbar på den i slutvarvet tycker jag att vi borde kunna vara nöjda med resultatet.

Förslaget innebär att barnfamiljerna får sina pengar tidigare än de skulle ha fått, om man hade väntat på slutbetänkandet från kommittén. Vidare betyder det kraftigt höjda bostadstillägg och en omläggning av dessas uppbyggnad. Systemet förenklas och ger dessutom bidrag till alla lågavlönade familjer med barn oberoende av bostadsstandarden. Det sistnämnda är det nya i reformen, eftersom bostadstillägget tidigare har varit knutet till en viss bostadsstandard.

Samtidigt höjs också bidragen till kommunerna för det kommunala bostadsbidraget från 50 till 60 procent, och dessutom förstärks bidraget till driften av daghem och fritidshem. Sammanlagt blir kostnaden för

denna familjepolitiska reform inte mindre än 300 miljoner per år. Föredragande statsrådet tillägger också i propositionen att man eventuellt kan vänta ett bostadsstöd till lågavlönade utan barn; det kan komma relativt snabbt.

Vid behandlingen av propositionen har utskottet också haft att ta ställning till olika motioner, främst en rad partimotioner. Härvid har man diskuterat både principiella frågor och frågor som gäller utbetalningen av bostadstillägg och bostadsvillkoren. Jag ber att få säga några ord om principfrågan först.

Moderata samlingspartiet har yrkat avslag på propositionen. Jag skulle vilja säga att det här rör sig om något av de obotfärdigas förhinder. Man hänger upp sig på att familjepolitiska kommittén snart är färdig med sitt betänkande och menar att det därför inte kan vara lämpligt att nu genomföra en reform till förmån för vissa familjer.

I det sammanhanget skall jag ta upp någonting av vad herr Carlshamre sade i sitt inlägg, där han hade en aning underliga resonemang om familjepolitiken kontra konjunkturpolitiken. Han nämnde någonting om att det är fel att familjepolitiken inte hålls utanför konjunkturpolitiken. Herr Carlshamre! Ett sådant resonemang kan inte vara rimligt. Det måste vara riktigt då man söker att stimulera ekonomin att ge ett stöd till de familjer som bäst behöver pengarna; därigenom åstadkommer man stimulans i konjunkturförhållanden. Jag har mycket svårt att begripa att herr Carlshamre tog ett sådant resonemang som motivering för att man inte nu skulle vilja genomföra den här reformen.

Herr Carlshamre sade också att reformen är tillkommen av partipolitiska skäl och att det skulle vara en skakad regering som hade lagt fram förslaget. Man måste vara bosatt på Västkusten och ha livlig fantasi för att över huvud taget komma med ett sådant inlägg. Vad är det som har skett? Regeringen har dragit konsekvenserna av barnfamiljernas situation och framlagt det förslag som nu ligger på riksdagens bord och som jag hoppas att vi i allra största enighet skall bifalla. För oss är det väsentliga att barnfamiljerna, de som verkligen behöver ett handtag, får någonting, och det har sannerligen ingenting med partipolitiska funderingar att göra.

Däremot undrar jag om inte herr Carlshamre är inne på djupa partipolitiska funderingar när han dels yrkar avslag på propositionen, dels i nästa andetag går med på att höja bidragen till kommunerna. Man kan naturligtvis handla som man vill när man står i oppositionsställning, men det är knappast någon konsekvens i galenskapen.

Jag vill nu ge mig in på en litet annorlunda bedömning av de moderatas reservation. Man menar att en rationell avvägning av olika familjepolitiska åtgärder måste försvåras om nu riksdagen binder sig för en stor satsning på en enda stödform. Men jag vill säga att det inte kan vara något fel att man gör den satsningen redan nu för de barnfamiljer som har det sämst i ekonomiskt hänseende. Man tycker också på moderat håll att marginaleffekterna förvärras och att detta inte bör accepteras, inte ens under en övergångstid. Det där är ett av de typiska högerresonemang som vi har hört i alla tider, när man varnat för varje reform vid varje tillfälle den kommit; den har alltid kommit olägligt. Jag vet knappast någon reform i detta samhälle som har kommit lägligt ur det

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

moderata samlingspartiets och dess högerföregångares synpunkt.

Vad är det som hindrar en framtida reform, herr Carlshamre, om man tar det här programmet? Ingenting, såvitt jag förstår. Skulle kommittén och riksdagsmajoriteten komma till den uppfattningen att den reform som vi i dag står i begrepp att genomföra är omöjlig eller dålig, kan den ju förändras. Värre är det inte, herr Carlshamre.

Redan inledningsvis sade jag att vad jag betecknar som det väsentliga som vi i dag har att ta ställning till är om man skall ge ett betydande handtag åt de sämst ställda familjerna. Inte minst betecknar jag det som ett framsteg att de som tidigare varit missgynnade på grund av att man haft bostadskravet knutet till bostadstillägget nu får en möjlighet att erhålla tillägg. Vad marginaleffekterna beträffar lär det bli svårt att undvika sådana. Det kan på sin höjd, om man vill vara litet vitsig, sägas att det blir en marginell effekt var man än placerar gränsen för familjernas inkomster. Men att det skulle hindra reformens genomförande kan jag inte tänka mig.

Då det gäller centerpartiets förslag om förmögenhetsgränserna lyssnade jag med intresse till centerpartiets ledare i går, när han talade om en social utjämningspolitik och jämlikhetspolitik. Men vad är det som sker? Jo, här går man stick i stäv mot jämlikhetstanken, då man vill öka möjligheterna för människor med förmögenhet att erhålla bostadstillägg. Det är alltså jämlikhet modell centerpartiet!

Jag hörde också herr Larsson i Borrby – som har ryckt in som talesman för centerpartiet i utskottet – säga att det är fiktiva värden som ligger bakom, att det är beroende av realisationsvinstbeskattningen och mycket annat. Ja, herr Larsson försöker konstruera upp någonting som inte finns i realiteten. Det rör sig nästan hundra procentigt om större värden än åsatt taxeringsvärde – det ligger avskrivningar för företagen osv. i botten när det gäller förmögenheten. Då herr Larsson talar om att förmögenhetsägarna skulle vara ställda åt sidan, om man inte fick den förbättring som centerpartiet och de borgerliga i övrigt föreslår, kan jag därför utan vidare säga att han är ute på fel vägar.

I mittenpartiernas reservation har det också tagits upp ett resonemang om olika linjer som man kan följa. Man säger att man vill ha en samlad familjepolitisk reform och att den har varit aktuell länge. Ja, den kommer – det har jag sagt tidigare – men det beslut som nu fattas inverkar inte på den saken. Det finns alltså möjligheter att klara detta även om riksdagen antar det här förslaget.

Herr Romanus förde ett resonemang om att barnfamiljerna skulle vara satta i strykclass av vissa politiker. Jag måste säga att jag tar i varje fall inte åt mig av vad herr Romanus påstod. Det kan inte heller socialdemokratin som helhet göra. Vi har försökt att efter måttet av de ekonomiska möjligheter som funnits förbättra förhållandena för barnfamiljerna. Att vi inte är tillfredsställda med förhållandena visar bl. a. den reform som nu ligger på riksdagens bord, där vi gör en satsning genom att föreslå en ökning med 300 miljoner. Det kan sägas att detta inte är tillräckligt utan att vi skulle satsa mera.

När herr Carlshamre talade tycktes det inte finnas några gränser för hans välvilja nu mot barnfamiljerna. Då jag hörde herr Carlshamre lyriskt

tala om hur han skulle vilja ha det såg jag i andanom herr Carlshamre som familjeminister i en borgerlig ministär, där allting skulle vara ljusst och glatt för barnfamiljerna. Det enda jag undrade var: Hur skall det gå ihop med moderata samlingspartiets inställning till skatterna?

Herr Carlshamre var alltså lyrisk när han talade om hur han ville göra, men när man ser vad han vill åstadkomma i praktiken nu måste man säga att det sannerligen inte är så mycket, eftersom han yrkat avslag på det förslag som föreligger.

Ja, det var ju egentligen herr Romanus jag skulle bemöta, men jag kom in på herr Carlshamres inlägg, eftersom det hör ihop med detta.

Herr Romanus talade om kommunalpolitiken och kommunalskatterna. Men om jag inte minns fel är de flesta kommuner i landet borgerligt styrda, och där har följaktligen herr Romanus och hans partivänner möjlighet att se till att skatterna inte blir så höga. Det är en sak att stå i talarstolen i riksdagen och tala om skatterna och möjligheterna därvidlag – när man kommer in på realiteter blir ställningen en helt annan.

Herr Romanus tog vidare upp vårdnadsbidraget och sade att det är ett gammalt folkpartistiskt förslag. All right – men det får naturligtvis vägas mot andra insatser som man kan göra till barnfamiljernas stöd. Och jag vill ju säga, att inte är vårdnadsbidraget så som folkpartiet en gång konstruerade det någonting som man egentligen har anledning att ansluta sig till. Men det får vi se på när förslaget kommer från familjepolitiska kommittén. Det finns följaktligen ingen anledning för mig att ytterligare fördjupa mig i de frågorna.

Herr Romanus tog också upp frågan om barnbidragshöjningen och åberopade därvid den motion som väckts av honom och herr Ahlmark och i vilken motionärerna talat för en generell höjning av barnbidragen. Ja, herr Romanus, det där låter mycket bra. Han sa också att den ena halvan av barnfamiljerna inte får något bidrag. Jag vill då erinra om att riksdagen från och med innevarande år har höjt barnbidragen i samband med omläggningen av momsens. På det området har det alltså inte stått stilla. Men om man skall välja mellan generella åtgärder i form av barnbidragshöjning och direkt stöd åt de familjer som har det sämst ställt – det har ju också aviserats att andra lågavlönade än barnfamiljer skall få stöd – så måste det vara riktigt att tillämpa en metod som ger de barnfamiljer som har det sämst ställt det bästa stödet. Det är möjligt att man efter hand får justera barnbidraget, men det finns i varje fall ingen anledning att i dag ta upp den frågan.

Vidare har finansieringsfrågan debatterats. Där har de socialdemokratiska ledamöterna av utskottet gått på regeringens förslag att höja bidraget till de kommunala bostadstilläggen från 50 till 60 procent. Mot detta har mittenpartierna lagt ett förslag om höjning till 75 procent. Herr Carlshamre, som från början inte ville vara med om någon höjning alls, anslöt sig vid röstningen till mittenpartiernas förslag. Man kan naturligtvis säga att kommunerna behöver alla pengar de kan få, men även det måste man väga mot vad som kan vara rätt och rimligt. Och regeringens förslag innebär ju ändå en bidragshöjning från 50 till 60 procent plus den koppling som gjorts att kommuner med daghem och fritidshem får ett ökat bidrag så att det täcker kostnaderna. Mot detta kan man givetvis

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

säga -- jag tror att herr Romanus och någon annan talare var inne på den frågan -- att det ju finns kommuner som inte har så många barndaghem och fritidshem att de får full täckning för de kommunala bostadstilläggen. Ja, det är troligt att det där inte slår hundra procentigt rätt, men man skall se det som en klar stimulans åt de kommuner som varit framsynta nog att satsa pengar på och ta initiativ till en ordnad barntillsyn. Det är en premie till de kommunerna och en stimulans till andra kommuner att göra likadant. Just den kopplingen tror jag är det bästa greppet i det fallet.

Så har det talats om åldersgränserna, men efter det anförande som fru Ryding höll och i vilket hon yrkade återremiss av ärendet till utskottet har jag ingen anledning att ta upp någon diskussion på den punkten. Jag instämmer alltså i fru Rydings återremissyrkande. Det finns dessutom två andra skäl för en sådan återremiss, nämligen de förslag som lagts av herrar Bergman och Knut Johansson i Stockholm. Vid en sådan återremiss får vi också en möjlighet att göra en samlad bedömning av de frågorna. Det finns alltså anledning att remittera inte bara åldersfrågan till utskottet utan även andra frågor.

Sedan har också utbetalningarna diskuterats. Efter den debatt som här förts mellan herrar Bergman och Knut Johansson i Stockholm å ena sidan och herrar Carlshamre och Romanus å andra sidan kan jag där inskränka mig till att säga, att denna fråga bör prövas av familjepolitiska kommittén. Därför har utskottet enhälligt hänvisat motionerna dit.

Men man kan naturligtvis inte göra som herr Bergman när han vill slå två flugor i en smäll -- ja, två flugor kan man nog slå i en smäll, men man kan naturligtvis inte få två olika förslag om samma sak genomförda av riksdagen. Herr Bergman vill ha förslaget i sin motion genomfört, och samtidigt vill han att familjepolitiska kommittén skall få förslaget att titta på. Det finns ingen anledning att bifalla herr Bergmans förslag så som det har framlagts. Det är bättre att frågan får gå till familjepolitiska kommittén som efter det att den har funderat på saken lägger fram sitt förslag i frågan, vilket sedan återkommer till riksdagen för behandling.

Jag kanske skall tillägga att riksdagen så sent som i april månad i år enhälligt avtog en motion som hade ungefär samma lydelse som herr Bergmans nu föreliggande förslag. Samma riksdag bör väl i varje fall inte först avslå ett yrkande och sedan bifalla ett av likvärdigt innehåll.

Herr Knut Johansson i Stockholm har ställt ett yrkande om bibehållandet av bostadsvillkor för erhållande av bostadstillägg. Jag vill gärna ge ett vitsord åt de ambitioner som ligger bakom detta förslag. Det är alldeles uppenbart -- det ansluter vi oss alla helt till -- att det finns anledning att understryka vikten och behovet av att barnfamiljerna får ordentliga bostäder. Men för vår del har vi sagt att eftersom kommunerna i stor utsträckning är både bostadsplanerare och bostadsbyggare finns det skäl att både tro och räkna med att de kommer att driva sin politik när det gäller att skaffa bättre bostäder åt barnfamiljerna ungefär som hittills, även om bostadsvillkoret nu bortfaller när det gäller tilläggen. Dessutom är det ett allt mindre antal familjer som nu är kvar på det här området, ungefär 10 procent. Utskottet har därför tyckt att det är rimligt att ta bort bostadsvillkoret. Det ger kanske i många fall de familjer som har det

allra sämst ett handtag i ekonomiskt avseende. Därför har vi gått med på förslaget. Men jag vill understryka och gör det mycket starkt att det inte får innebära att kommunerna försummar att ge barnfamiljer ordentliga bostäder. Man måste hela tiden vara inriktad på det, även om bostadsvillkoret tas bort.

Herr talman! Det finns kanske en del att tillägga, men jag får väl tillfälle att återkomma i något replikskifte. Därför ber jag nu, herr talman, att på nytt få yrka återremiss till socialutskottet.

Herr LARSSON i Borrby (c) kort genmäle:

Herr talman! Som herr Karlsson i Huskvarna nämnde har jag haft förmånen att få gästa utskottet i detta ärende. Jag vill gärna betyga honom att det var mycket intressant, inte minst mot bakgrunden av att man då och då hör folk som uttrycker åsikter om vad familjepolitiska kommittén anser. I sitt inlägg här har herr Karlsson uttryckt en uppfattning om vad som är familjepolitiska kommitténs intentioner. Som vanligt har han fel.

Han sade att min kritik skulle bero på prestige känsla. Nej, det gör den inte alls. Den tar vi bort med en gång. Men om han vill läsa mitt första anförande i protokollet skall han finna att min kritik helt och hållet emanerar från att familjepolitiska kommitténs intentioner krossades så grymt redan i det beslut som trädde i kraft den 1 januari 1969 och från att det nu sker för andra gången genom fastläsning i ett system som inte var familjepolitiska kommitténs intentioner. Dess intentioner går att utläsa ur betänkandet. Därutöver är det fråga om tyckande utanför kommittén som inte har med fakta att göra.

Det är rätt märkligt att Göran Karlsson i nästa omgång i sitt anförande försöker spika fast mig som något slags försvarsadvokat för förmögenhetsägare. Han aktar sig mycket noga att tala om att det gäller gränsen 50 000 kronor. Han aktar sig också mycket noga för att tala om att vi accepterat ett tioprocentigt tillägg av överskjutande belopp. Herr Karlsson kan inte på länge ha träffat dessa människor och upplevt deras situation när han kan uttrycka sig på det sättet. Jag träffar dem ofta och har upplevt deras situation. Jag vet hur de människor har det där familjen tillsammans tjänar 18 000 å 20 000 kronor om året. Men på grund av att deras arbetsplats har ett fiktivt taxeringsvärde, som de inte kan konsumera eller ge sina barn mat av, påläggs de ytterligare belopp och blir utan barntilläggen. Det är alltså inte tal om att slå vakt om förmögenhetsägare. Det är verkligen tal om att slå vakt om jämlikhet och rättvisa.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Huskvarna meddelar att han på någon punkt inte hade förstått vad jag menade. I det stycket vill jag inte bestrida hans utsaga; hela hans anförande var ett långt bevis för att han inte hade förstått ett ord av vad jag sade för en stund sedan. Jag tar på mig hela ansvaret för att på grund av bristfällig pedagogisk förmåga inte ha lyckats klargöra min mening för herr Karlsson.

Nu är det uppenbarligen så att vi ömsesidigt har förståelsesvårigheter.

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

Jag är helt ur stånd att begripa vad min bosättning på Västkusten kan ha för betydelse vid bedömningen av ett förslag om bostadstillägg till barnfamiljer. Men en sak lyckades jag förstå. Det blev, såvitt jag förstår, uppenbart för alla genom herr Karlssons anförande vilka regler som gäller för herr Karlssons bedömning av vad som är rätt och rimligt – ett uttryck som han ofta återkommer till. Rätt och rimligt för herr Karlsson i Huskvarna är vad som står i en kunglig proposition. Vad regeringen skriver är rätt och rimligt – med hugskott, felräkningar, stavfel och allt.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det skulle vara mycket att säga om herr Karlssons inlägg, men jag tror att kammarens ledamöter ursäktar mig om jag i första hand nämner något om den intressanta kohandel som tycks vara under uppsegling mellan socialdemokraterna och kommunisterna när det gäller statsbidraget till kommunerna.

Jag skall emellertid först be att få korrigera herr Karlsson på en punkt. Han sade att det har varit väsentligt för socialdemokraterna att se till att barnfamiljerna får det bättre. Det hade väl bättre motsvarat verkligheten om han sagt att det var väsentligt för socialdemokraterna att se till att hälften av barnfamiljerna får det bättre. Att hänvisa till att barnbidraget höjs i år går inte. Den höjningen var ju en kompensation för prisstegringar och momshöjning. Även finansministern har uttalat att det inte var någon verklig förbättring, och det är så riktigt.

Herr talman! Jag är inte förvånad över återremissyrkandet. Redan i mitt första inlägg varnade jag dem som trodde att detta ärende var avgjort före voteringen. Vi börjar nu bli vana vid återremisser, kovändningar och andra krumbukter. Vi kan tänka på Ritsem, vi kan tänka på kommunisternas ställningstagande till kollektivanslutningen och till sänkningen av mervärdesskatten, osv. Vi kan naturligtvis inte förhindra en återremiss. Men blir det klart före jul? Kan herr Karlsson utlova det? Det är nämligen ganska väsentligt.

Vi har vår uppfattning klar och har inget behov av återremiss. Vi vill ge kommunerna kompensation för denna kostnadshöjning. Vi vill göra allvar av talet om att man inte skall fortsätta att lassa på kommunerna uppgifter. Det är inte som herr Göran Karlsson säger att man ute i kommunerna förfogar över sina pengar, utan det är statliga uppgifter som leder till de kommunala skattehöjningarna, bl. a. just uppgiften att höja bostadstilläggen.

Det är klart att man kan förstå att en minoritetsregering måste söka stöd på olika håll. Det kunde kanske vara mera praktiskt för riksdagen, om man sökte det stödet i utskotten och inte väntade till någon timme före voteringen, innan man försökte nå enighet. Det är också intressant att se var man söker sitt stöd. Jag vet inte varför detta förslag kommer så sent. Om vpk har tagit intryck av finansministerns argumentering i går att det är bättre för kommunerna med lån än med bidrag, eller om socialdemokraterna börjar bli mörare, när voteringen närmar sig, kommer väl att visa sig så småningom i utskottet.

Summan av kardemumman är ju, att skall man röra vid utskottets förslag, som innebär att kommunerna får full kostnadstäckning för

bostadstilläggen, och i stället kanske lassa på mera kostnader genom att höja åldersgränserna, då kommer det att få effekt på kommunalskatterna. Om kommunisterna gör denna kohandel, har de ingen som helst anledning att i fortsättningen komma och tala om kommunalskatteutvecklingen. Nu har ni, om ni träffar en uppgörelse här, medverkat till kommunalskattens höjning. Det är vad man kan konstatera på sakernas nuvarande ståndpunkt. Sedan får vi väl se vad en återremiss kan leda till för konsekvenser.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det har nu yrkats på att ärendet skall återremitteras till utskottet. Då kanske det inte skall sägas så mycket ytterligare.

Jag begärde replik bara därför att det tydligen finns en del missförstånd om det förslag som jag har framlagt. Herr Göran Karlsson gav uttryck för det. Han sade att mitt yrkande innebar samma sak som utskottets yrkande, att förslaget skulle gå till kommittén. Han framhöll att vi här inte kunde fatta ett beslut i två skilda former och att riksdagen i början av året hade avslagit ett yrkande liknande det som jag nu har framställt. Det måste väl vara något fel i detta påstående, för det som riksdagen i våras avlog var precis det som utskottet i dag föreslår. Det krävdes då att förslaget skulle gå till kommittén för utredning. Detta sade utskottet och även en enhällig riksdag nej till. Nu har alltså utskottet liksom regeringen ändrat sig. Jag är glad för att man har insett att förslaget kanske borde prövas. Jag föreslog ytterligare att det skulle finnas en möjlighet till fullmakt och att i former som Kungl. Maj:t finner riktiga pröva förslaget till former och omfattning av utbetalning av bidrag. Vid en återremiss kanske det kan vinnas ytterligare klarhet i motionens reella innehåll, vilket jag är väldigt tacksam för.

I det tidigare replikskiftet med Knut Johansson riktade sig replikanterna, herrar Carlshamre och Romanus, till stor del mot mig och inte mot herr Johansson. Men jag skall inte inleda mig i frestelsen att uttala mig om allt vad de sade. Herr Carlshamre påstår att förslaget i propositionen ytterst syftar till att bidragen skall kunna utbetalas av staten. Är då meningen att staten skall utbetala även de kommunala bidragen? Det kanske herr Carlshamre kan ge ett svar på.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Larsson i Borby sade att jag som vanligt hade fel. Jag skall med intresse läsa i protokollet vad herr Larsson sade, och jag kommer att få rätt, därför att herr Larssons anförande klargjorde att det var en prestigeförlust för honom att såsom ledamot i familjepolitiska kommittén ha blivit akterseglad då man tagit fram ärendet i förväg.

Beträffande den kritik som jag har riktat mot centerpartiets förmögenhetsberäkning vill jag framhålla, herr Larsson, att jag ofta träffar människor med små inkomster men med betydande förmögenhetsvärden. Herr Larsson sökte göra gällande att de drabbas av realisationsvinstbeskattning och det ena med det andra, och följaktligen var deras ekonomiska ställning inte så stark. Jag gendrev detta och framhöll att det förekommer ytterst få fall, där någon med den förmögenhet som herr

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

Larsson har talat om skulle i realiteten ha mindre än vad taxeringsvärdet innebär. Tvärtom är värdet ofta fördubblat eller mångdubblat över taxeringsvärdet.

Jag förstod inte herr Carlshamre, och detta tog han helt på sitt ansvar. Ja, det tackar jag för – då är vi helt överens på den punkten. Men sedan säger herr Carlshamre att han är en dålig pedagog. Det tycker jag verkligen är bekymmersamt, eftersom herr Carlshamre, åtminstone officiellt, står som något slags lärare vid Journalisthögskolan. Det måste vara ytterst farligt att ha en dålig pedagog som skall försöka bibringa våra journalister god lärdom.

Jag förstår att det räcker för herr Carlshamre, sedan han blivit bemött och jag på punkt för punkt har pekat på vad det skulle ha inneburit, om man hade följt hans förslag, att ge den replik han gav.

Sedan var det herr Romanus som andades en aning ilska över att fru Ryding hade tagit en godbit från honom genom att yrka återremiss på utskottsförslaget. Jag kan förstå det. Visserligen varnade herr Romanus i sitt första inlägg för att allt inte var klart – detta vittnar väl om att han hade en känsla av att någonting kunde hända. Nu har det hänt; nu får vi på nytt pröva ärendet i utskottet, och då är det klart att det kan få en annan utgång än vad herr Romanus hade tänkt sig.

Herr LARSSON i Borrby (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber än en gång att få påpeka för herr Karlsson i Huskvarna att det i hans resonemang finns vissa bedömningar som är riktiga när det gäller förmögenhetsvärden och fastighetsvärden, men det är inte de siffrorna vi talar om. I de fall vi talar om här – det gäller den behållna förmögenhet som överstiger 50 000 kronor – har vi accepterat en ökningsfaktor med 10 procent. De människorna är verkligen, liksom andra, värda sin rätt till familjestöd, trots detta lilla fiktiva värde på 50 000 kronor.

Sedan, herr talman, skall jag också be att något få kommentera fru Rydings förslag. Jag skulle vilja säga att det väl inte är något fel att noggrant bereda och remittera ärenden, och särskilt i det här fallet har ju inte ärendet varit föremål för särskilt mycket förberedelse eller remissförfarande. Men vad som är speciellt intressant är att vi skulle få en uppgörelse där vpk utgör socialdemokratiens skyddsnät när det gäller att slå vakt om ett system som innebär att man skall betala barnstödet med proportionell skatt i stället för progressiv skatt.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte särskilt ilsken över en utveckling som man kanske kunde förutse och som jag varnade för, och framför allt inte för att någon "godbit" skulle tas ifrån mig eller från folkpartiet. Det som är beklagligt är att den förändring som kan komma att bli följden av återremissen är en avsevärd försämring av utskottets betänkande på en väsentlig punkt.

Vi trodde vi hade lyckats få gehör för och hade utsikt att få en förbättring till stånd, som skulle ge kommunerna kompensation för den kostnadsstegring de drabbas av. Vi trodde att kommunisterna den här

gången kanske ändå menade allvar med sitt myckna tal om att lätta trycket på kommunerna och att man skall försöka förhindra vidare skattehöjning. Det är klart att man känner en viss besvikelse om man inte får igenom en förbättring man hade hoppats på. I synnerhet tror jag alla de människor som är verksamma ute i kommunerna måste känna besvikelse, och ännu mer kommer naturligtvis alla de som känner kommunalskatten som en större tyngd än statsskatten – och det gör majoriteten av de sämst ställda i samhället – att känna besvikelse. Den besvikelsen är nog svårare för dem att bära än den eventuella ilska som en del ledamöter här i kammaren kan känna.

Men det är ingen som kan ta miste på herr Göran Karlssons förtjusning över återremissyrkandet. Jag förstår inte varför herr Karlsson är så förtjust över det; man kunde väl i så fall ha stökat undan den kohandel, som nu skall komma, under den första behandlingen av ärendet i utskottet – det hade varit enklare och då hade man sluppit fästa uppmärksamheten så mycket på den. Herr Karlsson är så förtjust att han ställer till med en hel sketch här och talar om, att det minsann inte bara är fru Rydings yrkande som leder till återremiss, utan det är också herr Bergmans och herr Knut Johanssons yrkanden som ligger till grund för återremissen.

Ja, herr Karlsson, är det ändå inte att spela teater för en ganska otacksam publik? Det är väl i alla fall ingen här i kammaren som tror att det hade blivit något återremissyrkande på grundval av herr Bergmans och herr Knut Johanssons yrkanden, som inte innehåller ett dyft utöver vad som står i deras motioner. Eller tror herr Karlsson verkligen det? Eller vill han att vi skall tro det? Herr Karlsson visade ju själv när han återgick till sitt ursprungliga anförande att de där motionerna och yrkandena har han redan bemött. Där behövs inte något återremissyrkande. Skälet är naturligtvis att den avlastning av trycket på kommunalskatten, som det fanns majoritet för i socialutskottet, nu inte skall genomföras. Det kommer säkert att framgå vid den fortsatta behandlingen.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande vad herr Romanus säger om teater vill jag säga att jag tycker att det är trevligt med teater. Här spelades inte upp någon sketch, utan det fanns sakliga grunder till mitt yttrande. Jag sade att det inte bara är fru Rydings återremissyrkande, som finns i bilden, utan här har ytterligare två förslag lagts på kammarens bord. Om man ändå skall återremittera socialutskottets betänkande nr 42 på det förslag som fru Ryding framlagt, kommer de båda andra förslagen också med i vågskålen. Det var alltså en förstärkning av återremissyrkandet, herr Romanus, som jag ville betona.

Så vänder sig herr Romanus till fru Ryding, och henne behöver jag ju inte försvara. Men jag vill beträffande folkpartiets, centerpartiets och moderata samlingspartiets agerande säga att ni inte bara vill kompensera kommunerna för de kostnader det gäller, utan ni vill överkompensera dem. Ni har ju inte något intresse av att se till att statsfinanserna klaras. Det får Gunnar Sträng göra. Detta är alltså bakgrunden till att ni tämligen

Onsdagen den
2 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

lätsinnigt kunnat handskas med den saken.

Beträffande förmögenhetssidan behöver herr Larsson i Borrby och jag kanske inte byta så många ord mera. Faktum är att redan med de nuvarande gränser som finns får en hel del av dem som har den förmögenheten ett bidrag som visserligen kanske inte alltid är fullt, men det är inte helt uteslutet att de kan få ett bidrag. Vi anser att den gräns som här finns kan vara riktig att hålla.

Sedan sade herr Carlshamre i sitt förra anförande att för mig var en kungl. proposition det väsentliga, till och med med kommantecken. Ja, herr Carlshamre, när utskottet går till behandling får vi väl se hur det blir. Det är möjligt att jag vid den tidpunkten kommer att fränfalla en del av den kungl. propositionen. Så herr Carlshamre skall inte vara helt säker.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Kommantecknen var faktiskt inte med bland det som jag räknade upp. Jag nämnde hugskott, felräkningar, stavfel och allt, men jag lägger gärna till kommantecknen. Jag tror att också de är heliga för herr Karlsson i Huskvarna.

Men jag skulle vilja råda herr Göran Karlsson att sluta upp med det här skådespelet. Det är ömkligt nog som det är. Genomför gärningen! Besluta återremissen! Det finns underlag för den i kammaren, men håll inte på att försvara detta ömkliga skådespel.

Vad är det herr Karlsson gör? Jo, han går med på att ta upp på nytt i utskottet ett förslag om en åldersgränsförskjutning som man, när ärendet senast behandlades i utskottet, inte ens ville ta på allvar. Och det är verkligen inte värt att ta på allvar. Gör vi upp en katalog över åldersgränser som gäller i den svenska människans liv så händer det någonting vid praktiskt taget varje födelsedag från den första till ett stycke upp i 20-årsåldern. 17 år är möjligen det undantag som finns. Där händer just ingenting. Om man hade föreslagit 18 skulle jag ha förstätt det. Om man stannat vid 16, kan jag också förstå det. Men 17 år är verkligen ett förslag av hugskottscharaktär. Jag kan i huvudet räkna ut att det kostar någonting mellan 40 och 60 miljoner kronor. Det kostar nämligen ungefär en sextondel av en miljard. Det kostar alltså lika mycket i extra tillskott som det majoriteten i utskottet har velat ge kommunerna per år räknat. Och det är fråga om en reform som också den skall prövas om något år för att få fram vad som är den rimliga åldersgränsen. Skall vi nu ha 16 år för barnbidrag, 17 år för bostads-tillägg, 18 år för bidragsförskott osv. under ett eller annat år i väntan på att vi skall göra en färdig reform? Det är för att tillmötesgå detta ganska ömkliga hugskott som herr Karlsson i Huskvarna instämmer i ett yrkande om återremiss.

Fru RYDING (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det var herr Romanus som tvingade mig till en replik. Han påstår här att vpk inte skall kunna komma att i fortsättningen tala om de höga kommunalskatterna. Jag skulle vilja fråga herr Romanus om han inte hörde på vad jag sade i mitt första anförande. Så sent som i våras hade vi en motion om att staten skulle betala *hela* lönekostnaden för

barnstugepersonalen. Och vad skulle detta betyda för kommunerna herr Romanus? Är det inte omsorg om kommunalskatten?

Herr Carlshamre säger nu att 17 år är en ålder som inte betyder någonting. Nej, kanske inte för herr Carlshamre, men för de familjer som har barn hemma som är mellan 16 och 17 år är det en oerhört viktig ålder. Det är dessutom viktigt att de får hjälp att klara sin hyra också när deras ungdomar är i denna ålder.

Jag tror inte vi bör vara alltför säkra på hur det kommer att bli när återremissen gått igenom. Utskottet kommer naturligtvis att noga pröva de olika förslagen, och riksdagen kommer att ånyo få ta ställning. Jag tycker vi skall vänta med att fälla våra domar tills vi får se det nya utskottsbetänkandet.

Statsrådet fru ODHNOFF:

Herr talman! Jag är glad att kunna konstatera att det i diskussionen kring denna proposition har funnits en bred uppslutning kring huvudlinjerna. Debatten här i kammaren verkar också ge belägg för att regeringens förslag får ett omfattande stöd i de väsentliga delarna. Återremissyrkandet ger ju förutsättningar för att man skall få en ökad samstämmighet också i detaljerna.

En stor majoritet delar alltså regeringens uppfattning att resurser så snart som möjligt skall sättas in för ett ökat stöd till barnfamiljer i låga inkomstlägen. Man har också anslutit sig till förslagen att det ökade stödet skall ges formen av dels ett enhetligt statligt tillägg av 75 kronor per barn och månad, dels kraftigt förstärkta kommunala bostadstillägg till familjer med höga boendekostnader.

Det har antytts att propositionsskrivningen i detta stycke skulle vara i bästa liberala anda. Jag vill gärna understryka att den bostadssociala ambition som varit en stark drivkraft inom socialdemokratin finns lika livskraftig i dag. Vad vi gör är att skala av en del av den byråkratiska överbyggnaden, därför att familjepolitiska kommittén i sina undersökningar har fått fram resultat som pekar på att detta skulle vara möjligt beträffande just det statliga bostadstillägget. Samtidigt lägger vi tyngdpunkten hos stödet på hyrestillägget.

Om det skulle visa sig att denna rationalisering skulle få icke önskvärda bostadssociala konsekvenser, får vi naturligtvis anledning att ompröva ställningstagandet. Jag vill gärna säga till herr Knut Johansson i Stockholm att detta inte är något steg bakåt när det gäller det statliga bostadstillägget. Det är ett steg framåt, ett administrativt förenklande både när det gäller utbetalningssidan och mottagningsidan.

Vi har väl inte nu anledning att gå in på en sakdiskussion om utbetalningsformerna och reglerna, men det skall naturligtvis uppmärksammas att här har föreslagits andra lösningar i motionerna av herr Bergman, herr Johansson och andra. Här har ju föreslagits från utskottets sida och hävdats nu i debatten igen av herr Karlsson i Huskvarna att man bör lämna dessa förslag till familjepolitiska kommittén för prövning. Säkert finns det också andra förslag till förändringar som kan vara värda att diskutera. Men denna diskussion kan vi väl vänta med tills vi har fått ett bättre sakunderlag beträffande hela inkomstprövnings- och utbetal-

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

ningssystemet och tills familjepolitiska kommitténs betänkande har remissbehandlats.

En av våra kloka bostadspolitiker sade i en diskussion att i denna utbetalningsfråga ligger både affekter och effekter. Jag tror att det är välgörande att vi, medan effekterna noggrant undersöks, ger tid för affekterna att försvinna.

Herr Bergman litar på familjepolitiska kommittén och jag vill understryka att det gör jag med. Jag utgår ifrån att kommittén med intresse kommer att ta del av allt sakmaterial som kan tillställas den.

När det gäller regeringens förslag om en förstärkning av bostadstilläggen kan vi alltså konstatera att det finns en bred anslutning, och det finns en stark önskan att här skall kunna fattas ett beslut redan nu under höstriksdagen. Förstärkningen av bostadstilläggen bör göras i former som föreslås i propositionen. Det finns därför knappast anledning att åter ta upp en fråga som herr Carlshamre och jag hade tillfälle att diskutera den 2 november. När herr Larsson i Borrby nu i dag i ett dramatiskt och fantasifullt anförande pekar på vissa förhållanden när det gäller hur familjepolitiska kommitténs promemoria kom att bli underlag för den proposition som nu behandlas, så vill jag bara konstatera att dessa frågor redan har diskuterats i riksdagen och herr Larsson i Borrby kan få en riktigare sakframställning om han går tillbaka till detta protokoll.

Moderata samlingspartiet har yrkat avslag på hela propositionen. I motiven för avslagsyrkandet säger man sig ha funnit vissa brister i förslaget, främst i fråga om marginalskatteeffekterna, alltså minskningen av bidragen vid stigande inkomster. Eftersom reglerna om inkomstprövningen av bostadstilläggen redan finns och frågan om ändring av dessa regler över huvud taget inte berörs av propositionen, borde väl egentligen konsekvensen av moderaternas uppfattning vara att hela systemet med bostadstillägg skulle upphävas.

Inkomstprövningen, som ju har berörts tidigare i dag, är en komplicerad fråga som jag vet att familjepolitiska kommittén har funderat väldigt mycket på. Redan kommitténs första betänkande innehöll en utförlig diskussion om dessa frågor. Även i 1968 års proposition redovisades klart de marginaleffekter som inkomstprövningen av bostadstilläggen leder till. Detta accepterades då av riksdagen.

Dessa inkomstprövningsregler från 1968 års proposition ändras alltså inte genom de förslag som regeringen har lagt fram i proposition nr 156. Däremot innebär förslagen att stödet ökas, varigenom det också kommer att kunna utgå högre upp i inkomstlägena än för närvarande.

I övrigt har sedan 1968 en skattereform genomförts. Eftersom denna skattereform innebar en sänkt skatt för låginkomsttagare medförde den också skärpta marginalskatter. Det ena är ju en följd av det andra. Men skattereformen har också i flertalet fall betytt sänkt marginalskatt när inkomstökningen beror på att också den andra av två makar tar förvärvsarbete.

Vidare har skattereformen givit nytt innehåll åt begreppet beskattningsbar inkomst, som ju är det inkomstbegrepp som används vid inkomstprövningen av bostadstilläggen. Man skall dock hålla i minnet att skattereformen får betydelse för inkomstprövningen av bostadstilläggen

Onsdagen den
8 december 1971*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

först i fråga om bidragen för år 1973. Förändringar av inkomstprövningsreglerna för bostadstilläggen måste göras övergångsvis i avvaktan på familjepolitiska kommitténs slutbetänkande. Med anledning av att begreppet beskattningsbar inkomst har fått en ny innebörd kommer sådana förslag att läggas fram i 1972 års statsverksproposition.

Som nämnts i propositionen 156 pågår inom familjepolitiska kommittén en översyn av inkomstprövningsreglerna för bostadstilläggen. Syftet härmed är ju bl. a. att se om det är möjligt att minska eftersläpningen vid inkomstprövningen, och översynen skall också komma att beröra den skala som för närvarande gäller vid inkomstreduceringen av bostadstilläggen. Men det finns ju gränser för hur man kan minska marginaleffekterna av bostadstilläggen. Vill man ge ett rejält stöd till dem som har låga inkomster, dvs. till de familjer som verkligen behöver ett stöd, får man också acceptera rätt kraftiga marginaleffekter för att inte detta ekonomiska stöd skall gå alltför långt upp i inkomstlägena. Det går inte ihop när man som moderaterna försöker tala vackra ord om barnfamiljer med låga inkomster men samtidigt inte är beredd att ta konsekvenserna av detta. Regeringen anser att snabba åtgärder bör genomföras för att ge barnfamiljer med låga inkomster och höga boendekostnader ett kraftigt ökat stöd.

I samband med ett marginalsatteresonemang kom herr Romanus och kanske ytterligare någon ledamot in på avgifterna vid daghem och familjedaghem samt den extra marginaleffekt som dessa avgifter innebär. Vi kan konstatera att staten icke givit ut några anvisningar när det gäller sådana avgifter vid daghem och familjedaghem utan att det för närvarande helt ankommer på kommunerna själva att bestämma vilka avgifter som skall tas ut av föräldrarna. För att få största möjliga enhetlighet i avgifterna mellan olika kommuner har Kommunförbundet givit ut rekommendationer i fråga om avgiftstaxorna.

En stor förtjänst hos den barnstuga som vi har här i Sverige är ju att den är en eftersökt och uppskattad form av barnomsorg inom alla samhällsgrupper. En stor spännvidd i taxesättningen skulle kunna få en social snedrekrytering som följd. Härtill kommer, som flera talare har påpekat, daghemsavgifternas ökning vid stigande inkomster, något som bidrar till att de sammanlagda marginaleffekterna kan bli stora. Jag utgår ifrån att såväl barnstugeutredningen som familjepolitiska kommittén kommer att behandla problem som hänger samman med detta.

När det gäller herr Romanus' lovprisning av daghemsavgifterna i Borås kanske det bör påpekas att avgiften fyra kronor för ensamstående föräldrar täcker ungefär en lågt beräknad matkostnad och att denna avgift ligger väsentligt över Kommunförbundets minimitaxa för dem som har mycket låga inkomster. Så det är inte riktigt, som herr Romanus påstår, att det är en extremt låg avgift.

Marginaleffekterna kan man ju diskutera länge, och vi lär få anledning att återkomma till dem. Men jag anser att det är viktigt att upprepa att de förslag som lagts fram av regeringen i och för sig inte skapar några nya eller några skärpta marginaleffekter, ty inkomstprövningsreglerna ändras ju inte. Vi får anledning att komma tillbaka till detta, när familjepolitiska kommitténs slutbetänkande föreligger och har remissbehandlats. Det har

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

jag också framhållit i propositionen.

Herr Carlshamre har talat övertygande och engagerat för barnfamiljer i låga inkomstlägen, men när man ser till konsekvenserna av förslagen så undrar man hur hans tal stämmer med den moderata politiken, som kommer fram i den motion hans parti har väckt och där det yrkas avslag på propositionen. Följden skulle bli att många barnfamiljer med låga inkomster och höga hyror skulle gå miste om förbättringar med 100–200 kronor i månaden. I stället skulle de få, enligt moderaternas förslag, en tillfällig barnbidragshöjning som skulle ge tvåbarnsfamiljerna 34 kronor i månaden. Dessutom skulle de bli utan den av regeringen föreslagna extra utbetalningen av statligt bostadstillägg.

Det är en händelse som ser ut som en tanke att moderaternas förslag starkt missgynnar de låginkomsttagare som regeringen vill måna om men i stället ge förbättringar åt dem som har högre inkomster. Det är väl helt följdriktigt att herr Romanus har sympati för ett sådant förslag och att han själv har lagt fram ett som är nästan likalydande.

Slutligen bara ett par ord om de uttalanden herrarna Romanus och Carlshamre har gjort beträffande en samlad reform av familjepolitiken. Herr Romanus tycks tro att det finns en enhetlig formel för politik för familjer. Herr Carlshamre är klokare och inser att familjepolitiken sträcker sig över vida fält såsom bostadsmiljö, service och barnstugor – jag kan tillägga vuxenutbildning, lokaliseringssöd för allsidigt näringsliv, kollektivtrafik och annat. Allt detta är ju oerhört viktigt för familjerna. Det avgör om en eller två i familjen skall kunna arbeta och i viss mån vilka inkomster familjen skall kunna få. Detta visar hur omöjligt det är att komma fram till den där enhetliga formeln som några är ute efter. När det gäller ett samlat förslag om det ekonomiska stödet till barnfamiljerna, tycker jag att man slår in öppna dörrar, eftersom familjepolitiska kommittén i sitt slutbetänkande våren 1972 kommer att redovisa olika utbyggnadsmöjligheter för familjestödet och över huvud taget ge underlag för en diskussion om hela det ekonomiska stödet till barnfamiljerna. Vi håller givetvis med om att en sådan diskussion är nödvändig, och vi vill gärna ha den i samband med de ställningstaganden som statsmakterna får göra, när kommitténs betänkande har remissbehandlats under nästa år.

Jag vill avslutningsvis slå fast att detta enligt regeringens mening inte får vara ett hinder att nu genomföra snabba åtgärder för att förbättra situationen för de barnfamiljer som har låga inkomster och höga boendekostnader. Den breda uppslutning som ändå trots vissa meningsskiljaktigheter i detaljfrågor föreligger om detta är ju en grundläggande förutsättning för att vi skall få fram denna viktiga familjepolitiska reform.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig börja med att påminna om en av dessa små detaljfrågor som familjeministern medgav att vi fortfarande inte är ense om. Vi instämmer inte i att man bara skall genomföra förbättringar för

ena hälften av barnfamiljerna. Vi vill att även den andra hälften skall få något med, och vi har föreslagit dels en tidsbegränsad sänkning av mervärdeskatten, dels en höjning av barnbidragen. Fru Odhnoff kanske tycker att det är en detalj, men det tycker i alla fall inte dessa stora grupper av barnfamiljer. Det är jag övertygad om.

Jag blev litet oroad över familjeministerns missförstånd när det gäller frågan om en samlad reform. Ingen tror att det finns någon enkel formel. Jag vet inte vad det skulle vara – något slags matematisk formel eller liknande för hur man skall utforma hela samhället från barnfamiljernas synpunkt?

Jag nämnde faktiskt vilka bitar det är som hör ihop och som man måste ta med, om man skall få en samlad överblick. Det är skattesystemet och dess marginaleffekter, det är allmänna barnbidragen, det är bostadstilläggen eller andra inkomstgraderade stödformer, det är vårdnadsbidrag eller förlängd moderskapspenning, det är särskilt stöd till flerbarnsfamiljer, det är det ekonomiska stödet till barntillsyn och andra former av service.

Dessa bitar tävlar ju om samma ekonomiska utrymme. Därför måste man ha dem med. Risken finns annars att man in-tecknar en del av det utrymmet. Vad vi har velat betona är att dagens beslut inte får tas till intäkt för att säga att nu har vi tecknat in utrymme för en viss stödform, och därför måste vi säga nej till vissa andra saker, när den samlade överblicken kommer. Det är inte något allmänt diffust tal om matematiska formler, utan det rör ju verkliga fakta och ett begränsat ekonomiskt utrymme.

Jag ställde ett par frågor till fru Odhnoff. Först frågade jag: Vad säger familjeministern till finansministerns resonemang om att en höjning av bidragsandelen till 75 procent inte vore bra för kommunerna, ty då fick de svårare att låna? Håller fru Odhnoff med om detta resonemang? Och vad säger fru Odhnoff till de kommunalmän som kommer och säger att vår kommun inte får någon kompensation eftersom vi inte har så många dagbarnsplatser. Vi hinner inte bygga daghem så snabbt. Hur förklarar fru Odhnoff talet om kompensation för dem?

Jag ställde också frågan om daghemsavgifterna, och där fick jag verkligen ett svar som jag skall be att få tacka för. Jag hoppas nu bara att jag inte drar för långtgående slutsatser av det. Jag uppfattade familjeministern så, att hon tar avstånd från finansministerns uppmaning till kommunerna att höja daghemsavgifterna. Jag hoppas att det är riktigt uppfattat och att hon också uttalade sig för att man skall försöka komma mera i närheten av enhetliga daghemsavgifter. Huruvida den i Borås är hög eller låg, det kan man diskutera. Den är enhetlig, och den är överkomlig. Det är det väsentliga i sammanhanget.

Beträffande marginaleffekterna vill jag bara tillägga att det väl inte är riktigt att påstå, att några nya sådana effekter inte uppstår genom det här beslutet. Även om inkomstprövningssystemet är detsamma så innebär ju det förhållandet att 300 miljoner kronor pumpas in i stödsystemet, att människor, som redan har en hög marginalskatt, får vidkännas ytterligare en marginaleffekt. Jag understryker än en gång att dagens beslut inte får innebära att man anser resurserna bundna till detta system när man skall

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

göra den totala familjepolitiska reformen, om den nu kommer.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är i dag något besviken över statsrådet Odhnoff, som inte brukar ifrågasätta meningsmotståndares goda avsikter – i varje fall har hon inte brukat ifrågasätta mina. I dag gör hon det, när hon tror att det finns någon annan, dold avsikt bakom förslagen än den som framgår av skrivningen. Det framgår ju annars mycket klart att vad jag och det parti som jag företräder åsyftar inte är att göra det sämre för några barnfamiljer, ej heller för dem med små inkomster. Vi vill tvärtom genom att avvakta under ett ganska ringa antal månader få möjlighet att göra en väsentligt bättre reform för just dessa grupper.

Jag finner det sällan meningsfullt att närmare diskutera med folk som tror att jag menar någonting annat än vad jag säger. Jag skall bara ta upp en enda punkt, och den gäller också marginaleffekterna. Där har nog fru Odhnoff missförstått både mig och kanske också det nuvarande systemets verkningar.

Det är riktigt att det inte föreslås någon ändring i inkomstprövningsreglerna, men just därför skärps marginaleffekterna. Det hade behövts en ändring för att de inte skulle skärpas. Jag kanske kan få erinra om att redan när nu gällande bostadstillägg beslutades reagerade jag och flera med mig mot att marginaleffekterna redan då var besvärande stora. Sedan har de successivt blivit värre; de blir värre när man skjuter upp inkomstgränsen för fullt tillägg, de blir värre allteftersom inkomstnivån i samhället stiger, de blir för stora grupper värre med den skattereform som genomförts och nu blir de värre ändå.

Det som händer är nämligen att ett betydligt större antal familjer än tidigare kommer att åtnjuta bostadstillägg i de inkomstskikt där de verkligen besvärande marginaleffekterna finns, alltså 90 procent och däröver. Man behöver inte komma upp i mer än ungefär 30 000 kronor i årsinkomst för att marginals-katten skall bli 60 procent, och reduktionsfaktorn för bostadstillägg är 30 procent. Det blir 90 procent – t. o. m. litet drygt det, för marginals-katten är litet mer än 60 procent. Jag tror t. o. m. att jag kan säga hur många familjer som berörs. Antalet familjer som i det läget drabbas av en 90-procentig reduktion av varje inkomstökning ökar med ungefär 150 000 om den reform genomförs som vi nu behandlar. Vi har ungefär 500 000 bidragsmottagande familjer nu, det antalet stiger till 650 000. Och det är just de som befinner sig i de något högre inkomstlägena som utgör tillskottet. När 150 000 familjer till drabbas av en 90-procentig marginaleffekt på sina inkomstökningar, då tycker jag att man har rätt att säga att effekterna har skärpts.

Herr LARSSON i Borrby (c) kort genmäle:

Herr talman! Fru Odhnoff var besvärad över att jag tillät mig kommentera handläggningen. Och jag förstår att hon kände sig besvärad, för handläggningen är litet genant. På hennes vänliga anhållan skall jag bespara henne och kammaren ytterligare kommentarer.

Intressant är emellertid att familjeministern inte har något att invända mot centerns inställning till familjepolitiken, och det vill jag gärna notera

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

som en positiv företeelse. Jag skulle på en enda punkt vilja komplettera med ett par frågor.

Familjeministern säger att det inte finns några universalmedel där man i hela, stora och samlande program kan lösa alla problem. Det håller jag med om i viss mån. Men hur kan man då tänka sig att så generellt som propositionen avser kompensera kommunerna för deras kostnader för den kommunala delen av bostadstillägget genom att nöja sig med att höja statsbidraget till barnstugorna? Hur blir det i de kommuner där det inte finns arbetstillfällen för människorna och följaktligen inte samma behov av att bygga barnstugor men där det finns fattiga familjer och stora familjer som behöver bostadstillägg? Hur kompenseras de kommunerna? Det tycker jag är en fråga som man också bör besvara i sammanhanget, när man talar om att det inte är så enkelt att lösa det här problemet. Man hade haft möjlighet att klara dessa kommuner, om man nu i stället för återremisser och krångel hade accepterat utskottsmajoritetens inställning när det gäller statens bidrag till kommunerna.

Det är glädjande att höra att familjeministern uttalar sitt förtroende för familjepolitiska kommittén. Jag vågar därför trots allt så här avslutningsvis uttrycka en förhoppning om att man kanske i framtiden kommer att ta hänsyn till dess synpunkter när det gäller familjepolitiken.

Statsrådet fru ODHNOFF:

Herr talman! Herr Romanus påpekade att det inte bara var detaljer som vi var oense om. Jag tog mig friheten att utgå från regeringens förslag, och det var kring detta som jag kunde konstatera den stora upplutningen. Att sedan herr Romanus har intresse för ekonomiskt stöd till personer också i högre inkomstgrupper må vara hans sak.

När herr Romanus talar om att inteckna utrymme för reformer så är det ju intressant att se hur han själv med en flott gest intecknar ett stort utrymme genom att föreslå ett höjt barnbidrag, som ju går både till dem som har behov av det och till barnfamiljer som i sin ekonomiska situation väldigt väl klarar sig såsom de nu har det men som kanske har en rad andra behov där det är väsentligt att samhället ställer resurser till förfogande.

När det gäller frågor om vad herr Sträng menar tycker jag att det kan vara lämpligt att herr Romanus frågar herr Sträng själv. Han brukar kunna ge raka svar, och även om herr Romanus föredrar att gå krokvägar, skall det väl ändå gå att hitta fram till herr Sträng så småningom.

Vad beträffar compensationen till kommunerna, som också herr Larsson i Borrby var inne på, vill jag understryka att det förslag som regeringen har lagt fram innebär en full compensation till kommunerna. Vi har suttit och räknat på effekterna och ser, att även om det inte stämmer på kronan när i varje kommun så stämmer det ändå relativt väl. Och för att ge kommunerna något av en överkompensation i början har vi föreslagit att det ökade statsbidraget till bostadstillägg och det höjda bidraget till daghem och fritidshem skulle träda i kraft redan från den 1 januari, medan reformen i övrigt träder i kraft från den 1 april och de ökade kostnaderna alltså kommer på kommunerna först från den tidpunkten.

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

Jag tycker det är väsentligt att man ser kopplingen av dessa två förslag. Herr Karlsson i Huskvarna har redan berört detta, men jag vill understryka att vi väldigt klart ser sambandet mellan vad man gör på den ena sidan och vad man gör på den andra. Det har tydligen också oppositionspartierna uppfattat, för i flera av deras skrivningar kommer det igen att man förstår att ju bättre behovet av barntillsyn är tillgodosett och ju högre frekvensen av förvärvsarbete för kvinnor är, desto högre familjeinkomster blir det och desto färre bostadstillägg.

Genom denna koppling har vi velat främja en aktiv social politik, som genom service skall ge möjlighet för varje människa att själv skaffa sig den inkomst som hon behöver för sin försörjning. Jag tror att det är en riktig utgångspunkt och att man har starkt stöd i människornas önskemål när man förfar på detta vis. Det fick vi erfara inte minst när några av oss hade tillfälle att lyssna på den diskussion som fördes i detta stycke på LO-kongressen.

Vad slutligen gäller herr Romanus' inlägg om daghemsavgifter har jag redan sagt att jag utgår ifrån att såväl familjepolitiska kommittén som barnstugeutredningen kommer att ta upp dessa daghemsavgifter till diskussion – barnstugeutredningen kanske främst med hänsyn till den sociala aspekten och familjepolitiska kommittén med hänsyn till marginaleffekterna.

Jag vill verkligen inte misstänkliggöra herr Carlshamres goda avsikter, och jag tror att jag i mitt första inlägg formulerade så att det skulle framgå helt klart. Men det är onckligen en viss skillnad att lyssna till herr Carlshamre och att se till de förslag som kommer från herr Carlshamres parti, och det är besvärligt att här finna samstämmighet.

Marginaleffekterna tog jag upp rätt utförligt i första omgången, men jag återkommer eftersom herr Carlshamre var inne på den frågan. En omprövning av inkomstprövningsreglerna måste göras i vår, eftersom det nya skattesystemet får betydelse för rätten till bostadstillägg under 1973, och förslag i den frågan kommer, som jag nämnde, att redovisas i nästa års statsverksproposition. Att nu, innan dessa förslag har lagts fram och prövats av riksdagen, resonera i kronor och procent om effekterna har knappast någon mening, eftersom man då får utgå antingen från det gamla skattesystemet, som ju är på väg att förlora sin betydelse också i bidragssammanhang, eller från det nya skattesystemet, vars effekter på bidragssidan vi inte ännu kan bedöma.

Det är möjligt att familjepolitiska kommittén i sin översyn av inkomstprövningssystemet kan hitta lösningar som mildrar marginaleffekterna i vissa fall. Under alla förhållanden finns det större anledning att diskutera inkomstprövningen då än nu, eftersom inga förändringar föreslagits vare sig i propositionen eller i några motioner. Men man kommer ju aldrig ifrån att inkomstprövade förmåner måste få sådana här effekter. Det är intressant att konstatera att moderaterna genom sitt avslagsyrkande väljer att låta barnfamiljer med låga inkomster lida för att det kan bli marginaleffekter litet högre upp på skalan.

Till sist en liten kommentar till en fråga av herr Larsson i Borrby. Jag är inte på något sätt besvärad av vad herr Larsson sade. Jag står för handläggningen av detta ärende i dag liksom jag stod för handläggningen

vid den diskussion som jag hade med herr Carlshamre och som jag hänvisade till. Det är helt klara papper, och vi har ingenting att dölja i den här frågan.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det bör väl nu ändå stå klart, att om man inte bara sysslar med regeringens proposition, utan också tar hänsyn till de motioner som före propositionens framläggande väcktes av oppositionspartierna, så är det inte bara detaljer som skiljer oss och regeringen, utan det är också den viktiga frågan att vi anser att *alla* barnfamiljer har kommit i en så trängd situation att det behövs en förbättring.

Det är klart att man kunde göra undantag för ett litet antal barnfamiljer med höga inkomster. Men den stora gruppen barnfamiljer som ligger precis ovanför bostadstilläggsgränsen – och det är ju dem diskussionen gäller – upplever inte situationen så att de klarar sig väldigt bra utan någon förbättring just nu. De känner att deras läge har blivit mera trängt, och det är för deras skull som en höjning av de allmänna barnbidragen är angelägen.

Fru Odhnoff säger att jag får väl fråga finansministern själv, så får jag raka svar. Ja, jag inbillade mig i min enfald att regeringen hade *en* uppfattning och att man kunde få raka svar och samma svar av alla ledamöterna i regeringen. Nu är det ju familjeministern som är här och då får väl familjeministern svara på frågor och inte hänvisa till finansministern. Det rör ju familjepolitik. Jag trodde att jag fick ett rakt svar av fru Odhnoff när det gällde barnstugeavgifterna, nämligen att regeringens politik icke är att rekommendera kommunerna att höja barnstugeavgifterna, som finansministern har gjort, utan att snarast verka för en sänkning och i varje fall en utjämning av avgifterna. Nu vet jag inte om jag missuppfattade detta raka svar, för nu hänvisar fru Odhnoff till att utredning pågår. Men vad tycker egentligen regeringen och familjeministern? Skall daghemsavgifterna höjas eller skall de sänkas? Eller vad menade finansministern -- talade han inte å regeringens vägnar, när han uttalade sig på Kommunförbundets kongress? Kan inte familjeministern ge ett litet rakt svar på den frågan? Det vore ändå av ett betydande allmänt intresse.

Vidare säger fru Odhnoff att när herr Ahlmark och jag väckte vår motion var det ändå med avsikt att hjälpa dem som har det bättre ställt och inte dem som har det sämre ställt. Jo, vårt förslag hade faktiskt en sådan storleksordning, eftersom det var begränsat till tiden, att det skulle ha gett en betydande förbättring för alla grupper. Och familjeministern kan väl acceptera att enskilda riksdagsmän inte har möjlighet att utforma så detaljerade förslag som den här propositionen, även om den i och för sig – jag instämmer i det som många har sagt – är skäligen torftig till sina motiveringar. Men när det gäller enskilda riksdagsmän får man nöja sig med mera enkelt administrerade förslag, och vi kunde inte hitta på något enklare än att man dubblerade barnbidragens utbetalning två gånger.

Jag kan personligen säga att jag tycker att det vore bättre med en sådan klart tidsbegränsad åtgärd just nu, men när det gäller den höjning av barnbidragen som mittenpartierna har enat sig om får den väl ses

Nr 141

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

precis som den här propositionen: När man skall göra en samlad reform, då är man inte bunden. Samtidigt vill jag säga, att nog skall alla barnfamiljer kunna räkna med kompensation för prisstegringarna. Det vill väl regeringen ändå inte i längden förneka.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill för fru Odhnoff och alla andra klargöra att moderata samlingspartiets yrkande i den här frågan visserligen till formen är ett avslagsyrkande – det måste så vara – men till sin verkliga innebörd ett uppskovsyrkande. Vi förutsätter ju att det skall vara möjligt, och vi har begärt att det skall göras möjligt, att få ett förslag till en samlad reform redan under loppet av nästa år. Det är alltså inte fråga om att avvisa alltsammans.

Sedan vill jag, herr talman, i fråga om min respektive moderata samlingspartiets trovärdighet och för att icke undandra mig något ansvar klargöra ytterligare en sak för fru Odhnoff. I det här fallet har jag från det första ordet till det sista skrivit såväl motion som reservation, och om det nu möjligen verkar att vara någon klyvning mellan vad jag säger och vad som står i förslagen, så får jag ta på mig ansvaret i båda avseendena. Är det någon klyvning, så är det jag som är personlighetskliven.

Men jag skulle också vilja ge ett litet tips. Fru Odhnoff citerade för en stund sedan någon framstående bostadspolitiker. Jag skulle vilja citera en framstående statsvetenskapsman – för övrigt fru Odhnoff politiskt närstående – som vid något tillfälle har sagt, att när man studerar svensk politik är det enligt vad erfarenheten visar en bra arbetshypotes att utgå från att alla partier och alla politiker säger vad de menar och menar vad de säger. Det visar sig nämligen att det faktiskt förhåller sig så. Med den generösa andan tror jag dessutom att vi främjar både vår egen trivsel, vårt eget anseende och kanske också behandlingen av de frågor som vi har att handlägga.

Herr LARSSON i Borrbj (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att fru Odhnoff missförstod min sista fråga. Den gällde inte handläggningen utan den löd så: Hur vill familjeministern kompensera de kommuner som inte har någon barnstuga och inte har haft anledning att bygga någon, eftersom det inte finns några arbetstillfällen på orten och följaktligen heller ingen efterfrågan på barnstugor, då det inte finns några arbetstillfällen för de mödrar som skulle efterfråga dem?

För att göra det tydligare kan jag komplettera frågan med att säga så här: Är det verkligen meningen att man från regeringens sida på den här vägen vill smita undan sitt ansvar för statsbidragsandelen för ordnandet av barn tillsyn, det ansvar som ju ändå hela tiden måste finnas vid sidan om bostadstilläggen? Är det verkligen meningen att man t. o. m. till priset av att ta vpk till hjälp vill genomtrumfa det förslaget i riksdagen att inte kompensera kommunerna för deras kostnader för bostadstilläggen?

Fröken ANDERSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Eftersom det tycks bli så att vi får upp denna fråga på

Onsdagen den
8 december 1971*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

nytt här i kammaren före jul borde jag kanske avstått från att förlänga debatten, men något vill jag ändå säga nu.

Det är ganska betecknande för barnfamiljernas situation i dagens samhälle att det måste till en lågkonjunktur för att de skall få något med av det ökade välståndet. Barnfamiljerna har ofta fått finna sig i att stå i stryckklass. Jag tror att ingen kan förneka det. De har fått vidkännas en eftersläpning gentemot andra grupper.

Centern har också år efter år i riksdagen krävt en plan för en samlad familjepolitisk reform, syftande till – för att här citera motionen 185 till årets riksdag, undertecknad av Gunnar Hedlund och Gunnar Helén, alltså gemensam för centern och folkpartiet – ”större jämlikhet och solidaritet olika grupper emellan. – – – Ekonomisk standardutjämning mellan dem som har barn och dem som inte har barn. Den fortgående stegringen av produktiviteten skall också komma barnfamiljerna till del i form av förbättrad levnadsstandard.”

I en sådan reform bör ingå – det har klart sagts ifrån vid flera tillfällen – förbättringar av de allmänna barnbidragen och en indexreglering av dem, ett vårdnadsbidrag till föräldrar avsett som erkännande av och en kompensation för de barnavårdande uppgifterna, oavsett om de sker i hemmet eller genom samhällets institutioner, inkomstförstärkning för familjer med låga inkomster och/eller flera barn samt en tillfredsställande service i olika avseenden, inte minst när det gäller barntillsynen. Men barnfamiljerna har lagts på is. Deras situation och vad man skall göra åt den är under utredning, och under tiden kan ingenting hända. Den är den motiveringen man har fått vid riksdagsbehandlingen när motionerna avslagits. Jag bortser då från den höjning av barnbidragen som skedde i samband med den s. k. skattereformen, och det tycker jag att man skall göra. Den höjningen ingick nämligen som en del i själva skattepaketet.

När det konjunkturpolitiska läget i början av hösten var sådant att snabba och snabbt verkande åtgärder var nödvändiga, var det naturligt att centern med sin familjepolitiska bakgrund bland flera andra åtgärder föreslog inkomstförbättringar för barnfamiljerna och att man gjorde detta i form av höjda barnbidrag. I centermotionen 1490, s. 12, står det i det sammanhanget: ”För en mera definitiv lösning av frågan om ett förstärkt stöd till barnfamiljerna, bättre anpassat efter olika familjers behov, måste man såsom framhållits avvakta förslag från familjepolitiska kommittén.”

Men nu plötsligt behövde regeringen inte avvakta ett sådant förslag. Centrerns förslag utlöste i stället en panikreaktion. På grundval av en icke slutbehandlad PM från familjepolitiska kommittén – vi har hört om detta tidigare i dag – utarbetades proposition nr 156 med förslag om höjda bostadstillägg för barnfamiljer. Det var ingen familjepolitisk reform – det var ett hastverk och ett styckeverk.

I huvudsak har centern och folkpartiet i utskottet anslutit sig till regeringsförslaget. Även om formerna för förslagets framläggande var unika ansåg de båda partiernas representanter i utskottet att ”ett angeläget tillskott till barnfamiljerna inte bör fördröjas”. Det är ett angeläget tillskott det är fråga om. Det gäller framför allt familjer med låga inkomster och höga boendekostnader. Som herr Larsson i Borrbý

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

redan understrukit är förslaget att betrakta som ett provisorium.

Det var emellertid självklart för centern att i detta läge hålla fast vid sitt tidigare förslag om höjning av barnbidragen. Jag skulle gärna vilja gå in på den frågan, som har varit uppe till debatt här.

Det gäller här två viktiga principer för samhällets åtgärder, men två principer som jag inte kan finna står emot varandra utan som i stället kan och bör förenas. Den första principen gäller alltså en inkomstutjämning mellan människor med högre inkomster och människor med lägre inkomster. En sådan inkomstutjämning kan ske på olika sätt. I det här aktuella fallet ger man alltså låginkomsttagare ett inkomstillskott -- men bara dem som har barn. I propositionen heter det emellertid att familjepolitiska kommittén har till uppdrag att "pröva möjligheterna att utvidga bostadstilläggsystemet till låginkomsttagare utan barn". Detta är bra, tycker jag, inkomstutjämningspolitiken bör omfatta alla oavsett familjesituation.

Den andra principen, den som hittills varit ledande när det gäller samhällets familjepolitik, innebär att man söker åstadkomma en ekonomisk standardutjämning mellan dem som har barn och dem som inte har det oavsett inkomstläge. Det är ju ändå så att familjer med barn måste leva på en väsentligt lägre ekonomisk standard än andra, beroende på att det är flera som skall dela den tillgängliga inkomsten. Även om barnbidragen bara täcker en bråkdel av barnkostnaderna verkar de ändå i riktning mot en utjämning.

Det är helt felaktigt att ställa de båda åtgärderna mot varandra, de är komplement till varandra. Det kan ju ändå inte vara så att de, som har barn, i större utsträckning än andra skall bidra till en angelägen inkomstutjämning i samhället.

I proposition nr 156 föreslås att höjningen av statsbidragen till de kommunala bostadstilläggen till en del skall utgå i form av ökat statsbidrag till daghem och fritidshem. Detta är bra. Kommunernas kostnader för barnstugeverksamheten har ökat mycket starkt, medan staten lägger beslag på merparten av de skatteintäkter som blir ett indirekt resultat av att kommunerna ställer daghemsplatser till förfogande. Det är ju ändå inte meningen att daghemsverksamheten skall fungera som en mjölkko för staten. I stället är det nödvändigt att staten stimulerar kommunerna till ökat daghemsbyggande genom ordentliga statsbidrag. Den frågan finns det anledning att komma tillbaka till.

Någon hopkoppling av statsbidraget till det kommunala bostadstillägget med statsbidraget till daghem och fritidshem har vi emellertid inte velat vara med om. Detta har motiverats av herr Larsson i Borrbby, inte minst i hans senaste inlägg. Inte heller kan vi gå med på att statsbidraget till familjedaghemmen lämnas oförändrat när bidraget till daghem och fritidshem höjs.

Med den stora brist vi har när det gäller barntillsynsplatser -- vi vet att många barn till förvärvsarbetande föräldrar inte har tillfredsställande tillsyn -- behöver alla resurser tas till vara. Och familjedaghemmen utgör ett välbehövligt komplement till den institutionella barntillsynen. Det finns i dagens läge ingen anledning att försöka strypa en utbyggnad av familjedaghemsvården genom ett relativt sett minskat statsbidrag. Det

finns redan nu för mycket som hindrar att alla resurser tillvaratas för att lösa barntillsynsfrågan. Jag tänker då på de begränsningsregler – kvotregeln och balansregeln – som finns i statsbidragsbestämmelserna. Vi har från vårt håll hela tiden krävt att dessa regler skall slopas. I reservationen 6 till socialutskottets betänkande nr 42 har vi på nytt framhållit vår kritiska inställning till begränsningsreglerna, dock utan att i detta sammanhang framlägga något konkret förslag.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservationerna 2, 3 och 6 till socialutskottets betänkande nr 42.

Fru andre vice talmannen NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Herr Romanus har tidigare i dag sagt att jag skulle ta upp frågan om marginaleffekterna för människor i mellaninkomstlägen. Nu får jag på tisdag av finansministern svar på en interpellation kring dessa frågor, och jag tänker inte belasta kammaren med att föregripa vad som då kan komma att diskuteras. Jag hoppas att jag i stället vid det tillfället får den ingående redovisning som jag begärt av finansministern för de verkliga svårigheter som på grund av marginalskatter och marginaleffekter på en rad olika områden drabbar alla människor i mellaninkomstlägen.

Jag skall ta upp ett par andra skattefrågor. Frågan om inflationsskydd av skattesystemet börjar nu diskuteras i allt vidare kretsar. Det började för länge sedan med Bertil Ohlin. Mittenpartierna hade med kravet bl. a. i en motion 1970. Indexregleringen har tagits upp av en rad ekonomiska experter i olika sammanhang. Det stora TCO har tagit med det i sina krav på förändringar av skattesystemet. Frågan diskuteras och debatteras nu av allt fler. Det senaste bidraget är en artikel i tidningen Metallarbetaren nr 49.

I artikeln konstaterar man att vi skulle få ca 500 miljoner kronor mer till privat konsumtion om man indexreglerade skattesystemet. Det är en intressant iakttagelse. I det nu rådande konjunkturläget är detta bortfall för konsumenterna mycket allvarligt. Dels behöver minsann löntagarna varje krona som de lyckas tillkämpa sig under svåra avtalsstrider, dels skulle den totala efterfrågan i vår ekonomi behövt ett tillskott av denna storleksordning för att kompensera det ovanligt stora konsumtionsbortfallet just i år. Jag tror dessutom att siffran 500 miljoner är för låg. Enligt olika beräkningar torde inflationsmekanismen i det nuvarande skattesystemet varje år ge herr Sträng i runt tal 800 miljoner kronor utan att han först behöver fråga riksdagen om lov.

En annan tanke i artikeln i Metallarbetaren är ett försök att beräkna vad en enskild löntagare skulle "tjäna" på en indexreglerad skatt. I en tabell i artikeln konstaterar man att den samlade skattelindringen under en femårsperiod blir sådan att ju större inkomst man har desto större skattelindring får man. Det är samma sammanblandning av helt olika problem som gjordes i moderatreservationen i skatteutskottet i våras. Det är inte indexregleringens syfte att ändra vare sig progression eller marginalskatter. Indexregleringens huvudsyfte är att omöjliggöra att inflationen smyghöjer skatten och förorsakar levnadstandardsänkningar hos löntagare i samtliga inkomstklasser. Skattesystemet måste under

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

inflation vara neutralt mot samtliga skattebetalare.

Vi kan fråga oss: Har vi "råd" att ha en indexreglering av skattesystemet? Men det är ju inte riktigt det frågan gäller. Behöver regeringen mera skatter — ja, då skall man komma till riksdagen och begära att få ta ut mera skatt av svenska folket. Detta är den principiella kritiken mot ett skattesystem utan inflationsskydd. Det är i samtliga inkomsttagares intresse som vi säger nej till en skatteteknik, som automatiskt och i smyg höjer skatterna. Och det är ett rättsvärdande intresse att kräva, att skatterna bestäms i grundlagsenlig ordning.

Finansministern är ointresserad av frågan om indexreglering av skatterna. Detta ointresse har han tydligt demonstrerat — så tydligt att han inte ens brytt sig om att informera sig om förhållandena i andra länder. Tvärtom har han i riksdagen upprepat den felaktiga uppgiften att ingen regering i världen vågat sig på det. Först den 26 oktober har herr Sträng i en debatt med mig erkänt att vad som hänt i Danmark och Nederländerna på detta område kunde ha undgått honom. Herr Bohman har i tidigare debatter hänvisat till Frankrikes intresse för indexregleringen. Jag har mig nu bekant att även en kanton i Schweiz — Basel—Land heter kantonen — prövat systemet.

Jag vågar naturligtvis inte tro att finansministerns intresse väckts därhän att han har börjat studera lösningar från andra länder. Därför skall jag citera några rader ur den holländska regeringens proposition:

Inledningen lyder: "Då vi tagit i övervägande att det är önskvärt att ändra de lagliga bestämmelserna angående inkomstskatte- och källskatttariffen för att förebygga att trycket av dessa skatter ändras utan en därtill syftande laglig åtgärd till följd av enbart nominella ändringar i inkomsterna — —" etc.

Det kan också vara intressant att höra ett kort stycke av motiveringen i samma proposition: "Den företeelse mot vilken den i propositionen fastlagda ordningen riktar sig torde nu vara allmänt bekant. Det gäller det faktum att vid ökning av inkomsterna som åtföljs av stigande priser — så att den reella inkomsten förblir densamma — inkomstskattens reella tryck stiger, även individuellt sett; vid sjunkande inkomster och priser minskar detta tryck. Denna följdverkan uppträder om skattetabellen inte ändras. Det är i strid mot den principiella grundvalen för uttaxering av inkomstskatt, som är en typisk 'skatt efter skatteförmåga'. En sådan bör inte rätta sig efter nominell inkomst utan efter till inkomsten i fråga motsvarande skatteförmåga."

Även här i landet talade vi tidigare mycket intensivt om skatt efter förmåga, men av någon anledning har just det talet mer och mer ebbat ut.

Det jag nu har citerat ur är en översättning av den holländska regeringens proposition, vederbörligen översatt av Stockholms handelskammarens auktoriserade translator den 30 september 1971.

Artikeln i Metallarbetaren slutar med en from förhoppning: "Erfarenheterna av den senaste stora skatteomläggningen visar, att en del bör rättas till. Det är troligt att vi före valet 1973 får en ny skattereform."

Jag tolkar artikeln så att det nu inte bara är oppositionspartierna här i riksdagen, TCO och andra tjänstemannagrupper utan också ledande LO-kretsar som börjar förstå att det var något fel på den s. k. Stora

Reformen och att den kräver översyn.

Som reservanterna i finansutskottet säger har den i följande beslutade skattereformen delvis fått annat utfall än vad som avsågs vid reformens genomförande. En orsak är den kraftiga höjningen av de kommunala skattesatserna.

Ja, här är vi inne på ett område som håller på att bli en beklämmande följetong. Två gånger har riksdagen beslutat om tillsättande av en utredning rörande kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. I oktober fick jag i ett frågesvar beskedet från finansministern att direktiven för utredningen höll på att utarbetas och att utredningen skulle tillsättas de närmaste månaderna. Det är väl nu det? Kan vi nu i december få reda på: När blir den tillsatt?

Under mellantiden har finansministern funnit det intressant att retas med kommunalmännen och tala om skattetak för kommunerna. Det är ett sätt att indirekt påstå att det är kommunerna som själva svarar för de mycket oroande skatteökningarna. Men faktum är ju att det är staten, som genom en fortsatt övervältring av kostnaderna pressat upp kommunalskatten. Det är finansministern själv som genom en olycklig finans- och kreditpolitik drivit kommunerna att till stor del skattefinansiera sina investeringar i stället för att lita till lånemarknaden.

Vissa statsbidragsbestämmelser är alltför låsta och följer inte kostnadsförändringarna och tar ingen hänsyn till inträffade standardhöjningar. En rad nya krav har ställts på kommunerna inom främst vårdområdet. Och kommunerna åsamkas också utgifter till följd av särskilda statliga skattepålagor. Det är bra att de lågavlönade på vårdsektorn – som framför allt är kvinnor – fått lyftningar, men man måste sätta frågetecken inför den statliga arbetsgivaravgiften, som är särskilt kännbar på vårdsektorn med stora personalbehov – investeringsavgiften och inte minst mervärdeskatten. I kommunerna är ca 25 procent av de totala utgifterna belagda med statlig mervärdeskatt.

Det är klart att varje försök att hejda kommunalskattehöjningarna blir meningslöst utan uppriktiga och omfattande insatser från de kommunala förtroendemännen själva: effektivare kostnadspress, förnyad prövning av redan existerande och tidigare planerade program, bättre planerings- och beslutsteknik, strängare hushållning med tillgängliga resurser, så att årlig budget och flerårsplan kan hållas. Men ivern att jaga kostnader och hålla sig inom de utstakade, knappa ekonomiska ramarna får dock på inga villkor ensidigt gå ut över självklara kommunala åtaganden vad gäller t. ex. barnfamiljerna. Kostnadsjakten får inte sättas in mot sloandet av daghem, familjedaghem och barntillsyn över huvud taget. Det drabbar då omedelbart de många barnfamiljerna och särskilt dem där hustrun i dagens kärva ekonomiska läge måste bidra till familjens inkomster. Det finns tendenser åt det hållet som vi måste vara medvetna om och med kraft vända oss emot.

Det finns också allvarlig anledning att titta på vem det är som tjänar på att bygga daghem och få ut kvinnorna i förvärvslivet i stat och kommun. Enligt Erik Jönssons beräkningar, som gjordes för LO:s familjeråd 1970, är det staten som i de flesta fall kammar hem vinsterna, medan det för kommunerna betyder stora negativa netton. Efter dagens

Nr 141

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

beslut kommer kanske inte Jönssons siffror att vara riktiga, men har man räknat ut hur nettoeffekten för stat och kommun blir i fortsättningen? Att man inte enbart kan se till de rent ekonomiska frågorna har, herr talman, andra talare här uppehållit sig vid tidigare i dag, och jag skall inte upprepa det.

Herr NILSSON i Trobro (m):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att säga något om skattepolitiken. Vi har diskuterat den många gånger tidigare, inte minst under detta år, men det är en mycket viktig fråga som berör alla inkomsttagare, och jag vill därför besvara kammaren med ett kort inlägg.

Sedan lång tid tillbaka har moderata samlingspartiet, tidigare högerpartiet, varnat för det kraftigt ökande skattetrycket. Våra förutsägelser har besannats år efter år, och nu framstår skattetrycket som helt orimligt för stora delar av skattebetalarna i vårt land. Den höga marginalskatten har nu genom den senaste skatteomläggningen blivit hård även för de lägre inkomsttagarna. Inom moderata samlingspartiet har vi den bestämda uppfattningen, att det skattesystem, som drevs igenom förra året, inte får bli för långvarigt. Det är därför nödvändigt att omedelbart få till stånd en utredning, som skall syfta till ett nytt skattesystem. Vi har tidigare krävt detta, och jag vill också understryka att det är viktigt att den utredningen får en parlamentarisk sammansättning, så att hela frågan kan få en allsidig belysning.

En av de första åtgärderna för utredningen måste bli att komma till rätta med de höga marginalskatterna, som gör att människorna i dag finner det mindre meningsfullt att arbeta. Det har under denna höst visat sig att arbetslösheten blivit oroväckande stor, och jag är övertygad om att en stor del av skulden ligger i vår ovanligt höga skattebelastning. Skattesystemets konstruktion och skatternas höjd har kommit att spela en alltmer framträdande roll vid löneförhandlingarna. Erfarenheterna från den senare tidens utveckling på arbetsmarknaden och de berättigade kraven på lön efter skatt bestyrker väl detta påstående. Ju högre marginalskatten är, desto större blir kompensationskraven från löntagarna, som också måste i möjligaste mån tillgodoses. Löneökningarna i sin tur leder till ökade kostnader för företagen, vilka slår ut i stigande priser. Därmed är vi inne i den onda cirkel som innebär att priser, löner och skatter ständigt jagar varandra. Därvid kan vi också konstatera att det nya skattesystemet med dess mycket höga marginalskatter också verkar inflationsdrivande. I nuvarande ekonomiska läge är en sådan effekt särskilt allvarlig med tanke på exportens starka beroende av en lugn inhemsk utveckling på kostnadssidan.

Det klagas i dag över att efterfrågan på konsumtionsvaror blivit svag. Jag tror inte att detta beror på olust att köpa, utan den verkliga orsaken är säkerligen att köpkraften sviktar på grund av att människorna får för litet över när skatten tagit sitt. Vi vet sedan länge att detta har varit en hämsko för sparandet, och det är därför en uppgift för oss alla att se till att konsumtionskraften ökar och att sparmöjligheterna återställas.

Sedan många år har vårt parti också drivit kravet på att vårt skattesystem måste kompletteras med en indexreglering, då efterkrigs-

tiden visat att det inte i nämnvärd utsträckning intresserat regeringen att föra en politik, där ett någorlunda fast penningvärde har existerat. Detta har inneburit att de inkomstökningar som medborgarna har fått till stor del ätits upp av inflationen. En sådan indexreglering kan givetvis konstrueras på olika sätt. En kommande utrednings uppgift blir att söka åstadkomma ett system, som är så rättvist som möjligt. Önskvärt är emellertid att detta blir neutralt från skattebelastningssynpunkt.

Det kan bli svårt att finna en enkel indexreglering med tanke på det skattesystem som vi begåvades med förra året, och detta sammanhänger med att progressionen gjorts så brant på ett så tidigt stadium, att även förhållandevis låga inkomster drabbas av en orimligt hög marginals katt.

Herr talman! Vi beklagar djupt den rådande arbetslösheten, som utöver de ekonomiska konsekvenserna för den enskilda människan också kan leda fram till djup besvikelse och depression över att vilja arbeta men inte få. I detta sammanhang vill jag slå fast att det ekonomiska klimatet i vårt land i många år varit sådant att lönsamheten varit nedåtgående och lett fram till nedläggningar eller i bästa fall fusionering av företag.

Jag måste ställa frågan om det verkligen varit nödvändigt. Hade det inte varit möjligt att förhindra en sådan utveckling genom att på ett tidigt stadium slå vakt om det egna landets näringsliv, som har haft att ta upp konkurrensen med länder som har ett väsentligt lägre kostnadsläge än vad vi har. Jag tänker därvid på TEKO-industrin, på läderindustrin och framför allt skobranschen. Men jag tänker också på jordbruket. För jordbrukets del vill jag ta ett exempel som är belysande nog. Gränskyddet sänktes härom året för stärkelseprodukter. Av detta följde att priset på potatis måste på två år sänkas med 4 öre per stärkelseprocent och hektoliter. Det är en nog så kännbar åderlåtning för en näringsgren som arbetar under ett starkt ökande kostnadsläge.

Det är alltså den mindre och medelstora företagsamheten som varit och är i en brydsam ekonomisk situation till följd av vårt höga kostnadsläge, som är ett av de högsta i världen.

Jag vill också påpeka att företagsamheten har belastats med sociala avgifter som går upp till över 25 procent av lönen. Med det sagda riktar jag inte någon kritik mot dessa avgifter, utan vill endast påtala att de helt naturligt minskar dessa mindre företags möjligheter till självfinansiering.

Vi menar att i den konjunktursvacka som vi nu befinner oss i vore det naturligt att upphäva bestämmelsen om arbetsgivaravgiften. Detta skulle direkt påverka företagens lönsamhet och deras möjligheter att upprätthålla eller öka sysselsättningen. Ett sådant beslut skulle framför allt verka stimulerande på de arbetsintensiva branscherna, som i dag har de största sysselsättnings svårigheterna.

En sänkning av arbetsgivaravgiften skulle vidare ge exportföretag och importkonkurrerande företag bättre möjligheter till priskonkurrens och därigenom motverka tendenser mot en försämring av handelsbalansen. Dessutom skulle en sådan åtgärd minska det hårda trycket på de kommunala finanserna.

Enligt vår uppfattning är ett borttagande av arbetsgivaravgiften därför nödvändig. Den höjdes hösten 1970 med 1 procent av stabiliseringspolitiska skäl. Det skulle därför vara naturligt att i dag sänka densamma. Med

tanke på den stora arbetslösheten borde den dock helt slopas. Nu har man emellertid inom finansutskottet gjort en kompromiss, och jag har inget annat yrkande, herr talman, i dessa frågor än bifall till de reservationer vilka som första namn upptar herr Burenstam Linder.

Herr JOSEFSON i Arrie (c):

Herr talman! I den aktuella politiska debatten intar i dag – nästan som alltid – skattefrågorna en framträdande plats. Och det är ganska naturligt med tanke på att vi alla nästan ständigt kommer i kontakt med skatt och skatteuttag.

Skatteuttaget är högt, därom är vi väl alla överens, och det är en ytterst angelägen sak att produktionsapparaten både utbygges och utnyttjas. Utbygges för att skapa förutsättningar för en ökad produktion, vilket är en förutsättning för ökad standard också i framtiden. Lika angeläget är det att produktionsapparaten utnyttjas i sin helhet, och för att detta skall kunna ske fordras att konjunkturpolitiken förs på ett sådant sätt att man verkligen på ett tidigt stadium försöker möta växlingar i konjunkturen. På den punkten har det brustit allvarligt i regeringens handlande, och detta har i hög grad bidragit till den ganska besvärliga situation som vi i dag befinner oss i.

Helt naturligt kommer uppmärksamheten i dagens läge att riktas på det fungerande skattesystemet. En av målsättningarna för förra årets skattebeslut var att lätta på skattetrycket för de lägre inkomstagarna. På den punkten delade vi regeringens uppfattning. Men för att uppnå målsättningen med det nya skattesystemet fordrades bl. a. att penningvärdet skulle hållas stabilt. Så har inte utvecklingen blivit, och därmed har systemet förvanskats.

Redan när beslutet skedde på våren 1970 var vi starkt kritiska, därför att förslaget inte på vanligt sätt förberetts av en parlamentariskt utsedd kommitté för att sedan i vanlig ordning sändas ut på remiss.

Riksdagens rätt att besluta i skattefrågan bör inte begränsas på så sätt att representanter för hälften av valmanskåren utestängs från möjligheten att delta i det mycket betydelsefulla förberedelsearbete som utredningsarbetet medför.

När det därför redan nu visas att det nya skattesystemet inte ger den målsättning som förutsattes, är bara detta tillräckligt för kravet på en ny översyn av skattesystemet – det krav som i dag ställs. Därtill kommer kravet som ställdes här i riksdagen såväl förra året som i våras när det gäller vissa områden av skattesystemet. Jag kan bara nämna de verkliga låginkomsttagarnas problem som ingalunda är lösta. Skatteuttaget blir med nuvarande regler ganska kraftigt även i mycket låga inkomstlägen. Det är angeläget att man får regler för alla inkomsttagare i dessa inkomstlägen, som ansluter till dem som i fjol infördes för folkpensionärer. Faktiskt sambeskattade är en annan grupp som blir föremål för en direkt orättvis beskattning. Om två makar är anställda i ett företag och tjänar 20 000 vardera, är det väl inte rimligt att, därest dessa båda makar övertar företaget och arbetar i detta som tidigare, skatteuttaget skall bli omkring 3 000 kronor mer.

Småföretagare, jordbrukare, där båda makarna arbetar i det gemen-

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

samma företaget, är grupper som drabbas hårt av skattesystemets orättvisa på detta område. Ett annat område som utgör motiv för centerns krav på en ny skatteutredning är den bristande samordningen av de sociala bidragens upphörande och skatteuttaget. Exempel kan visas på hur skatteuttaget ökar samtidigt som sociala bidrag kraftigt minskas, vilket kan ge resultat som är alldeles orimliga. Utan tvekan borde här utredas vilka möjligheter det finns att eliminera dessa orimligheter. Inkomstintresset måste trubbas av när man inte får behålla mer än kanske ett par tior på intjänade hundra kronor. En väg är kan hända att beskatta alla sociala förmåner samtidigt som beloppet på de sociala bidragen väsentligt höjs. Det är ingen tvekan om att just denna fråga måste bli föremål för utredning.

Skattesystemet måste vara så utformat att intresset för ökade inkomster bibehålles. Nuvarande system med total brist på samordning mellan skatteuttag och sociala förmåner kan utgöra ett direkt hot mot den enskildes inkomstintresse.

En fortsatt inflation medför automatiskt skärpta skatter med den uppbyggnad vårt nuvarande skattesystem har. Centern anser nu liksom tidigare att denna fråga bör utredas för att åstadkomma något slag av värdesäkring av avdrag och skatteskalor.

Även på andra områden finns otidsenliga bestämmelser kvar, på t. ex. bestämmelserna om förvärvsavdrag och bestämmelsen om mannens skyldighet att alltid uppta makars gemensamma inkomst av jordbruk, för att nämna ytterligare exempel.

Herr talman! Utan tvekan föreligger många starka motiv för en förutsättningslös utredning av skattesystemet. Riksdagens rätt att besluta i skattefrågor bör lika självklart medföra att utredningsarbetet anförtros en parlamentariskt sammansatt utredning. Skatternas del av den enskildes inkomst är i dag av den storleksordning att det för alla måste vara angeläget att rättvist och rimligt fördela skattebördan med hänsyn till vederbörandes resurser.

Vad vi från centern begärt är att en parlamentarisk kommitté får i uppdrag att se över vårt skattesystem. Detta är enligt min uppfattning en rimlig begäran.

Herr HAGBERG (vpk):

Herr talman! Den arbetslöshet och de sysselsättningssvårigheter som vi nu upplever har till en mycket stor del sina orsaker i koncentrationen av kapital och makt samt i en alltmer framträdande snedlokalisering av näringslivet, som inneburit dels underbefolkade områden, dels överbefolkade områden.

Det senaste årtiondet har det skett en väldig folkomflyttning. Norrland och skogslänen har under 1960-talet fått vidkännas en flyttningsförlust av 110 000 människor. Dessa människor har huvudsakligen flyttat till storstadsområdena. Storstäderna och deras omgivningar har ju under motsvarande tid ökat med 350 000 människor. 70 procent av landets folkökning under 1960-talet har kommit på storstadsregionerna.

Att detta har kunnat ske beror väl främst på att den lokaliseringspoli-

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

tik som förs har formen av en anpassning till det privata näringslivets önskemål.

Lokaliseringsstödet kan skenbart uppfattas som ett mer eller mindre aktivt inslag i den här anpassningspolitiken. Men lokaliseringsstödet skall – och det är uttryckligen sagt – inte ändra på den ”spontana utvecklingens” riktning. Ett avfolkningsområde skall bli ett avfolkningsområde oavsett om det blir föremål för lokaliseringsspolitiska insatser eller ej. Lokaliseringsstödet är helt och hållet inlemmat i den huvudsakliga målsättningen, dvs. i den allmänna anpassningspolitiken. Det är endast till för att mildra processen i de områden där utvecklingen hotar att bli socialt katastrofal. Lokaliseringsstödet är ett sätt att mera etappvis genomföra folkomflyttningar, som annars skulle genomföras på ett mera brutalt sätt. Lokaliseringsstödet gör det möjligt att flytta folk först från avfolkningssektorerna – jord- och skogsbruk – i avfolkningsområdena till dessa områdens tätorter och industridistrikt och sedan vidare söderut – i stället för att direkt och under brutalare och mer uppseendeväckande former flytta människorna från deras hembygder till helt andra delar av landet.

Att åstadkomma denna grad av smidighet och att fungera som olja i maskineriet är just den uppgift som lokaliseringsspolitiken har. Man skall komma ihåg att lokaliseringssstödet hela tiden har varit avsett att vara ett komplement underordnat den allmänna huvudmålsättningen, som är att den spontana utvecklingen skall fortgå med avfolkning av vissa regioner och extrem tillväxt av andra. De planer som finns i dag på att Stockholm fram till år 2000 skall öka med 1 miljon människor och att Göteborg under samma tid skall öka med 400 000 människor är bevis för denna regionalpolitiska utvecklingslinje.

Det privata näringslivet har inte kunnat upprätthålla full sysselsättning i vårt land, något som skulle komma att kollidera med kapitalets koncentrationssträvanden. Likaså är ju rationalisering en huvudfråga för det privata näringslivet. Man gör investeringar i huvudsak för att rationalisera. De arbetare som på det sättet blir utan arbete får flytta. Det heter att effektiviteten skall stå i högsätet. Man planerar att minska arbetsstyrkorna, och hårdare press lägges på dem som blir kvar i industrin. Det här drabbar särskilt hårt avfolkningsorter och en-industri-orter.

Inte heller LO kan svära sig fri från hela denna utveckling. Det förekommer i dessa dagar att stora företag genomför tidmätningar med motiveringen att effektiviteten skall ökas ytterligare. Den enskilda människan bryr man sig inte om. Man hänvisar också till överenskommelser med fackföreningsrörelsen för att motivera ett sådant tilltag.

Allt fortsätter i den berömda Saltsjöbadsandan, som är en av orsakerna till att arbetarna måste finna sig i tidmätningar enbart under hänvisning till att det är en s. k. högkonjunktur. Under Saltsjöbadsandans baner slöt ju fackföreningsrörelsen avtalet om tidsstudier.

Samarbetsavtal med arbetsköparna får lönearbetarna dyrt betala. Många arbetstillfällen går nu förlorade under hänvisning till lågkonjunktur. Pressen på dem som står kvar i produktionen blir allt hårdare. Vad samhället gör i dag är att slussa in arbetarna i omskolningskarusellen eller

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

att ge dem i många fall ganska meningslösa arbeten i beredskapssyfte.

Det talas mycket om planering, bl. a. om regionplanering. Ute i de olika kommunerna finns det många illusioner om att denna skulle vara styrande till avfolkningsområden. Både Länsprogram 67 och Länsplanering 70 har ju som grundförutsättning att inte några ingrepp skall göras i den kapitalistiska utvecklingen. Dess koncentrationsprocess rubbas inte. "Den spontana utvecklingen" skall fortsätta i vårt land.

Huvuddragen deklarerades i propositionen 185 år 1964. Det hette där bl. a. att samhällsplaneringen måste anpassas till strukturomvandlingen i samhället. Där underströks vidare att samhällsbyggandet måste nära samordnas i tid och rum med förändringar inom näringslivet.

Detta blev grunderna för Länsplan 67. Någon styrning av det privata näringslivet ifrågasattes inte. Hos en del kommunalpolitiker har man trott på denna planering, men i stort har dessa planer och program bara blivit tomma önskelistor. Centern, som i många fall talar så vackert om decentralisering, har ute i kommunerna helt svalt grunderna för denna planering. När frågan ställts till företrädare för centern, hur man skall kunna få en levande landsbygd utan styrningar, har dessa inte haft något svar. De har bara ryckt på axlarna. I stort sett har de varit nöjda bara det stått något om jordbrukspolitikerna i kommunernas remissvar. Jag tycker att det är avslöjande om centerns slogan om decentralisering.

En myt ute i kommunerna är att den fysiska riksplaneringen skulle bli styrande. Men som vi vet är den bara en önskelista från industrin över var den vill lokalisera sina företag. Det är ju ingen planering över industrins förläggning till Norrland eller södra Sverige, till Västkusten eller Bergslagen. Vad som kommit fram är vad Industriförbundet planerar, nämligen oljeraffinaderier, stålverk, aluminiumverk m. m. till Västkusten.

Frågan är hur det skall gå för Norrland, särskilt dess inland. Och hur skall det gå för Mellansverige, främst Bergslagen? Riksplanerarna utgår ifrån att industrierna i framtiden skall förstöra naturen i samma utsträckning som i dag. Riksplanerarna utgår ifrån de tekniska rön som finns i dag. De utgår ifrån att olja alltid måste raffineras vid kusten, att massfabriker alltid måste ligga intill stora älvar, att företags föroreningsutsläpp är något givet, osv. Så är det naturligtvis inte.

Vad som måste till är en planlagd forskning, som gör det möjligt med inlandslokalisering av oljeraffinaderier, nya stålverk, petrokemiska fabriker, kärnkraftverk, massfabriker osv., med ett minimum av miljöförstörrelse. För våra omkringliggande havsvatten måste väl inte se ut som kloakdiken, innan utspädningsfilosoferna finner för gott att ställa krav i fråga om industrins miljöförstöring, såväl längs kusterna som i inlandet.

Fortsätter den utveckling som skisserats i Länsplan 67 och Länsprogram 70 och de planer som finns bakom den fysiska riksplaneringen, så kommer inom en mycket snar framtid Dalarna och Värmland att bli liksom Norrland – ett stort sommarstugeområde för stadsbor som har sitt ursprung i Dalarna eller Värmland. Det behövs en bestämd styrning av det privata näringslivets investeringar till avfolkningsregionerna för att förhindra den sociala och ekonomiska katastrof som blir följderna av att regioner avfolkas.

Nya målsättningar måste till. Snedlokaliseringen måste stoppas. De nu

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

avfolkade områdena måste inom en snar framtid få en ström till sig i stället för att strömmen som nu går åt andra hållet. För att det skall vara möjligt måste investeringarna ses samhällsekonomiskt i stället för som nu strikt företagsekonomiskt. Det senare är ju ledstjärnan för det privata näringslivet, som vägrat att lokalisera sig i Norrland, främst inlandet, samt skogslänen. I det läget måste staten ta det ansvar som kapitalisterna aldrig haft, nämligen att ge människorna i avfolkningsbygderna en meningsfull sysselsättning.

Vad som behövs i dessa områden är basindustrier. Västkusten kan inte få bli centrum för all industri i framtiden. Avfolkningsregionernas räddning är att basindustrier etableras i dessa områden på skogens och bergets produkter. Det behövs även komplettering med andra branscher, såsom olja, kemi, petrokemi och elektronik. För att t. ex. stålindustrin inte helt skall hamna på Västkusten krävs att oljeraffinaderier förläggs i inlandet, så att den nuvarande snedlokaliseringen utjämnas. Bergslagen ropar kraftigt på en sådan industri för närvarande.

Det är nödvändigt att staten med AP-fondernas hjälp etablerar basindustrier. Basindustrierna måste få en sådan produktionsinriktning att det medför följdinvesteringar. De måste ha en långt gående manufakturering av sina produkter, och produkterna måste kunna vidareförädlas inom den region där basindustrin är förlagd, så att regionen på så sätt får ett allsidigt näringsliv. AP-fonderna måste tas i bruk för att trygga en allsidig sysselsättning i det här landet.

Om staten använder AP-fonderna för att etablera industrier, skulle detta kunna möjliggöra ett direkt arbetarinflytande i dessa företag. Lönearbetarna skulle kunna på ett mera direkt sätt än i dag bestämma produktionsinriktning, arbetsmiljö osv. För att det här skall kunna vara möjligt måste riksdagen bestämma sig för att använda AP-fonderna på ett nytt och radikalt sätt. LO-kongressen behandlade ju i år de här frågorna, och där var en av de viktigaste synpunkterna beträffande användningen av AP-fonderna att de skulle sättas in bl. a. i regionalpolitiska syften.

Det är därför synnerligen positivt att LO nu tar initiativ för att AP-fonderna skall användas. Jag hälsar det med stor glädje. Det visar att fler än vpk pekar på att det går att använda AP-fonderna.

Men tyvärr, får jag säga, vill ju LO-ledningen i första hand bara använda AP-fonderna som riskvilligt kapital. Att använda AP-fonderna på ett sådant sätt betyder ju bara att man stärker det redan starka privata näringslivets makt. Dels ser jag det också som att LO-ledningen redan svikit LO-kongressens beslut om AP-fondernas användning.

Nej, AP-fonderna måste sättas in så att det ger resultat för lönearbetarnas bästa, sätter stopp för snedlokaliseringen, ger arbetstillfällen i avfolkningsregionerna och satsas i basindustrier med sådan inriktning att det medför följdlokaliseringar.

Nya basindustrier i avfolkningsområdena skulle göra att arbetslösheten kunde bekämpas på ett effektivt sätt. De som tvingats flytta till storstadsområden och där blivit arbetslösa skulle kunna få återvända till sin hembygd och få arbete där. Men det räcker naturligtvis inte bara med detta, utan den nuvarande anpassningspolitiken måste helt brytas.

Nya regionalpolitiska målsättningar måste uppställas: Full och effektiv

Onsdagen den
8 december 1971*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.**Om åtgärder
för att trygga
full sysselsättning*

sysselsättning åt varje län och planmässig styrning av de i produktionsapparaten insatta investeringarna så att nettotillväxten sker i andra regioner än i storstäderna. Detta skall ses som en total samhällelig kostnadskalkyl, där profiten inte får vara styrningsfaktor.

Herr talman! Jag vill härmed yrka bifall till motionerna 1492 och 1533.

Herr inrikesministern HOLMQVIST, som meddelat att han i samband med denna debatt ämnade besvara herr *Hermanssons* i Stockholm (vpk) den 14 oktober framställda interpellation, nr 129, om åtgärder för att trygga full sysselsättning, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Hermansson har frågat statsministern om regeringen vill skapa varaktig full sysselsättning och vilka åtgärder regeringen avser att vidta i detta syfte. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Full sysselsättning är det främsta målet för regeringens ekonomiska politik. Sysselsättningspolitiken har undan för undan fått radikalt höjda ambitioner. Väsentliga framsteg har också nåtts. I december år 1932 var 31 procent av medlemmarna i fackförbunden arbetslösa. År 1939 hade andelen arbetslösa gått ned till 9 procent. År 1950 var 3,5 procent av medlemmarna i arbetslöshetskassorna arbetslösa och i november år 1971, då vi ändå upplever läget som otillfredsställande, var andelen 2,2 procent. Arbetslösheten har alltså sjunkit kraftigt, och detta gäller även om man tar hänsyn till att nya kassor med låg arbetslöshetsrisk har tillkommit.

En framgångsrik arbetsmarknadspolitik ger ständigt nya grupper tillträde till arbetsmarknaden. I början av 1930-talet hade 40 procent av befolkningen i aktiv ålder arbete. År 1950 hade denna andel stigit till 65 procent och år 1969 till 75,5 procent. Som jämförelse till sistnämnda tal kan nämnas att motsvarande andel var i Västtyskland 69,5 procent, i USA 69,9 procent, i Italien 56,1 procent och i Frankrike 66,6 procent. Vi ligger således högre än dessa länder.

Regeringens aktiva uppsökande arbetsmarknadspolitik har underlättat för 100 000-tals människor att gå ut på arbetsmarknaden. Det gäller i särskilt hög grad den kvinnliga arbetskraften. Enbart under senare hälften av 1960-talet beräknas 140 000 kvinnor ha gått ut på arbetsmarknaden. Genom insatser som t. ex. skattereformen, arbetsmarknadsutbildningen och utbyggnaden av daghem har nya möjligheter öppnats för kvinnorna att förvärvsarbeta.

De svårigheter som vi nu upplever möts med omfattande och kraftfulla åtgärder. De selektiva åtgärder, som redan har vidtagits i år för att stimulera sysselsättningen, och de förslag som nu ligger på riksdagens bord beräknas ge arbete på den öppna arbetsmarknaden åt flera tiotal tusen personer under vintern. Dessutom har utbildningsmöjligheterna inom arbetsmarknadspolitikens ram vidgats väsentligt och sysselsättningen i beredskapsarbeten fått ökad volym. Vi har aldrig någonsin satsat så hårt för att hävda den fulla sysselsättningen.

I framtiden gäller det emellertid att inrikta ansträngningarna också på de grupper som hittills av skilda anledningar har förhindrats att gå ut på arbetsmarknaden. Regeringen är beredd att med all kraft fortsätta en

Onsdagen den
8 december 1971

Konjunkturstimulerande åtgärder, m. m.

Om åtgärder för att trygga full sysselsättning

politik för att hävda människornas rätt till sysselsättning.

Herr HERMANSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Inrikesministern säger i svaret, för vilket jag tackar, att full sysselsättning är det främsta målet för regeringens ekonomiska politik. Han hävdar vidare att sysselsättningspolitiken undan för undan fått radikalt höjda ambitioner. Han jämför statistiska uppgifter från 1930-talet, som avser procentantalet arbetslösa medlemmar i fackförbunden, med uppgifter från 1971, som avser procentantalet arbetslösa medlemmar i arbetslöshetskassorna. Denna jämförelse är inte korrekt, och det av många skäl.

Det finns två mått på arbetslösheten under 1930-talet. Det ena är fackförbundsstatistiken som visar mycket höga siffror, det andra är antalet hjälpsökande arbetslösa som också visar ett mycket högt antal. I mars 1933 hade man där den högsta siffran med 186 000 hjälpsökande arbetslösa.

Den nuvarande periodiska statistiken är också av två slag. Det är dels uppgifter om vid den offentliga arbetsförmedlingen anmälda arbetslösa, där man skiljer mellan arbetslöshetsförsäkrade och icke arbetslöshetsförsäkrade, dels de s. k. arbetskraftsundersökningarna. Dessa visar som bekant mycket höga siffror; enligt den senaste var 116 000 helt arbetslösa. Läger man därtill de latent arbetssökande stiger antalet arbetslösa till flera hundra tusen. Med ett utvidgat arbetslöshetsbegrepp, där även de i omskolning, beredskapsarbeten m. m. inräknas, talas i den aktuella litteraturen om upp till en halv miljon arbetslösa och i låginkomstutredningen som bekant om närmare en miljon människor med sysselsättningsproblem under ett år i Sverige.

Det går inte att göra direkta jämförelser med 1930-talet eftersom det inte föreligger någon kontinuerlig statistikserie för hela perioden. De olika arbetslöshetsmåten fyller också olika funktioner. De viktigaste är dels att utgöra ett mått på den totala arbetslösheten i landet, dels att visa konjunkturutvecklingen. En skribent i senaste numret av tidskriften Fackföreningsrörelsen, som utförligt behandlar dessa problem, hävdar att i en mera ambitiös mening fyller endast arbetskraftsundersökningarna med sina siffror på latent arbetssökande den förra funktionen, alltså att utgöra ett verkligt mått på arbetslösheten.

Denna s. k. AK-statistik kan inte jämföras med siffrorna från 1930-talet. Men det går heller inte att som inrikesministern gör jämföra fackförbundsstatistiken från 1930-talet och den nuvarande arbetsförmedlingsstatistiken. En sådan jämförelse överdriver kraftigt skillnaden mellan trettioåret och nuvarande läge. Det sammanhänger med en rad faktorer bl. a. med förändringarna inom näringslivet där jordbruket mist sin tidigare starka ställning. Fackförbundsstatistiken är inte representativ för hela näringslivet på 1930-talet, när så stor del av befolkningen fanns i jordbruksnäringen. Den totala arbetslösheten var just på grund av denna jordbrukets stora omfattning inte så hög på den tiden som fackförbundsstatistiken antyder. Nu har ju antalet arbetande i jordbruket reducerats till bara 6 procent – det är alltså ett helt annat läge.

Det är också väsentligt att framhålla att krisen hade en mera utpräglad

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

*Om åtgärder
för att trygga
full sysselsättning*

konjunkturkaraktär på 1930-talet jämfört med den nuvarande krisen. Arbetslösheten hade därför också en mera konjunkturrell prägel då, medan de s. k. strukturella och regionala problemen – dvs. de långsiktiga frågorna – nu spelar en större roll.

Vidare bör framhållas, vilket jag påpekade här i går i en debatt med finansministern men som denne tydligen missförstod, att den arbetslöshet som den s. k. fria kapitalistiska marknaden skapar är utomordentligt stor. Arbetsmarknadspolitiken har en större omfattning nu än på 1930-talet, och det bidrar till att dämpa den registrerade arbetslösheten. Kapitalismen har inte alls, som det länge påståtts från både socialdemokratiskt och borgerligt håll, förändrats till något slags välfärdssamhälle. Kapitalismen skapar fortfarande massarbetslöshet.

Det avgörande är givetvis inte att diskutera olika mått på arbetslösheten, även om det är väsentligt att känna det faktiska läget för att kunna utforma en riktig politik. Det avgörande är att bekämpa arbetslösheten, att säkra varaktig och full sysselsättning, att säkra för varje människa rätten till ett meningsfullt arbete. Det är på den punkten vi anser att regeringen inte fört en politik som varit effektiv, helt enkelt därför att arbetslösheten är hög och fortsätter att växa.

Inrikesministern talar i svaret om radikalt höjda ambitioner. Men ibland får man intrycket att regeringen prutat ner på ambitionerna, prutat ner på vad som rimligen borde inbegripas i målsättningen full och effektiv sysselsättning. Jag vill erinra om den definition på full sysselsättning som vid krigsslutet gavs av den bekante ekonomen och socialpolitikern Beveridge. Han ställde två krav som måste vara uppfyllda för att full sysselsättning skall råda: dels att det alltid finns fler lediga arbeten än arbetslösa, dels att dessa arbeten skall vara arbeten till hyggliga löner, av ett sådant slag och så belägna att de arbetslösa rimligen kan väntas acceptera dem.

Jag skulle vilja höra vad inrikesministern anser om denna dubbla målsättning, där alltså bägge leden måste finnas med. För min del skulle jag vilja skärpa målsättningen ytterligare så att full sysselsättning bör tolkas bokstavligt och utan varje reservation.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! En del av de påpekanden som herr Hermansson i Stockholm gör om bedömningen av statistik har jag anledning att ansluta mig till. Man bör vara försiktig när man bedömer siffror, särskilt under en längre period. Det är också riktigt att man får se det här i stort, och jag medger gärna att det är skillnad, om man räknar vilka fackligt organiserade som är arbetslösa eller om man utgår från kassamedlemmar; där kan föreligga olikheter.

Jag vill allmänt säga – och där tror jag att herr Hermansson ger mig rätt – att det över huvud taget är ett problem med statistik. Även om man i och för sig inte gör några stora förändringar i fråga om själva den statistiska metoden, sker det ändå på grund av den allmänna utvecklingen i samhället ständiga förändringar, som också återspeglas i statistiken. Det blir bättre möjligheter för människor att ge sig till känna än förut, kommunikationerna förbättras osv. Det är således en hel rad faktorer

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

*Om åtgärder
för att trygga
full syssel-
sättning*

som spelar in. Man inhämtar uppgifterna efter andra metoder än tidigare. Därför bör interpellationssvaret ses på det sättet att det är de stora dragen i utvecklingen som vi har anledning att beskriva.

Men jag tycker i gengäld, sedan jag har sagt detta, att herr Hermansson i Stockholm är för pessimistisk i sin beskrivning av hur många det är i landet som skulle önska arbeta men som icke har kunnat beredas möjlighet till det. Alltsedan låginkomstutredningen redovisade sitt material har de här talen nämnts; det skulle vara upp till en halv miljon människor som inte hade kunnat beredas tillfälle till arbete. Då kan man nästan säga att konjunkturväxlingen knappast spelar någon roll, ty det var samma siffra som nämdes innan vi hade upplevt nedgången i sysselsättningen under den senaste tiden. Jag har för min del inte tilltro till det sättet att räkna. Det pågick en diskussion där man visade hur det i låginkomstutredningens material hade gjorts både dubbelräkningar och andra försummelser som medförde att siffrorna blev alltför höga.

Det är emellertid svårt att definiera begreppet latent arbetsökande. Det kan vara en person som har arbete i viss utsträckning och som gärna skulle vilja bättra på sin förtjänst, men på grund av avstånd och isolering inte får möjligt att tillgodose denna önskan. Jag tror inte det finns något land där man kan organisera arbetsprocessen på det viset att alla människor har möjligheter till sysselsättning i den bemärkelsen att var och en skall kunna i ett givet ögonblick och på önskad plats göra en fullödlig arbetsinsats och få fullt betalt för den; jag känner inte något sådant exempel.

Det är en allmän tendens att man nu söker upp människor på ett mera effektivt sätt än förut. Det har betonats – inte minst i debatten i går av finansministern – hur helt annorlunda utsikterna ändå nu är för människor med handikapp av olika slag att komma ut i arbetslivet. Jag har haft tillfälle att i tidigare inlägg i riksdagen vittna om vad som har skett på det området i form av bl. a. den skyddade verksamheten – den har ju här varit föremål för diskussion. Man har sagt att det skulle vara felaktigt att på detta sätt ordna särskild sysselsättning vid sidan om det enskilda näringslivet och den öppna arbetsmarknaden. Jag har haft anledning att försvara denna verksamhet, och jag vill fortfarande se det som ett av de verkligt stora framsteg vi har gjort under loppet av de senaste tio åren att man här har givit möjligheter för nya grupper att komma in i arbete.

Men vi behöver kanske inte i och för sig uppehålla oss så mycket vid förändringarna på längre sikt; jag nämnde dem i mitt svar. Det kan vara värt att konstatera att vi i den aktuella situationen är överens om att läget inte är tillfredsställande i dag. Det är dock en förskjutning från knappt 1,5 procent arbetslösa för ett år sedan till bortåt 2,5 procent i dag. Men som också framhölls av finansministern är det en utveckling som vi har under kontroll. De insatser som vi har gjort bör ge oss möjligheter att på nytt vända utvecklingen till det bättre.

Sedan vill jag gärna instämma med herr Hermansson i delar av den målsättning som han ställde upp. Han anslöt sig till en ekonom som sagt att definitionen på god sysselsättning skulle vara att det i varje stund finns fler lediga platser än arbetslösa och att dessa arbeten utbjöds till

rimliga och avtalade löner. Herr Hermansson ville skärpa den definitionen ytterligare. Jag tror att man aldrig kan precisera en målsättning som håller en gång för alla. Men det arbete som vi räknar med att människor kan vara villiga att acceptera skall självfallet vara sådant att det ger en utkomst som svarar emot vad som har ställts upp som ett mål vid fackliga förhandlingar och i övrigt. Jag har således inga svårigheter att för min del säga att jag tycker att anspråken skall ställas på det sättet att arbetet ger en fullgod ersättning. Vi har också för de offentliga arbetena infört den principen att man skall så långt som möjligt följa de löner som har åstadkommit genom fria förhandlingar på arbetsmarknaden.

Herr HERMANSSON i Stockholm (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tyckte det var bra när inrikesministern anslöt sig till den målsättning som jag ville ställa upp för vad som bör menas med full sysselsättning. Däremot tycker jag det inte var bra när han var nöjd med att instämma i vad finansministern skulle ha sagt, att "vi" – det är alltså regeringen – "har försämringen av sysselsättningsläget under kontroll". Har man bara försämringen av sysselsättningsläget, dvs. arbetslösheten, under kontroll är det ju ett erkännande av att man icke har genomfört den målsättning – full sysselsättning, arbete åt alla människor – som man ställt upp, och då är det alltså något fel på den förda politiken.

Vi är, hoppas jag, överens om att mycket återstår att göra för att denna målsättning skall realiseras. Arbetslöshet är en olycka ekonomiskt, socialt och mänskligt, och arbetslöshet får därför icke accepteras.

När det gäller de olika statistiska mått som finns på arbetslösheten, så var inrikesministern kritisk mot låginkomstutredningens beräkningar. Dessa avser de människor som hade sysselsättningsproblem under ett helt år, och jag tror att det icke har förståtts i en del av den offentliga debatt som utvecklats kring dessa beräkningar. Men det finns andra undersökningar. Vi kan hänvisa till de undersökningar som kommer från statistiska centralbyrån, alltså arbetskraftsundersökningarna. Enligt dessa är 116 000 helt arbetslösa, vidare är det 82 000 personer som är partiellt arbetslösa av arbetsmarknadsskäl och som alltså inte kan få full arbetstid. Därtill räknar man med 133 000 latent arbetssökande, dvs. de skulle ha sökt arbete om de ansett att de kunnat få lämpligt sådant på sin ort. Det blir en mycket hög siffra – mellan 300 000 och 350 000 – om man räknar samman de kategorierna.

Jag kan också hänvisa till en skrift av Rudolf Meidner och Harald Niklasson – bägge mycket kända för goda insikter om arbetsmarknadsfrågan. De gör en beräkning där de kommer fram till att man som arbetslösa måste räkna 6,4 procent av befolkningen. Det är latent arbetssökande, det är arbetslösa enligt AK-undersökningarna och det är undersysselsatta. Författarna skriver att om man därtill lägger "även personerna under arbetsmarknadsutbildning (för vilka fortfarande arbetslöshetskriteriet i stort sett gäller) och personer i beredskapsarbeten, skyddad sysselsättning och arkivarbete (som hänvisats till dessa verksamheter först sedan de inte kunnat placeras på öppna marknaden), har vi i Sverige f. n. omkring en halv miljon människor, som marknadsekonomi inte kan tillförsäkra önskad sysselsättning".

Nr 141

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

*Om åtgärder
för att trygga
full syssel-
sättning*

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

*Om åtgärder
för att trygga
full syssel-
sättning*

Det återstår alltså, som jag inledningsvis sade, mycket att göra innan målsättningen om arbete åt alla har uppfyllts.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag är tacksam för att herr Hermansson i Stockholm underströk den karaktär som låginkomstutredningens statistik har. Det är ju på det sättet att man där försöker fånga in alla människor som under ett år i någon form varit utsatta för arbetslöshet och sådana som inte fått den sysselsättning som de eftersträvat.

Jag tror att vi skulle kunna fortsätta debatten om detta med statistiken ganska länge, därför att vi kan komma in på en rad detaljproblem. Det finns ju även i vår arbetslöshetsstatistik människor för vilkas försörjning vi egentligen har svarat på annat sätt. Vi har de som fått äldrestödet – det är en stödform som är avsedd just att hjälpa under en tid, innan man på nytt kommer in i arbete. Men vi har också pensionärerna med. I söndags hade jag tillfälle att delta i en länskonferens, och när vi då såg på arbetslöshetsstatistiken för det länet visade det sig att ungefär 200 personer hade fyllt 67 år och alltså var pensionärer, men de fanns ändå med i statistiken. Jag medger att det inte blir så förskräckligt många för hela landet, men det är dock ett antal människor som kommer med i arbetslöshetsciffrorna på det sättet. Där finns sålunda åtskilliga felkällor.

Även arbetskraftsundersökningarna inrymmer naturligtvis felkällor, exempelvis en oviss faktor i fråga om de nytillträdande på arbetsmarknaden. Där kan det vara svårt att avgöra om det gäller personer som allvarligt har strävat efter att erhålla arbete. I det fallet är redovisningen från kassorna mer tillförlitlig, ty de registrerar de personer som verkligen har gått till förmedlingen och blivit antecknade samt förklarat sig villiga att ta arbete omedelbart.

Herr HERMANSSON i Stockholm (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det kunde vara mycket att tillägga, men tiden är knapp och jag skall därför begränsa mig till bara någon synpunkt ytterligare.

Inrikesministern ville göra gällande att man hela tiden så att säga har flyttat fram målsättningen och fått en alltmer radikal och progressiv inriktning av arbetsmarknadspolitiken, dvs. att man undan för undan har kunnat minska arbetslösheten. Men nu finns det material som visar att vi under senare delen av 1960-talet har haft en utveckling åt rakt motsatt håll. Vi hade exempelvis en högre genomsnittlig arbetslöshetsnivå under åren 1965–1970 än under 1960-talets första hälft. Samtidigt förlängdes den genomsnittliga arbetslöshetstiden för de arbetslöshetsförsäkrade från 4,5 veckor 1965 till 6,5 veckor 1970. Vidare har konjunkturuppgången 1969–1970 inte förmått sänka arbetslöshetsnivån till det läge vi hade 1965–1966 eller motverka den regionala ojämlikheten. Under senare delen av 1960-talet har vi alltså fått en utveckling som skärpt en rad förhållanden och motsättningar på dessa områden och som nödvändiggör en mera aktiv typ av närings- och sysselsättningspolitik än vad vi hittills haft i det här landet.

I denna diskussion kommer man ju in på långsikt problemen. Detta är

Onsdagen den
8 december 1971*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.**Om åtgärder
för att trygga
full sysselsättning*

naturligt, eftersom vi inte anser att arbetslösheten bara är en produkt av en tillfällig konjunkturbedgång utan också beror på långsiktiga näringspolitiska och regionalpolitiska problem. Jag vill i det sammanhanget ta ytterligare ett citat ur boken av Meidner—Niklasson, som jag tycker är viktigt. De skriver så här, och det är det sista som jag skall säga i denna debatt: "Det kan tillfogas, att den framräknade siffran" — en halv miljon människor, som marknadsekonomi inte kan tillförsäkra önskad sysselsättning — "är att uppfatta som en minimisiffra: bland de mer än en miljon i eget hushåll verksamma, bland de mer än en halv miljon studerande och bland den kvarts miljon arbetsoförmögna finns förvisso många, som med en mera ambitiös sysselsättningsmålsättning skulle vilja ta steget över till 'arbetsmarknaden'. Det i årtionden förda talet om Sverige som ett land med en permanent och svårartad arbetskraftsbrist framstår i belysningen av dessa fakta som ett uttryck mera för vanetänkande, för låga ambitioner och bristande resurser än för sociala realiteter."

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Vi kanske inte i och för sig har någon anledning att dra ut för mycket på detta replikskifte, men ett faktum är, herr Hermansson i Stockholm, att vi efter hand har kunnat få ut allt fler människor i arbetslivet. Det måste rimligtvis betyda att vi har fått en förbättrad situation, att allt fler människor som velat förvärvsarbete har blivit i tillfälle att göra det. Under 1960-talets senare del genomförde vi en rad reformer som återverkar på statistiken. Herr Hermansson vet säkert lika bra som jag att införandet av äldrestödet betydde att vi fick in mellan 4 000 och 5 000 nya personer i statistiken, personer som normalt kanske inte hade brytt sig om att komma till arbetsförmedlingen. En del småföretagare på landsbygden som utvecklingen liksom har tagit försörjningsunderlaget ifrån har exempelvis nu gått till arbetsförmedlingen. Många av dem skulle säkert aldrig ha givit sig till känna, om inte denna reform hade genomförts.

På samma sätt har vi företagit förbättringar i fråga om kassornas ersättningsperioder; de har förlängts. Det är inte så ovanligt att folk när de närmar sig den ålder då de skall sluta sitt förvärvsarbete — 67 år — försöker ta ut förmånerna i sin kassa. Och jag säger ingenting om det berättigade i detta. Men sådana saker återspeglar sig i statistiken; vi får flera arbetslösa genom sådana förändringar. Jag tror att man måste beakta detta. Gör vi det, kommer vi fram till att utvecklingen inte varit så ogynnsam under senare delen av 1960-talet som herr Hermanssons inlägg kan ge intryck av.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! På grund av talarlistans konstruktion har vi vid det här laget kommit ganska långt bort från finansutskottets betänkande nr 47. Det har ju varit socialpolitisk debatt och annat emellan. Jag vill ändå ta några minuter i anspråk för att anlägga en del synpunkter på den rådande situationen på arbetsmarknaden.

Det är väl ingen tvekan om att vi för närvarande upplever en situation

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

på den svenska arbetsmarknaden som vi inte är vana vid. Vi har en arbetslöshet som vi alla betraktar som för hög för våra förhållanden, och det har också sagts här att regeringen alltsedan i våras vidtagit kraftfulla åtgärder för att komma till rätta med situationen. Men även om läget är allvarligt finns det ingen anledning att överdramatisera situationen på det sätt som förekommit den senaste tiden. Friställningar och varsel om friställningar har på sistone varit de stora rubrikerna i tidningarna, radio och TV. Så snart en industri har varslat om friställning av ett tiotal man har det slagits upp med mycket stora rubriker. Det har hänt att det samtidigt funnits industrier som nyanställt kanske ett hundratal man, men de nyheterna har haft mera marginell karaktär och ofta inte alls kommenterats i massmedia.

Det har t. o. m. förekommit att man i den politiska debatten jämfört dagens situation på arbetsmarknaden med 1930-talets; jag lade för övrigt märke till att herr Löfgren i går vid ett par tillfällen talade om arbetslöshetskrisen. Hur orimlig en sådan jämförelse är framgår av det förhållandet att det 1932 var hela 31 procent av LO:s medlemmar som stod utan arbete. År 1950 var 3,5 procent av medlemmarna i arbetslöshetskassorna arbetslösa. Under nästan hela 1950-talet hade vi en högre arbetslöshetssiffra än vi har i dag. Det var då inte i den politiska debatten tal om några stora arbetslöshetskriser.

Den aktuella situationen är att drygt 2 procent av kassamedlemmarna är arbetslösa. Det är för mycket.

Vad jag nu sagt är inte ett försök att förringa det allvarliga i den situation som råder på arbetsmarknaden – det är avsett som ett ringa försök att balansera den mycket onyanserade debatt som förts på detta område den senaste tiden.

Man har av debatten fått intrycket att allt som har hänt i fråga om friställningar och avskedanden skulle falla under samhällets ansvar. Jag vänder mig mot ett sådant resonemang. Det är ändå på det sättet att ca 95 procent av de anställda har sin utkomst i det privata näringslivet. Man kan näppeligen komma ifrån att också näringslivet måste ha ett stort ansvar för vad som händer på sysselsättningens område.

I detta sammanhang vill jag starkt understryka vad finansutskottet säger på s. 19 i det nu aktuella betänkandet:

”Utskottet vill erinra om att utbyggnaden av samhällets resurser och möjligheter i övrigt numera ger oss väsentligt bättre möjligheter att ingripa på dessa områden i syfte att upprätthålla sysselsättningen i ett läge där redovisade investeringsplaner inte fullföljs. Som utskottet framhöll i sitt betänkande 1971:30 är det mycket angeläget att i högre grad söka förlägga investeringsaktiviteten till perioder med mindre hårt ansträngda resurser. Vi befinner oss nu i en sådan situation. Det bör därför vara i näringslivets eget intresse att snabbt utnyttja föreliggande investeringsutrymme och de investeringsstödande åtgärder, som nu föreslås, så att den därigenom ökade produktionskapaciteten står till förfogande vid konjunkturuppgången.”

Personligen skulle jag vilja tillägga önskvärdheten av att samhället till sitt förfogande hade effektivare styrmedel för att påverka näringslivet att investera i en lågkonjunktur. Alla de stimulansåtgärder som samhället

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

hittills satt in har uppenbarligen inte utnyttjats i den utsträckning som vore önskvärd. När man, som nu är fallet, använder skattebetalarnas pengar för att med olika åtgärder stimulera näringslivet och industrin i syfte att förbättra sysselsättningsläget tycker jag att vi har anledning att kräva att näringslivet och då framför allt det privata näringslivet, som får del av dessa förmåner, känner sitt ansvar och verkligen utnyttjar tillfället att rusta sig inför den konjunkturuppgång som så småningom måste komma.

Det är ganska beklagligt trots allt att behöva uppleva att näringslivet i varje konjunkturedgång har en benägenhet att vilja skrinlägga tidigare bekantgjorda investeringsplaner och att alla sedan kommer rusande med sina investeringskrav när konjunkturen på nytt svänger och trängseln på kreditmarknaden blir betydligt värre och det är svårt att tillmötesgå alla krav och önskemål.

Nu vill jag med detta inte ha sagt att man bör byta ut moroten mot piskan. Men samtidigt som samhället ger näringslivet vissa favörer – skattemässiga och andra – vore det önskvärt att samhället på ett bättre sätt kunde se till att näringslivet utnyttjade konjunktursvackan till investeringar och därmed rustade sig för att snabbt kunna möta en kommande konjunkturuppgång.

Sedan skulle jag, herr talman, bara med några ord vilja kommentera det särskilda yttrande som herr Franzén och jag har fogat till utskottets betänkande vid punkten 14. Detta yttrande har föranletts av den motion som herr Hyltander väckt i anledning av proposition nr 140. Han föreslår där att riksdagen måtte besluta uppdraga åt Kungl. Maj:t att snarast låta projektera för upprustning av Göta kanal och utbyggnad av dess västgötadel samt att ställa erforderliga medel till förfogande.

Den motionen kunde beklagligt nog inte få något annat svar än ett avstyrkande. Jag förmodar att herr Hyltander själv var ganska övertygad härom när han väckte motionen. Därför är det ganska trist för både mig och herr Franzén, som jag kan försäkra har lika stora intressen som herr Hyltander av att Göta kanal upprustas och byggs ut, att i utskottet behöva konstatera det omöjliga i att i detta läge stödja motionen. Som vi framhåller i vårt yttrande är frågan om utbyggnaden av Göta kanal en så stor och viktig fråga att den måste behandlas ytterst seriöst. Frågan ligger för närvarande i Kungl. Maj:ts kansli för beredning, och då är det ganska orimligt att begära att man, innan slutgiltig ställning har tagits till hur projektet tekniskt bör genomföras, skulle börja projektera och anvisa medel för en utbyggnad av kanalen. Ett företag av den storleken kräver dessutom, som vi också har framhållit, relativt lång förberedelsestid. Därför anser vi att herr Hyltanders motion ger ett dåligt exempel på åtgärder som kan vidtas för att stimulera sysselsättningen i den aktuella arbetsmarknadssituationen. Sedan beslut har fattats om utbyggnad av kanalen, när projekteringen är genomförd och klar, kan ett sådant här objekt med fördel användas som beredskapsarbete. Men såsom ett kortsiktigt beredskapsobjekt i den nu aktuella konjunkturen finner vi det, som sagt, synnerligen illa valt.

Jag är ganska övertygad om att herr Hyltander hade detta klart för sig, när han skrev motionen. Men herr Hyltander fick ju ändå hemma i

lokalpressen ganska stora rubriker beträffande sin motion. Det kanske får betraktas som en tillräcklig framgång för herr Hyltander i detta sammanhang.

I detta anförande instämde herr Franzén (s).

Herr LÖFGREN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag fattade det så att herr Jansson nämnde mitt namn och vad jag i går sade beträffande omfattningen av den nuvarande krisen på arbetsmarknaden. Han gjorde en jämförelse med hur det var på 1930-talet och påstod att det då var så mycket värre. Jag trodde, herr Jansson, att vi var överens om att det som hände på 1930-talet har givit oss den erfarenheten att vi måste bygga ut arbetsmarknadspolitiska åtgärder av stor omfattning. Det har vi också gjort under gemensamma ansträngningar.

När vi trots de ofantliga resurser som för närvarande satts in av arbetsmarknadsmyndigheterna har en så betydande arbetslöshet, tycker jag att det är föga adekvat att göra jämförelser mellan läget nu och på 1930-talet. Det är ett stadium som vi i varje fall har kommit ett bra stycke ifrån genom de åtgärder som vi har varit överens om att vidta just för att undvika sådana svåra kriser som den vi hade på 1930-talet.

Herr HYL TANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det gläder mig att höra – och det var väl inte alldeles obekant – att herr Jansson har intresse för Göta kanal; nu är det ytterligare bekant. Detta skall vi vara glada för. Vi kan arbeta i fortsättningen för denna sak.

Jag kunde väl också ha hyst en förhoppning om att han skulle stödja motionen. Tidigare här i dag har diskuterats sådana åtgärder som vidtagits trots att ett ärende legat under utredning och varit föremål för diskussion på olika håll. Då kunde nog också denna projektering ha varit möjlig att genomföra, om man bara hade velat.

Jag skall bara kort ge några data såsom bakgrund till att jag väckte motionen.

Arbetslösheten skär rakt igenom hela vårt samhälle för närvarande. Även många tekniker och ingenjörer saknar nu den sysselsättning som de borde ha. Jag har här en liten statistik. Jag skall inte dra den, men 1969, 1970 och 1971 var respektive 656, 799 och 1 866 ingenjörer arbetslösa enligt redovisad statistik. Då är de nyexaminerade inte inräknade. Det syns att arbetslösheten har tredubblats under dessa två år. Räkna man in de nyexaminerade, blir antalet arbetslösa kanske dubbelt så stort. För att i någon mån ge möjligheter att sysselsätta dessa med projekteringsarbete under den tid man ville skapa sysselsättning väckte jag min motion.

Projekteringen av utbyggnaden skulle ge ungefär 80 halvårsarbetare arbete. Upprustningsdelen fick reduceras i proportion härtill. Den skulle kosta ungefär 19 miljoner kronor mot utbyggnaden av västgötadelen, som i dag är kostnadsberäknad till 90 miljoner kronor. Det skulle alltså bli en femtedel härav eller kanske något mindre. Det ger, herr talman, något av proportionerna för de arbetsmöjligheter som hade skapats om

Onsdagen den
8 december 1971*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

man bifallit motionen. Det hade kunnat vara bra att ha detta projekt färdigt för att i en kommande omgång kunna göra byggnadsarbetet.

Detta är bakgrunden till min motion. Jag noterar med tillfredsställelse att vi är överens om själva principen, att vi skall försöka få denna led funktionsduglig på det ena eller andra sättet.

Herr JANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag vända mig till herr Löfgren. Jag råkade säga att jag tyckte den debatt som förts om arbetsmarknadssituationen och arbetslösheten har varit snedvriden och att det finns de som i den politiska debatten har jämfört den nuvarande situationen med 1930-talet. Jag sade inte att herr Löfgren hade gjort det, men jag sade att herr Löfgren i sitt anförande i går använde uttrycket "arbetslöshetskris", och jag tycker att även det är ett starkt ord i sammanhanget, eftersom det nu är fråga om ca 1 procent större arbetslöshet än vad vi normalt brukar ha i det här landet.

Men sedan, herr Löfgren, är vi överens om att det är viktigt att samhället har resurser att sätta in på detta område. Vi skulle ha stått oss ganska slätt, om vi inte hade haft ett starkt samhälle, med resurser att klara upp de här tingen. Låt mig då erinra om att det, när man skulle bygga upp denna starka och effektiva arbetsmarknadspolitik, väl inte var så helt och fullt med stödet från folkpartiet och övriga borgerliga partier, som angrep den offentliga sektorns tillväxt just när vi höll på att försöka skapa resurserna. Det är däremot glädjande att herr Löfgren och folkpartiet nu håller med om att vi måste se till att vi är rustade så att samhället kan gå in och göra insatser och ta sitt ansvar i de här frågorna.

Till herr Hyltander vill jag säga att det är glädjande att vi är överens om Göta kanals upprustning; det har vi varit länge. Vi råkar båda sitta i en och samma kommunfullmäktigeförsamling och t. o. m. i dess presidium, där herr Hyltander är andre vice ordförande, och partierna har kommit överens om att inte göra separata aktioner i de här sammanhangen, utan i stället arbeta gemensamt på bred front för att vinna gehör för våra strävanden att behålla Göta kanal och om möjligt bygga ut den. Jag tycker då att det är beklagligt att herr Hyltander utan att säga ett ord till oss andra slänger in en motion som *var* omöjlig – jag kan tala om att det rådde tveksamhet, huruvida motionen över huvud taget skulle remitteras – varigenom herr Franzén och jag, som är lika angelägna om att frågan löses, tvingades att i finansutskottet yrka avslag på motionen. Varje motion i riksdagen om en utbyggnad eller förbättring av Göta kanal som avslås är ju till nackdel för projektet som sådant. Det är risk för att den kan betraktas som en spik i en eventuell likkista.

Jag tyckte vi hade kommit överens på bred front när det förra gången väcktes en motion, som vi har återopat i vårt särskilda yttrande och som ledde till den fortsatta utredning som nu är på gång inom Kungl. Maj:ts kansli. Att alltså herr Hyltander sedan slängde in en motion som jag måste säga från början var dödfödd och som vi därför tvingades avstyrka i finansutskottet var inte bra för frågans fortsatta prövning.

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

Herr LÖFGREN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara uppmana herr Jansson att studera i vilken omfattning folkpartiet har medverkat till att bygga ut resurserna för arbetsmarknadspolitiken. I det fallet räcker det säkert om jag hänvisar till den roll en sådan person som Bertil Ohlin spelade i sammanhanget.

Herr HYL TANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall betyga ordföranden i Töreboda kommunfullmäktige min vördnad såsom dess andre vice ordförande. Vi är tydligen fortfarande överens om att vi bör arbeta för denna sak, Göta kanals utbyggnad.

Det var ingen sidovördnad för min kamrat i presidiet som gjorde att jag väckte denna motion. Att den var undertecknad bara av en person berodde på tidsbrist – den inlämnades faktiskt i sista stund. Jag hade gärna sett att jag fått flera namn på den, och jag har som sagt redovisat skälen, nämligen att man skulle försöka skapa sysselsättningsmöjligheter även för den här kategorin av människor och bidra till den stimulans för sysselsättningen som man försökte åstadkomma i anslutning till proposition nr 140.

I sakfrågan är det ingenting som skiljer oss åt. Herr Jansson drar upp formella saker såsom att det skulle finnas en överenskommelse i detta fall. Jag tror inte att den är träffad på det viset, och i varje fall tror jag inte att herr Jansson och hans parti i andra sammanhang har ansett den så bindande att man därför har avhållit sig från att motionera.

Herr JANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Först ett par ord till herr Löfgren, som hänvisade till professor Ohlin.

Jo, herr Ohlin har gjort mycket stora insatser i svensk politik men han tillhörde såvitt jag vet också dem, som en tid bekämpade den offentliga sektorns utveckling och utbyggnad. Det bör väl herr Löfgren inte ha glömt bort i sammanhanget. Det rådde på 1950-talet en kamp då man skulle bygga ut de resurser för arbetsmarknadspolitiken som vi har i dag.

Till herr Hyltander vill jag säga, att det var synd att det blev så bråttom och att tidsnöd rådde. Hade herr Hyltander kommit till mig med den här motionen och bett mig skriva på den, så hade jag fått chansen att avråda honom från att väcka den, när den nu blev en sådan blindgångare att den i stället för att vara till fördel kanske blir till nackdel för hela projektet. Vi har inte skrivit under någon överenskommelse om att inte väcka motioner i den här frågan. Men jag tror att varje ledamot på Skaraborgsbänken kommer ihåg, att vi brukar gå fram på samlad front, när vi skall göra framstötter. Vi brukar inte göra några säraktioner. Jag tror att det skulle ha varit till stor fördel, om herr Hyltander trots tidsnöden givit någon ytterligare ledamot chansen att avråda honom från att väcka den här motionen.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Hyltander anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Det är inte i realiteternas värld möjligt att diskutera konjunkturstimulerande åtgärder utan att basera diskussionen också på *den* förutsättningen att företagarnas intressen skall beaktas på ett rimligt sätt. Det gäller vare sig man väljer selektiva åtgärder eller andra stimulantia.

Lönsamhet är enligt regeringens talesmän en norm för statligt företagande; för enskilt företagande är det en självklar målsättning. Möjligheterna därtill är en förutsättning för att näringsidkaren skall vidta de åtgärder som är ägnade att leda till en konjunkturuppgång. Jag finner det därför märkligt att man i propositionen 140 i så relativt ringa omfattning sammankopplar förslagen till åtgärder med ett klart uttryck för en förståelse för någonting så fundamentalt som företagarens önskan om den trygghet som anses självklar för alla andra medborgare och som för företagarnas del just får sitt uttryck i kravet på lönsamhet.

Herr Jansson säger: Nu kräver vi av näringslivet aktivitet och investeringar! Det kanske hade varit bättre om han uppmanat regeringen att svara på hur långt den är beredd att gå företagarna till mötes i deras önskan om ett näringsvänligare klimat.

Till herr Jansson vill jag också säga att det är väl inte riktigt korrekt att påstå att Bertil Ohlin bekämpade den offentliga sektorn. Man kan ju ha olika meningar om metoder och arbetstakt utan att fördenskill säga att Bertil Ohlin bekämpat utvecklingen.

Men, herr talman, innan jag går in på de direkta sakfrågor som i och för sig föranleder mitt deltagande i den här debatten vill jag med anledning av herr Hermanssons i Stockholm närmast groteska inledningsanförande i går säga några ord om vänsterpartiet kommunisternas trollerinummer i motionen 1493 och utskottets behandling av denna.

Jag har vid tidigare tillfällen haft anledning att uttrycka min förvåning över skatteutskottets behandling av liknande kommunistförslag — man kanske hellre skulle kalla dem kommunisthallucinationer. Visserligen avvisar man alltid dessa verklighetsfrämmande framstötter, men man bryr sig inte om att påvisa *hur* verklighetsfrämmande de flesta kommunistförslag är, vilket är lika fegt som farligt, eftersom herr Hermansson på det sättet inte besväras av några egentliga motargument, då han spelar för galleriet på de politiska arenorna landet runt. Dessutom är det i viss mån oartigt mot den personligen hyggelige herr Hermansson, men umgängestonen socialisterna emellan kanske jag inte bör befatta mig med. Däremot skall jag be att få göra några randanmärkningar till motionen 1493, i vilken kommunisterna föreslår diverse skattehöjningar.

Skatteutskottet nonchalerar så gott som totalt motionen, och finansutskottet är inte heller särskilt intresserat. Man konstaterar bara att förslagen syftar till en annan inkomstfördelning i samhället, medan de konjunkturstimulerande effekterna enligt utskottet är obetydliga. Det är ett omdöme i vilket man med lätthet kan instämma.

Sannolikt är det kommunisternas enda intresse att ge allmänheten det intrycket att en skattehöjning av den typ de föreslår skulle leda till konjunktursförbättring. Utskottet borde, tycker jag, ha avslöjat kommunisterna för Sveriges folk i stället för att tuga ihjäl dem. De

Nr 141

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

olyckliga människor som nu saknar arbete kan lätt förledas att tro på kommunisternas fraser. Men om innebörden av deras förslag hade blivit belyst, skulle även de som nu känner bitterhet mot samhället just på grund av arbetslöshet och otrygghet ha förstått att kommunisternas väg inte leder till någon förbättring utan snarare till en situation där det s. k. arbetande folkets krav på en annan inkomstfördelning inte möts med argument utan med militär.

I en serie artiklar av analytisk karaktär har Bertil Ohlin nyligen visat att de s. k. bolagsägarnas andel av vinsterna är mycket måttlig i jämförelse med löntagarnas om man ser det i stort. Därav följer att en annan fördelning dessa grupper emellan skulle ge små om ens märkbara ökningar till resultat för den stora massan av löntagare.

När nu ändå kommunisterna försöker göra gällande motsatsen -- det sker i motionen 1493 -- kan motivet inte vara någonting annat än att man genom verklighetsförfalskning och genom att vädja till människornas lägre instinkter söker värva sympatisörer och exploatera arbetslösa, besvikna människor -- för att nu använda ord ur kommunisternas egen vokabulär.

Jag skall bara beröra två av förslagen i den aktuella motionen, även om alla förslagen i och för sig är värda betydande uppmärksamhet -- t. ex. förslaget om begränsad avdragsrätt för gäldräntor och den orimliga tanken på en 50-procentig höjning av en redan hög arvsskatt.

Det jag särskilt har fäst mig vid i motionen är den på nytt födda tanken om en 50 procents reklamskatt och drömmarna om en förmögenhetsbeskattning som man måste ha hämtat ur Tusen och en natt eller någon annan österländsk sagosamling.

Herr Sträng har utan tvivel också funderingar på en reklamskatt -- han är ju glad i skatter och snart kommer ett utredningsbetänkande på vilket han kommer att grunda ett förslag om en reklamskatt -- men jag betvivlar på goda grunder och mycket starkt att han i likhet med kommunisterna skulle motivera den med att reklamen avser att manipulera konsumenterna. Och jag är helt övertygad om att han inte kommer att tillgodose herr Hermanssons önskemål om en 50-procentig skatt.

Att man inte stimulerar konjunkturen genom ett så fantastiskt förslag förstår ju varenda en som beretts tillfälle att ta del av det. Men det kanske inte är så många och därför tycker jag utskottets majoritet med kraft borde ha argumenterat emot det, så att möjligen massmedia hade reagerat. Utskottets lama skrivning är enligt min mening inte försvarbar.

Samma omdöme gäller utskottets så gott som uteblivna reaktion på förslaget om höjda förmögenhetsskatter -- detta omöjliga förslag som inte är någonting annat än rena publikfrieriet.

Enligt förslaget skulle en rörelseidkare -- och det är ju sådana vi diskuterar i dag -- stimuleras genom en skattehöjning av en sådan omfattning att i många fall inte inkomsterna skulle räcka till för att förnöja fogdarna. Det beror givetvis i någon mån på vilken arbetsinkomst vederbörande har. I vilket fall som helst och hur stor arbetsinkomsten än är, blir det personliga utbytet mycket dåligt för företagaren i fråga. Än värre blir utfallet för den som ingen arbetsinkomst har: en pensionär, en änka efter en företagare eller vem som helst som har en förmögenhet som

ger ingen eller svag avkastning.

Låt oss ta ett exempel. Anta att en person har en nominell förmögenhet på 3 miljoner kronor, och att den ger 7 procents ränta. Vederbörande har då en inkomst på 210 000 kronor och betalar ungefär 135 000 i skatt till stat och kommun, om man räknar med 22 kronors utdebitering. Återstår 75 000 kronor. Så tror i alla fall de flesta som inte är insatta i skattelagstiftningens irrgångar. Men eftersom förmögenhets-skatten skall betalas med redan beskattade pengar, är det inte på det sättet. Förmögenhetsskatten är redan i dag hög. Men om kommunisterna får sin vilja fram, blir det etter värre. De vill nämligen att den skattskyldige, som jag just nu har talat om, skall betala för det första 23 750 kronor för den första miljonen och för det andra 3,5 procent för det överskjutande beloppet, dvs. 70 000 kronor. Summan av detta s. k. konjunkturstimulerande förslag av kommunistmodell blir alltså att den skyldige först skall betala inkomstskatt med 135 000 och sedan spåda på med cirka 94 000 i förmögenhetsskatt. Den sammanlagda skatten skulle alltså bli 229 000, eller 19 000 mer än den totala inkomsten — något som enligt kommunistisk mening sägs vara en avvägning som motsvarar bärkraften.

Vi befinner oss, herr talman, i en allvarlig situation. Regeringen och de borgerliga diskuterar allvarligt olika vägar att komma ur en svår situation. Det är pinsamt att Sveriges riksdag skall behöva ägna tid åt sådana motioner som har omiskännlig karaktär av buskagitation. Att kommunisterna är verklighetsfrämmande visste vi. I dag har vi också fått belägg för att de är opålitliga.

Det är två krav som kommunisterna har drivit hårt. Man har dels krävt en sänkning av momsens på mat, dels krävt ett ökat statligt stöd åt kommunerna för att hindra kommunala skattehöjningar. Vad gör då kommunisterna? Trots att de vill ha sänkt moms på mat går de emot krav på sänkning av momsens på både mat och andra varor. Trots att de vill ge kommunerna ett ökat statligt stöd går de åtminstone i dag emot förslaget att höja ersättningen till kommunerna för bostadstilläggen från 60 till 75 procent. Kan man tänka sig en större skillnad mellan ord och handling? Efter detta är det väl ändå helt klart att vänsterpartiet kommunisterna kan man aldrig lita på. Det har för mig personligen känts angeläget att redovisa min uppfattning om kommunisternas fabuleringskonst.

Som jag, fru talman, sade i början av mitt anförande, fäster propositionen inte i och för sig nämnvärt avseende vid lönsamhetsaspekterna, då man föreslår en rad åtgärder som har till uppgift att förstärka konjunkturen och komma till rätta med en besvärande arbetslöshet. Visserligen är några av förslagen till sin grundkonstruktion sådana att de, i den mån de blir förverkligade, kommer att vara räntabilitetsförbättrande. De byggföretag, för att ta ett exempel, som får beställningar på arbeten, som möjliggörs genom det statliga stödet och som kanske inte behöver erövas under alltför stor konkurrens, kan naturligtvis kalkylera in en lämplig vinst, förutsatt att kommunen kan prestera sin del av insatsen, och utan tvivel kommer många storföretag att kamma in betydande vinster och erhålla formidabla likviditetstillskott genom propositionens förslag om stöd för lageruppyggnad. Men det bör

Nr 141

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

ändå hållas i minnet att syftet med dessa åtgärder enbart är att komma ur, kalla det en nödsituation – inte att hjälpa företagen till en sådan ställning att de för framtiden av egen kraft kan garantera sysselsättning åt sina anställda.

Det är beklagligt och ur liberal synvinkel betänkligt att regeringen inte inser nödvändigheten av att föra en näringspolitik som stärker företagen. Jag ser den föreliggande propositionen som det slutliga beviset på att regeringen håller fast vid de senaste årens teorier om nyttan av företag med en låg självförsörjningsgrad och att regeringen ansluter sig till mycket radikala krav på en total samhällsstyrning av investeringsverksamheten. Under sådana förhållanden kan det inte undvikas att regeringen kommer på kollisionkurs. Ty även de i de borgerliga partierna, som är beredda att gå långt för att säkerställa en rättvisare fördelning av arbetets frukter och som vill utvidga socialpolitiken och stärka tryggheten, är övertygade om att ett fritt och på enskild företagssamhet vilande näringsliv, som förutsätter viss lönsamhet, är det bästa instrumentet för att ge människorna trygghet och framåtskridande.

Jag ser att herr Palme skrattar åt detta, men jag tror att man inte alltid skall skratta åt sina motståndare utan räkna med att även de menar allvar med vad de säger.

De stora och principiella skiljelinjerna har redan ingående diskuterats i går och i dag på partiledarnivå. Jag skall därför inte ytterligare gå in på något principresonemang. I stället skall jag uppehålla mig vid de synpunkter som jag fört fram i min motion, nr 1537. Utöver själva yrkandet i motionen har jag med skärpa framhållit att alla förslagen i propositionen är så konstruerade – vare sig det varit avsikten eller ej – att de enbart eller så gott som enbart tar sikte på den stimulans av konjunkturen som kan åstadkommas av de stora företagen. De små och medelstora företagens roll undervärderas påtagligt. Jag tror att regeringen tar fel, då man inte räknar med att också dessa har en enorm betydelse för konjunkturutvecklingen. Men det måste vara den bedömningen regeringen gör, eftersom alla de föreslagna åtgärderna är så ensidigt inriktade.

När investeringsfonderna släpps fria gynnar det i realiteten endast de stora och kapitalstarka företagen. Detsamma gäller erbjudandet att vidga obligationslånemarknaden. Också förslaget om ett direkt bidrag på 20 procent för lageruppbyggnad gynnar endast stora och kapitalstarka företag. Det är för övrigt märkligt, att man i propositionen inte ens antyder hur AMS skall administrera dessa pengar. Det sägs heller inte huruvida pengarna skall beskattas i den mån de ökar företagets vinst, men det får man väl förmoda att regeringen avsett. Man kan fråga sig varför inte regeringen i stället begränsat sig till att subventionera den räntekostnad som skulle uppstå, om upplåning skulle bli erforderlig för att finansiera en ökad lagerhållning.

Det är onekligen ett märkligt förslag, fru talman, inte minst med tanke på att bara för ett år sedan den höga lagerhållningen mer eller mindre betecknades som ett slags sabotage mot samhällsekonomin. Jag är medveten om att jämförelsen inte är *helt* korrekt. Under alla förhållanden är emellertid detta förslag orättvist, eftersom endast företag med

minst 20 anställda kan komma i fråga, som tidigare framhållits upprepade gånger.

Men det som jag finner mest orättvist bland samtliga förslag är investeringsavdraget på 20 procent, som endast kan utnyttjas av dem som redovisar vinst, dvs. i realiteten de stora bolagen. Detta instrument borde i anständighetens namn därför ha kompletterats med ett investeringsbidrag till de mindre företagen, i vilka vinsten oftast är identisk med rörelseidkarens arbetsinkomst. Men det bör i sammanhanget understrykas, att också rena effektivitetsskäl talar för att man borde hjälpa även de mindre företagen att investera och därigenom lämna sitt bidrag till en förbättrad konjunktur.

Om man nu till nöds kan förstå att regeringen förbisett att både rättvis- och effektivitetssynpunkter talar för ett investeringsbidrag, så är det helt obegripligt att utskottets majoritet reagerat negativt på de förslag som herr Sjönell och jag, oberoende av varandra, har lagt fram och som, även om de tekniskt är olika, syftar till införande av ett investeringsbidrag.

Utskottsmajoriteten resonerar kring näringslivets förhållanden som om det inte i själva verket vore människor av kött och blod det ytterst rör sig om. Man konstaterar kort och gott, vilket även herr Jansson gjorde från denna talarstol, att *samhällets* resurser numera är bättre då det gäller att upprätthålla sysselsättningen i ett läge där redovisade investeringsplaner inte fullföljs. Man erinrar om ett tidigare betänkande, vari sagts att investeringsaktiviteten bör ökas under perioder med mindre hårt ansträngda resurser och påpekar att vi nu är inne i en sådan period. Sedan drar man kallt den slutsatsen, att det, som herr Jansson också sade, bör vara i näringslivets eget intresse att snabbt utnyttja situationen. Men vad som skall utnyttjas säger man mindre om.

Alla oppositionens rekommendationer avvisas, liksom motionerna angående investeringsbidrag viftas bort praktiskt taget utan att utskottet ens bryr sig om att motivera sin ståndpunkt. På s. 36 i betänkandet konstaterar sålunda finansutskottet bara att skatteutskottet för sin del påpekat att invändningar kan riktas mot min motion, varför den avstyrkes. Beträffande herr Sjönelles motion går man den motsatta vägen. Man åberopar i stället näringsutskottet, som för sin del sagt att herr Sjönelles motion bör ses mot bakgrund av den motion jag väckt. Och så avfärdar man utan vidare resonemang också den Sjönelleska motionen, varmed man alltså för bort investeringsbidraget från debatten och dagordningen. Mot detta protesterar jag till den verkan det hava kan, fru talman!

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr statsministern PALME:

Fru talman! Jag skall inte ta upp någon polemik med herr Levin, bara göra ett litet tillrättaläggande. Det här är ett allvarligt hus. Det är en allvarlig fråga vi debatterar, och vi fick i går höra att man inte bör skämta om den. Men privatglädje är inte alldeles tabubelagd, och de glädjeytt-

Nr 141

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

ringar jag möjligen visade under herr Levins anförande hade ingenting att göra med vare sig herr Levins person eller vad herr Levin hade att säga. Det var en rent privat munterhet. Detta om detta, om det kan glädja herr Levin.

Emellertid börjar nu den långa debatten om den ekonomiska politiken närma sig slutet. Argumenten har framförts och återupprepats, och jag har föga att tillägga utöver vad som sagts av Sven Ekström, Gunnar Sträng och andra socialdemokratiska talare. Jag skall därför begränsa mig till två synpunkter.

Den första är denna: Herr Fälldin har fört minst sagt egendomliga resonemang om andra partiers konjunkturpolitik.

För det första har han i alla tonarter berömt moderata samlingspartiet för att det *nu* skulle ha anslutit sig till en aktiv konjunkturpolitik. Men på vad sätt skulle moderata samlingspartiet ha ändrat sig? Hur var det 1967 under den förra konjunkturavmattningen? Då gick dåvarande högern ut med i grunden precis samma program som nu. Dåvarande högerledaren Holmberg beskyllde socialdemokraterna för att vara ointresserade av arbetslösheten. Han lade fram förslag om skattesänkningar för bolag och enskilda inkomsttagare – med tonvikten på de högre – och med en avsevärd försvagning av budgeten som följd.

Moderata samlingspartiet återkommer i dag med i grunden precis samma program som 1967. Partiet är i den delen konsekvent. Enda skillnaden är att *då* fick partiet inte beröm av centern utan tvärtom, och då uppträdde inte centern på en gemensam presskonferens med högern och förklarade sig enig med detta parti.

Rätt skall vara rätt, herr Fälldin. Det är inte moderata samlingspartiet som har ändrat sig. Det är centern. Det kan möjligen sägas att högern har ändrat namn och centern har ändrat politik.

För det andra påstår herr Fälldin att socialdemokraterna skulle ha svikit sina bästa traditioner när det gäller sysselsättningspolitiken, och det har han upprepat ett antal gånger. Jag vet inte om påståendet är oförsynt eller bara okunnigt. Jag har roat mig med att se litet grand – stimulerad av min företrädare som studerat dessa ting – på 1933 års statsverksproposition, där ju sysselsättningspolitiken lanserades i olika anföranden av Ernst Wigforss, Per Albin Hansson och Gunnar Myrdal. Vad sade de?

Huvudlinjen var att samhället måste gå in med direkt sysselsättningskapande åtgärder, med offentliga arbeten, för att ge sysselsättning åt människorna – precis som nu. För att finansiera denna uppbyggande sysselsättningspolitik var man beredd att öka den statliga upplåningen – precis som nu. Men, skrev Gunnar Myrdal, med instämmande av Ernst Wigforss, om inte det räcker får man tänka sig direkt konsumtionsbegränsande åtgärder för att finansiera sysselsättningspolitiken. – Tänk efter ett tag! Det vågade man säga i ett samhälle där ännu massfattigdom och elände präglade människornas tillvaro. Så viktigt, sade man, är det att klara sysselsättningen att vi kanske t. o. m. får tänka oss att pressa tillbaka konsumtionen om upplåningen skulle bli för stor.

Vad är det som skiljer ut herr Fälldin i dag? Jo, han går ut och lovar, möjligen på kort sikt popularitetsskapande men absolut inflationsskapande köpkraftspåspädningar. Han försöker försvara det genom att hänvisa

till vår 1930-tals politik. Våra föregångare sade: Vi skall skapa arbete, men vi skall slå vakt om den ekonomiska stabiliteten. Vi skall bekämpa arbetslösheten men på ett sådant sätt att vi bygger upp nyttiga ting för framtiden genom investeringar och genom offentliga insatser.

Vi skall inte vara sämre i dag. Vi fullföljer dessa våra bästa traditioner genom att satsa på att bygga upp för framtiden och att investera och att hjälpa de värst utsatta grupperna med reformer som tidigare läggts men också genom att värna om den ekonomiska stabiliteten.

Jag hoppas för herr Fälldins egen skull att det bara var mycket stor okunnighet som förestavade hans beskyllningar. Ty den politik som centern förespråkar är raka motsatsen till den för framtiden uppbyggande politik som socialdemokraterna lanserade på 1930-talet och som står i överensstämmelse med våra bästa traditioner som vi nu fullföljer.

Det var min ena synpunkt. Den andra är denna. Det var ett misstag av de borgerliga partierna att i denna fråga medvetet välja striden i stället för att pröva vägen till samförstånd. När vårriksdagen avslutades den 3 juni uttryckte jag min tillfredsställelse över att i stort sett alla större frågor under vårsessionen genomförts med mycket breda majoriteter i kammaren. Riksdagen hade visat sin handlingskraft och samlat sig till beslut i frågor som ingen politiskt vald församling får skjuta ifrån sig.

Jag återkom till detta tema vid inledningen av höstens arbete. Jag bortsåg, sade jag, från all polemik som förekommit i debatten samt tillade: "Det väsentliga är att man i utskotten gör ett konstruktivt arbete, så att förslagen så småningom kan komma fram till beslut i riksdagen. Jag när fortfarande den förhoppningen att det skall vara möjligt att skapa en bred samling i Sveriges riksdag för att trygga sysselsättningen."

Men de borgerliga ville inte pröva samförståndets väg. Ni fann det viktigare att markera en enad frontställning mot regeringen och mot socialdemokratin, och det är er bedömning. För att nå detta syfte gick ni mycket kraftigt ifrån era förslag av den 14 oktober. Den 14 oktober var era olika förslag såsom finansutskottet framhåller i en beräkning ur stimulanssynpunkt någorlunda likvärdiga med regeringens; centerns innehöll t. o. m. litet mindre stimulans. Den 2 november kom ni med gemensamma förslag som innebar en påspädning, som Gunnar Sträng påpekade i går, med ungefär 4 miljarder kronor utöver regeringens och utöver era egna tidigare förslag.

Därmed var striden oundviklig. Ty ni var fullt medvetna om att era förslag både när det gäller nivån och när det gäller inriktningen var helt oacceptabla för oss. Det är min övertygelse att ett genomförande av de borgerliga partiernas förslag snabbt skulle driva in oss i en svår inflation och valutakris i ett läge då vi har en förpliktelse att medverka till att försöka stabilisera de internationella valutaförhållandena. Många tecken tyder på att man djupt inne i borgerligheten är medveten om detta. Men man försvarar sig med att en kortsiktig politisk fördel kan vara värd att vinna, särskilt om risken är liten att förslagen förs ut i verkligheten.

Men jag upprepar: jag tror att det var en borgerlig felbedömning, en felbedömning från landets synpunkt. Ni sökte striden i ett läge då människorna väntade samling för att bemästra ett svårt ekonomiskt läge. Det var en felbedömning även från partipolitiska synpunkter eftersom

Nr 141

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

jakten efter kortsiktiga fördelar ofta är den långsiktiga politikens fiende.

Vi satsar nu hårdare än någonsin förr för att motverka arbetslösheten och för att hjälpa de människor och landsändar som är hårt pressade och känner oro inför dagens situation. Men vi försöker samtidigt bevara stabiliteten i ekonomin när det gäller prisutveckling och betalningsbalans. Vi upplever det som en framgång om riksdagen beslutar säga nej till den borgerliga inflationspolitiken.

Samtidigt måste vi se framåt, mot de långsiktiga problemen i svensk ekonomi och för svenska löntagare. De består oavsett konjunkturutvecklingen och kan aldrig lösas av de fria marknadskrafterna. Det gäller de äldres situation på arbetsmarknaden, det gäller strukturproblemen som med en sådan kraft har drabbat oss under det senaste decenniet, det gäller de regionala frågorna, det gäller anställningstryggheten och löntagarnas aktiva medinflytande både i det egna företaget och på den ekonomiska utvecklingen i stort. Det kräver en aktiv näringspolitik, ett intensivt lagstiftningsarbete och en samverkan med löntagarnas egna organisationer. Vi måste i dag handla så att vi bygger för en lösning av framtidens problem.

Och den grundläggande förutsättningen är att samhället har tillräcklig styrka för att kunna gripa sig an med de långsiktiga sysselsättningsproblemen och de långsiktiga strukturproblemen i svensk ekonomi. Därför är det en framgång om riksdagen avslår de borgerliga förslagen att försvaga samhällets ekonomi.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Fru talman! Får jag börja med att påminna herr Palme om vad jag har sagt i denna fråga. Jag har jämfört hur högern såg på dessa frågor på 1930-talet och hur man ser på dem nu och sagt att det är en framgång att moderata samlingspartiet nu är med i främsta ledet när det gäller att ta itu med konjunkturpolitiken. Beträffande socialdemokraterna har jag sagt att det är beklagligt att de står så tvehågsna och rädda som de gjort denna höst när det gäller att i främsta ledet gripa sig an med sysselsättningsproblemen. Detta avsteg från det socialdemokratiska partiets bästa traditioner betraktar jag som en förlust och en svaghet i det svenska samhället. Jag står kvar vid detta omdöme även efter den historieskrivning som statsministern har gjort. För vad är det fråga om? Jo, det är tveklöst så att på 1930-talet gick socialdemokratin i främsta ledet. De stora, radikala åtgärderna vidtogs av socialdemokratin och vårt parti. Vi hade en gemensam uppfattning.

Hur är situationen i dag? Det är väl fullt klart att beredskapen hos regeringen och socialdemokratin var låg. Det är väl också fullt klart att när riksdagen samlades hade den socialdemokratiska regeringen inga förslag att presentera. När oppositionen hade lagt fram sina motioner, när de fyra oppositionspartierna – som ändå saknar den tillgång i det här sammanhanget som all kanslihusets personal innebär – hade haft möjlighet att arbeta fram konkreta förslag, så borde man rimligtvis ha kunnat begära motsvarande av regeringen.

Regeringen hade i detta läge icke mer att erbjuda än en skiss till åtgärder som skulle komma senare. Vi hänvisade för vår del till

utvecklingen som vi hade kunnat avläsa den under sommaren. Vi kan ta en debatt igen om vad vi sade i våras, men i och för sig är det inte så intressant. Erfarenheterna under sommaren var ju det intressanta och det avgörande i det här sammanhanget. Och erfarenheterna under denna sommar hade sagt de andra partierna att nu är det bråttom, nu är det viktigt att vidta åtgärder, och det kom också till uttryck genom dessa motioner. Regeringen hade icke denna handlingsberedskap. Det är mot denna bakgrund som jag har riktat kritik mot regeringen och sagt att det är beklagligt att socialdemokratin inte vill stå i främsta ledet.

När sedan regeringsförslagen kommer inskränker de sig till att i stort sett innebära åtgärder för att ge sysselsättning åt dem som redan är drabbade. Det är nödvändigt, och jag har förklarat att det därvidlag inte får råda någon tvekan. Men därutöver måste det vidtas ekonomisk-politiska åtgärder som om möjligt dämmer upp arbetslösheten och förhindrar att permitteringarna fortsätter. Det har ju varit den centrala handlingslinjen på vår sida. I det avseendet har socialdemokratin icke velat medverka. Det är den stora skillnaden.

Då säger herr Palme: "Ni valde striden!" Ja, vilka valde egentligen striden? Tidsfaktorn har jag åberopat. Tidsfaktorn hade också, om socialdemokratin hade velat medverka till detta, kunnat få den betydelsen att man, när oppositionens förslag till sitt innehåll var kända och när regeringens förslag till sitt innehåll var känt genom presskommunikén, hade haft möjlighet att ta ställning t. ex. till arbetsgivaravgiften och till en sänkning av mervärdeskatten – i särskild ordning, eftersom de frågorna inte var behandlingstekniskt knutna till regeringsförslaget i annat avseende än att man hade att bedöma hur stora insatser man totalt ville göra. Det sambandet fanns ju. Men det var ingenting som hindrade att man i de andra avseendena sköt över de delar av oppositionsförslagen som behandlingstekniskt hörde samman med regeringspropositionen. Den här möjligheten hade funnits.

Nu säger alltså regeringen och socialdemokratin att det här skulle leda till inflation, det skulle leda till äventyrligheter jämnt över. Men den frågan – hur stor budgetspåfrestningen blir – är egentligen inte det som vi kan göra till en huvudsak i denna debatt. Det vi måste göra till huvudsak i denna debatt, det är att trots de selektiva åtgärderna går i dag 70 000 vid arbetsförmedlingen anmälda utan arbete. 70 000 anmälda – men vi vet att det därutöver finns sådana som önskar arbete men som, därför att de saknar arbetslöshetsförsäkring, inte går fram. AK-undersökningen pekar ju på över 100 000. Den avgörande frågan, herr Palme, är: Har vi i det här samhället råd att låta 100 000 människor gå arbetslösa månad efter månad? Vad betyder det för den svenska samhällsekonomin på sikt? Det är ju detta som är det centrala i dag, inte en fråga om budgetgapet.

I och med att vi sade ifrån att vi såg problemen så här, var alla samarbetsmöjligheter borta säger herr Palme. Ja, åt den här sidan. Ni har ju här i kammaren i dag deklarerat att ni fortfarande är beredda att diskutera en speciell fråga med kommunisterna, även om denna diskussion uppenbarligen leder till att man skall öka kostnaderna för kommunerna.

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

Herr HELÉN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Statsministern utgick i sitt inlägg från att den beskrivning herr Palme själv gav på vårriksdagens sista dag av en gemensam konjunkturbedömning mellan de fyra stora partierna skulle vara den rätta bilden. Men det var, herr Palme, inte enighet vid vårriksdagen om konjunkturbedömningen. Titta på finansutskottets uttalanden! Ni vågade redan då samverka. De tre partierna förutsåg en risk för ökande arbetslöshet och varnade för den nonchalans som Ni redan då visade.

Nu säger herr Palme att de socialdemokratiska ledamöterna i höst skulle ha varit beredda på samförstånd och samarbete. Jag undrar om inte de här mikrofonerna rodnade litet när de hörde statsministern. Vad fick vi för bevis för att ni verkligen skulle ha velat samförstånd och samarbete? Ni gick tvärtom ut och hänade våra förslag till kraftiga stimulansåtgärder som verkligen skulle kunna räda bot på arbetslösheten. Samförstånd är bra, herr statsminister, men viktigast är att bekämpa arbetslösheten i detta läge. Och när det är stor arbetslöshet skall man inte ha en extra skatt på arbetskraften. Det är ett löntagarintresse för alla dem som riskerar att bli arbetslösa att den löneskatten i ett sådant läge tas bort.

I ett läge där man behöver stimulera köpkraften skall man inte som socialdemokraterna säga nej till en sänkning av momsen. Herr Palme försöker på ett mirakulöst sätt rädda sig med ett citat från 1930-talet som om det skulle vara dagens sanning - att man skulle ytterligare kunna sänka köpkraften för att komma ur lågkonjunkturen. Ja, det må vara ett aldrig så sant citat från 1930-talet, men det var ju ett uttryck för rester av ett 20-talstänkande att man skulle kunna svälta sig igenom krisen. Nationalekonomer oberoende av partifärg - många socialdemokrater - har alla varit överens om att man bör föra en rörlig finanspolitik som i en konjunktursvacka tar sikte på att sätta pengar i rullning och sätta maskiner i gång så att man kommer ur den svacka man befinner sig i. Detta gäller i högsta grad om dagens läge.

Hur ser det egentligen ut i dag? Vi måste räkna med att situationen på arbetsmarknaden förblir lika allvarlig under vintern. Det dystyraste i den här långa debatten i riksdagen är att arbetslösheten på något underligt sätt liksom har accepterats. Finansministern, TV-kommentatorn, alla säger det: De här debattargumenten är ju utnötta. Det är liksom inte journalistiskt intressant längre; det här är ingenting som vi skall syssla med inför allmänheten. - Men glöm inte att även om siffrorna nu skulle stanna, så när som på säsonguppgången, vid den nuvarande nivån, så är det en stabilisering av arbetslösheten på en förfärande hög nivå.

Då är den fråga som allmänheten har rätt att rikta till den svenska riksdagen: Räcker de huvudsakligen selektiva åtgärder som regeringen föreslår? Visst är det klart att vi skall se positivt på anslagskrav från AMS för ytterligare beredskapsåtgärder. Men är det rimligt att begära att man den vägen skall kunna klara särskilt mycket mera? Är det inte riktigare att då i stället satsa på de positiva krafterna, att se till att de människor som alltjämt har jobb kan få behålla dem och att det om möjligt också görs investeringar så att människor som nu saknar jobb kan få dem?

Det är oförsvärligt att gå in i en så hård lågkonjunktur som den här

utan att ta till vara de generella stimulansåtgärderna. Och statsministern kommer aldrig att kunna rädda sig ur den diskussionen med aldrig så gamla, socialistiskt helgonförklarade citat från 1930-talet.

Nr 141

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag har förut frågat statsminister Olof Palme vad han tror sig vinna på att alltid misstänkliggöra sina motståndare, att utgå från att de aldrig har hederliga bevekelsegrunder för sitt handlande, att utgå från att det alltid är partitaktiska motiv som ligger bakom de åtgärder som de föreslår. Mot den svarta oppositionen står den änglavita Olof Palme med sin positiva samhällssyn.

Jag har frågat förut: Tar det inte någon gång emot, statsminister Olof Palme, att alltid tala om sin egen förträfflighet och beskylla oppositionen för allsköns uselhet? Tar det inte någon gång emot? Kan inte statsministern utgå från att bevekelsegrunderna – även när vi gör andra bedömningar och framlägger andra förslag än regeringen – kan vara lika berättigade och lika goda som Edra?

Statsministern talar om behovet av "bred samling". Men vad gör statsministern själv för att åstadkomma den breda samling som statsministern så gärna talar om? Hur visar statsminister Olof Palme detta själv i handling? När gjorde Ni det sist? Nej, inte har Sveriges statsminister framstått som en företrädare för samlingsstankarna i svensk politik.

Ni sökte striden, säger statsministern. Hur gjorde vi det? Vi gjorde våra bedömningar som oppositionspartier skall göra av konjunkturutsikterna och av de åtgärder som vi ansåg vara lämpliga för att angripa det stora problem som arbetslösheten utgör och att ge människorna jobb. Gång efter gång under hela året varnade vi för den utveckling som enskilda människor blev alltmera medvetna om. Vi förde fram våra förslag i offentliga anföranden, i offentliga rekommendationer, men vi har – i motsats till regeringen – inte möjligheter att förverkliga våra förslag, eftersom vi inte kan framlägga några propositioner till riksdagen. Vi utnyttjade det första möjliga tillfälle vi hade, och det var den 14 oktober, då vi väckte våra motioner – motioner som syftade till att stimulera efterfrågan och investeringarna, ge jobb åt de många människor som vill ha jobb och att förebygga en fortsatt förvärring av krisen.

De många människor som är arbetslösa var medvetna om hur förhållandena utvecklade sig. Vi fullgjorde vår uppgift som oppositionsparti att lägga fram förslag. Sedan kan man diskutera dem. Olof Palme. Vi kan ha olika meningar om vilka förslag som är bäst. Men fränkänn inte alla förnuftiga bevekelsegrunder, alla positiva motiv för vårt handlande, och utgå inte från att det bara ligger partitaktik där bakom. Man skall vara försiktig när man kastar första stenen från sitt glashus.

Sedan säger Olof Palme i sin beskrivning: Ni lade era förslag den 14 oktober, men ni gick ifrån dem den 2 november. Statsministern vill därmed göra gällande att vi så att säga kumulerade våra olika förslag och fick ett väldigt paket som skulle kosta 4 miljarder kronor. Om statsministern vill besvara sig med att plocka fram moderata samlingspartiets motion och räkna ut vad den skulle innebära i konjunkturstimulans, så kommer statsministern att finna att det i stort sett – det kan skilja på

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

ett 50-tal miljoner kronor kanhända – överensstämmer med det samlade paket som den borgerliga oppositionen lade fram, när den fick klart för sig – och det fick vi ju i den improviserade remissdebatten – att något samförstånd med regeringen inte var att vänta.

Sedan kan det vara intressant, fru talman, att gå tillbaka till 1930-talet och grubbla över vad som egentligen hände. Den beskrivning som man gör av 1930-talets politik och dess konsekvenser är nämligen ofta alltför onyanserad. Vad var det som ledde till att det då blev en avgörande vändning i konjunkturen? Jo, det var att Sverige gick ifrån guldmyntfoten, att den svenska kronan devalverades och att det utomlands, framför allt i England, fördes en allmän expansionistisk politik som gav ett kraftigt stöd åt den svenska exporten. Det var alltså generellt stimulerande åtgärder som fick effekt. Därmed vill jag ingalunda fränkänna de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som vidtogs allt värde till stöd för arbetslösa och enskilda människor. Tvärtom. De hade mycket stor betydelse. Men de generella stimulansåtgärder som jag här talar om var långt mera betydelsefulla.

Sedan vill jag sluta med att medge – så att jag kan bespara Olof Palme den repliken – att principerna i den konjunkturpolitik som socialdemokraterna började införa på 1930-talet var riktiga. De överensstämde med den politik som Roosevelt förde in i Förenta staterna. Det var en riktigare politik än den som förfäktades av det parti som föregick moderata samlingspartiet. Jag skall oförbehållsamt erkänna det. Men det är de lärdomarna, som vi gjorde på 1930-talet och senare, som vi alltjämt försöker applicera när vi nu i våra förslag förordar generella stimulansåtgärder.

Herr HERMANSSON i Stockholm (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Det avgörande i denna diskussion och när det gäller de åtgärder som riksdagen skall besluta om kan enligt min mening inte få vara huruvida det blir samling eller strid kring åtgärderna. Det avgörande måste vara att det genomförs en riktig politik, att det är riktiga beslut som träffas av riksdagen. För en riktig politik måste man vara beredd att ta striden, när det behövs och är nödvändigt. Och det är det i de flesta sammanhang.

Det har förts och förs många debatter i debatten här i riksdagen under dessa två dagar. För en liten stund sedan förde jag en debatt med inrikesminister Holmqvist. Då diskuterade vi frågan om arbetslöshetens storlek, och jag framhöll att även om den rådande konjunkturarbetslösheten kan minskas i samband med en konjunkturuppgång nästa år kommer Sverige ändå att ha kvar en mycket stor arbetslöshet som beror på mera långsiktiga orsaker, på kapitalkoncentrationen, på den felaktiga lokaliseringspolitik som förts osv.

113 000 människor är registrerade som helt arbetslösa i statistiska centralbyråns arbeidskraftundersökningar. Dessutom finns 82 000 människor som enligt samma undersökningar är partiellt arbetslösa av arbetsmarknadsskäl, och över 130 000 som är vad man kallar latent arbetsökande. I vissa uppgifter har räknats samman en halv miljon människor som icke kan få full sysselsättning inom det så att säga

normala näringslivet. Det är alldeles självklart att det är kampen mot arbetslösheten, frågan hur man skall skapa varaktig, full sysselsättning som är det avgörande.

Har vi råd att låta över 100 000 människor gå arbetslösa? Självfallet inte. Och vi har ännu mindre råd att låta flera hundratusen människor gå utan arbete. Detta är självfallet det helt avgörande som det här gäller att diskutera. Men den fråga som man då kommer till vid nästa stadium, och som de borgerliga partierna går lätt förbi, det är huruvida de åtgärder som de borgerliga partierna har föreslagit verkligen hjälper. Får vi en kraftig minskning av arbetslösheten därför att man tillfälligt sänker mervärdeskatten? Får vi en kraftig minskning av arbetslösheten därför att man, som herr Helén uttryckte det, sätter pengar i rullning? Jag anser att de borgerliga partiernas förslag bygger på en mycket dålig och felaktig analys av de sammanhang som lett fram till den nuvarande arbetslösheten. De tror att det räcker med en allmän "påspädning" av köpkraften i samhället, att det gäller att allmänt gynna det kapitalistiska produktions sättet, som har skapat denna arbetslöshet. Just det system som har skapat arbetslösheten vill man ge litet bättre villkor. Då inbillar man sig att sysselsättningsproblemen är lösta. Det är illusionspolitik.

När man talar om att sätta pengar i rullning så gäller det pengar som man i stor utsträckning vill rulla till de privatkapitalistiska bolagen. Där vill också regeringen vara med genom att förbättra investeringsavdragen för maskinanskaffningar, genom att ge bidrag till lagerökning, genom att ge mera pengar för yttre miljövård till bolagen och andra åtgärder. Men de borgerliga partierna vill gå ännu längre när det gäller den här socialvärden till de kapitalistiska företagen, vilken har som enda effekt att den kommer att öka de kapitalistiska företagens inkomster. Förslagen från den borgerliga sidan går ju framför allt ut på att, som det heter, öka lönsamheten. Man inbillar sig att folk därigenom skulle få arbete. Det är inte bara illusionspolitik, det är bedrägeri mot människorna att påstå någonting sådant.

Vad som är nödvändigt och väsentligt är att statsmakterna går ut och ger folk arbete. Vi vet att det finns stora brister i samhället — inom miljövården, när det gäller daghem och annan kommunal service, när det gäller trafiksäkerheten, när det gäller arbetsmiljön, inom vårdsektorn — samtidigt som många människor är arbetslösa. Det naturliga är då att statsmakterna ser till att dessa människor kan få arbete på dessa områden för att avhjälpa de stora brister som föreligger.

Det andra som måste göras och som är helt grundläggande för framtiden är att få till stånd en annan regional politik som gör slut på utarmningen av skogslänen, framför allt Norrland, och som tar sikte på att i stället bygga livskraftiga industriföretag i Norrland. Det åstadkoms icke med en tillfällig sänkning av momsens eller genom höjda bidrag till de kapitalistiska företagen. I stället måste staten gå in. Det finns pengar i AP-fonderna. Dem bör man använda.

Vi är kritiska också mot regeringens förslag — det har framgått av vad vi har sagt förut i debatten. Vi tycker det är fel att man inte alls använder möjligheterna att bygga ut statens och ännu mindre löntagarnas inflytande när man skall bekämpa arbetslösheten. En sak är nämligen helt

säker: Krisen och arbetslösheten kan endast bekämpas effektivt om man tar upp kampen för att öka lönearbetarnas inflytande och makt i samhället, för att minska och avskaffa storfinsansens maktställning i det svenska samhället.

Fru andre vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr statsministern PALME:

Fru talman! Herr Hermansson fyller en nyttig funktion i den här debatten, nämligen att ta ner decibeltalet hos talarna. Jag gjorde en ganska stillsam inledning till en debatt och sedan fick vi uppleva hur de tre borgerliga partiledarna gick upp i ett varvtal och ett röstläge som jag, om jag inte behövde befara några nya kavalleriverser från herr Bohmans sida, skulle kalla för någonting i hästvåg.

Till herr Bohman vill jag säga: Tar det inte emot att jämt vara moralist och moralisera över sina motståndare? Jag har i vissa lägen upplevt herr Bohman som en något slags specialist på att misstänkliggöra våra bevekelsegrunder. Ta t. ex. detta att vår EEC-politik inte skulle vara förestavad av omsorg om Sveriges grundläggande säkerhetsintressen, utan att det skulle vara något slags svans som styr. Likadant är det i alla möjliga andra frågor. I går gav herr Bohman en skildring av hur vi hade förberett våra konjunkturpolitiska åtgärder. Denna skildring var så härresande i sitt misstänkliggörande att varken jag eller finansministern ville bemöta den.

I min stillsamma inledning sade jag bara helt enkelt, att de borgerliga partierna hade valet att söka ett samförstånd med oss eller att ta en strid. De valde striden därför att deras politiska enande i frontställning mot oss bedömdes som viktigare. Därefter kritiserade jag konkret förslaget. Detta enkla lilla konstaterande bildar utgångspunkten för detta förskräckliga moraliserande från herr Bohmans sida.

Herr Helén sade att vi inte alls var ense i våras; vi hade t. ex. en olikartad konjunkturbedömning. Men i slutdebatten i riksdagen, då jag sade någonting om överbudspolitik, sade herr Helén och flera andra: Krona för krona är vår budget lika stark som regeringens; vi har inte försvagat budgeten med ett öre - vi står för en precis lika stark politik, och vi är eniga på den punkten. När herr Bohman i sitt argsinta anförande nyss sade att man inte hade kunnat samlas om någonting är det bara att konstatera att besluten i de stora frågorna i våras togs med stor majoritet. I vissa fall var moderata samlingspartiet - eller delar av partiet - isolerat. I dag är ni isolerade i EEC-frågan. Jag bara konstaterar att det genom hänsynstaganden av olika slag gick att samla stora majoriteter i riksdagen, och det tror jag är en fördel. Jag tror inte att herr Bohman genom personlig argsinhet kan ta bort detta grundläggande faktum.

Sedan till både herr Helén och herr Bohman! Ni säger att det är många arbetslösa. Det är riktigt, och vi accepterar inte den arbetslösheten. Därför har vi tagit i hårdare än någonsin tidigare för att avvärja den. Sverige har i dag trots arbetslösheten en högre sysselsättningsnivå än något annat industriland. Men vi är inte nöjda. Vi sätter in åtgärder. Vi

har den grundläggande meningen att de åtgärder ni föreslår skulle sätta vår ekonomi i allvarlig fara utan att leda till några nämnvärda sysselsättningseffekter. Vi har utvecklingen i Storbritannien som ett ganska illustrativt exempel. Där valde man en generell politik med skattesänkning. Nu är man uppe i en arbetslöshet på 1 miljon och konstaterar över partigränserna att det icke går med generella åtgärder utan att det krävs en helt annan politik för att bemästra arbetslösheten. En annan politik innebär en blandning av åtgärder. Vi har också vidtagit generella åtgärder, t. ex. fyra räntesänkningar och dessa skattelättnader till industrin. Men vad vi sagt är att vi framför allt skall satsa på en uppbyggnad av samhället som är nyttig på sikt – hjälp till industrin att bygga ut och stöd till direkt utsatta, konsumtionssvaga grupper. Vi bygger för framtiden. Vad vi gått emot är en allmän konsumtionsstimulans genom sänkning av momsen. En sådan ger ingen ökning av sysselsättningen – det kan i varje fall inte bevisas. Däremot medför den allvarliga faror för vår ekonomi. Det har tydligen aldrig föresvävat er i era allmänna angrepp på regeringens förmenta hjärtlöshet mot de arbetslösa – det är vad alla era beskyllningar går ut på – att det kunde finnas skäl för denna ståndpunkt. Det vore ju lätt och populärt att gå ut och säga: Vi sänker skatten så och så mycket. Vi genomför de och de lättnaderna. Vi delar ut goda gåvor. Det vore det enklaste i världen och möjligen på kort sikt populärt.

Men när ni riktar dessa oerhörda beskyllningar mot oss, tycks det aldrig ha föresvävat er att det finns ett sakligt motiv bakom denna ståndpunkt och att detta motiv är ansvaret för och omsorgen om landets ekonomi, kampen mot prisstegringarna, värnandet av valutabalansen och samhällets styrka för att kunna ta itu med strukturproblemen i svensk ekonomi. Det tycks aldrig ens ha föresvävat er att det finns en sådan motivering. Det ni försöker frammana är bilden av hjärtlöshet inför människors sysselsättningssvårigheter och av ovilja att vidta åtgärder, särskilt när de åtgärder som ni föreslår kan vinna en lättfångad popularitet på kort sikt. Men vi har detta ansvar.

Herr Fälldin tog i så väldigt och läste upp sådana bitar ur sina tidigare anföranden, att det kanske var litet svårt att bringa reda i det. Men några synpunkter skall jag ta fram.

Att högern har ändrat sig sedan 1930-talet, vet vi alla. Det har t. o. m. herr Bohman nu bevisat. Men det intressanta är att moderata samlingspartiet i dag för precis samma politik som det gjorde 1967 och föreslår precis samma typ av skattesänkning för bolag och högre inkomsttagare. Precis samma motiv fanns 1967 att säga: Titta här i alla fall hur moderata samlingspartiet har ändrat sig sedan 1930-talet! Men då stod verkligen inte herr Fälldin eller hans föregångare upp och berömde högern och förklarade: Nu står högern i främsta ledet. Då höll sig centern fri. Det var samma läge då, och vi kan nu i efterhand säga att det var en evig tur att vi då inte föll undan för alla de överbud som förekom under den tid när vi hade arbetslöshet utan höll en stram ekonomi och klarade sysselsättningsbekymren.

Vad herr Fälldin sade om att vi skulle ha svikit våra traditioner föll ganska platt till marken. Det var skälet till att jag tog upp 1930-talet. Det

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

kunde han inte belägga på någon punkt, men han yttrade sig på ett mycket intressant sätt. Han framhöll att budgetunderskottet väl inte spelar någon roll, när vi har så och så många arbetslösa. Det får bli vad det blir. Vi får vidta de åtgärder som vi behöver vidta.

Centerns förslag den 14 oktober, som var ett ganska försiktigt förslag som t. o. m. låg under den nivå vi intog, spelar alltså ingen roll. Att herr Fällidin den 4 oktober sade att man under inga förhållanden kunde tänka sig en sänkning av momsens med 5 procent, spelar inte heller någon roll. Det var alltså ett helt meningslöst yttrande, för herr Fällidin bryr sig inte om budgetbalansen. Då spelar det ingen roll att centern och de andra partierna brakade på med 4 miljarder kronor på två veckor, eftersom man inte behöver ta någon hänsyn till den ekonomiska balansen.

Där ligger den stora skillnaden mellan 1930-talet och senare år. Då sade man – liksom man sade på 1940-talet, på 1950-talet och på 1960-talet, och som man säger också i dag – att samhället måste gå in och ta ledningen och sätta in direkta åtgärder för att ge människorna arbete. Det har herr Hermansson rätt i. Därmed sätter vi hjulen i gång. Vi skall göra det på ett sådant sätt att vi skapar bestående nyttigheter för framtiden, t. ex. reningsverk och miljövårdsanordningar, som vi annars hade måst avstå från, bygger ut vårt vägsystem, ger företagen möjligheter genom lättnader beträffande investeringar osv. Vi bygger ut för framtiden. På 1930-talet fanns det en melodi om att bygga framtidens samhälle genom att ge sysselsättning åt människorna.

Vi har samma framtidsmelodi nu. Det är bara det, att då räckte det att satsa små belopp, men i dagens situation har vi satt in 7 miljarder i stimulansåtgärder, totalt sett. Vi har alltså större resurser nu och kan ta i hårdare, men vad man än säger har vi ett ansvar för Sveriges ekonomi. Vi har ansvar för att inte kasta landet ut i inflation. Vi har ett ansvar för att inte undergräva valutabalansen – om vi totalt undergräver vår ekonomi kan vi drabbas av en ofantligt större arbetslöshet än den vi har i dag. Och om man inte har några begränsningar för sitt handlande och om man inte tar någon hänsyn till den ekonomiska stabiliteten, är det inte så konstigt att man har svårt att klara ut det här med våra traditioner.

Ännu konstigare blev herr Fällidins historiebeteckning, då han sade att vi kom med våra förslag den 14 oktober. Verkligheten är ju den att vi började med stimulansåtgärderna i februari, fortsatte i mars, i maj, i juni, i juli, i augusti och i september – bit för bit – så att vi den 1 oktober hade satt in stimulansåtgärder för inemot 5 miljarder kronor, som enligt arbetsmarknadsstyrelsens beräkningar skulle ge sysselsättning direkt åt ungefär 150 000 människor i februari månad. Men ovanpå detta lade vi alla de andra åtgärderna. Detta var läget den 14 oktober. Det är en fullkomligt felaktig beskrivning, att vi inte hade gjort någonting före den 14 oktober.

Sedan lämnade herr Fällidin en lång procedurbeskrivning om vad som hade hänt och inte hänt. Jag vill ställa en direkt fråga till herr Fällidin. Herr Fällidin har ute i landet och här i kammaren sagt att det var därför att socialdemokraterna avvisade alla samförståndslösningar och inte tog något som helst initiativ för att utröna, om man kunde få en bredare lösning till stånd, som det borgerliga samgåendet kom till stånd den 2 november. Min enkla fråga är: Stämmer den beskrivningen, herr Fällidin?

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Fru talman! Det gör uppenbarligen detsamma hur jag än anstränger mig; jag kan ändå inte göra statsministern till lags. Vid den förra debatten som vi hade sade statsministern både här i kammaren och på andra håll att jag pep i någon bur. Den här gången försökte jag lägga på några kol extra och tala högre för att han skulle höra mig, men nu är inte heller det bra. Det kommer att bli svårt att hitta rätt tonfall, som statsministern inte har någonting att invända mot.

Litet kortfattat om 1930-talet! Vad var det som gjorde att man företog dessa satsningar som ledde till kraftiga budgetunderskott? Jo, man hade vunnit insikt om att ingenting var allvarligare ur samhällsekonomisk synpunkt än att låta en mängd människor gå arbetslösa. I det avseendet finns det ingen skillnad i dag. Den överenskommelse som oppositionspartierna träffade innebär beträffande de generella åtgärderna att vi förordar en momssänkning och en sänkning av löneskatten under den tid när konjunkturen är låg. Vad finns i denna överenskommelse som är jämförbart med 1967 och 1968 som statsministern talar om? Vi har förklarat att man behöver selektiva åtgärder, vi behöver arbetsmarknadspolitiska åtgärder, men man skall inte tro att man löser dessa problem enbart med arbetsmarknadspolitik. Priset blir då att vi får många arbetslösa.

Visst hade regeringen under sommaren givit besked om att den ämnade bevilja de pengar som AMS begärt. Men i kammaren sade statsministern efter att ha redovisat vad som hade hänt och efter det att oppositionen lagt fram sina förslag att det var nödvändigt att regeringen tog ledningen, att den går till riksdagen med ett klart program och försöker samla krafterna kring detta. Var fanns samarbetsinviten där? Det talades om en sänkning med 5 procent. Jag har sagt att det inte är någon större skillnad mellan 5 och 4 procent, men varken i motionen eller i massmedia har jag avvisat förslag beträffande mervärdesskatten i samband med att vi lade fram vårt förslag.

Sedan ställde statsministern en direkt fråga: Stämmer påståendet att det inte har kommit några inviter från socialdemokraterna? Jag har liksom statsministern medgivit att vi talat på tu man hand om detta, och liksom statsministern häromsistens i TV inte utlämnade något har inte heller jag sagt något om dessa samtals innehåll. Uppenbarligen har vi den gemensamma bedömningen att detta är saker som vi inte skall lämna ut. I utskottet fanns inget som helst som tydde på att regeringen hade något intresse att diskutera något annat än det som hade med propositionen att göra, vilket i och för sig blivit dokumenterat genom detta uttalande av statsministern.

Tidsfaktorn, nödvändigheten av att man så snart som möjligt skulle få i gång åtgärderna, har uppenbarligen aldrig intresserat socialdemokratin och regeringen.

Herr HÉLEN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Herr Hermansson är emot våra förslag att sänka momsens, avskaffa löneskatten och förbättra företagens lönsamhet. Det är inte ett dugg förvånande. Herr Hermansson och kommunisterna vill ju avskaffa

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

den privata företagssamheten.

Intressantare är statsminister Palme. Han kommer tillbaka till sin minnesbild av vad som hände här i riksdagen på sista arbetsdagen i våras. Det är riktigt, herr Palme, att vi vill täcka in varje krona av statens utgifter när konjunkturen är i balans. Det är riktigt att budgeten inte skall underbalanseras i överkonjunktur. Det är riktigt att det behövs en rörlig konjunkturpolitik. Mot arbetslöshet behövs konjunkturstimulanser. Men observera att det socialdemokratiska resonemanget här i går och i dag innebär att det bara är finanspolitiskt riktigt att höja skatterna, aldrig finanspolitiskt riktigt att sänka dem. Det resonemanget kan inte vi gå med på. En regering som likt regeringen Palme har misslyckats att tidigare bekämpa inflationen, som har åstadkommit en underbalansering på 4 miljarder mitt under brinnande överkonjunktur, skall inte försöka lära oss hur man bekämpar inflationen. En regering som satt som sitt mål att inte ha någon arbetslöshet alls men råkar ut för den svåraste arbetslösheten under efterkrigsåren skall inte heller försöka ge oss några läxor.

Nu säger herr Palme att vi anklagar den socialdemokratiska regeringen för hjärtlöshet. Nej, det gör vi inte, men vi anklagar er för oförmåga. Vi har samma önskan, regering och opposition, att slå vakt om Sveriges ekonomi. Det är inte syftet vi är oense om utan det är medlen. Därför kommer människor att grubbla länge över – efter den här dagen – varför den svenska socialdemokratin inte längre vill stå i första ledet i ansträngningarna att bekämpa arbetslösheten.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag skall inte fortsätta debatten med herr Palme om vem av oss som moraliserar mest. Vi får väl läsa protokollet.

Jag var faktiskt inte arg, jag var allvarlig, jag var mycket allvarlig, och det kanske uppfattades på det sätt som herr Palme gjorde. Vad som under alla förhållanden kvarstår är att herr Palme gör gällande att oppositionen i sin helhet bedriver en äventyrlig och ansvarslös inflationspolitik, medan däremot regeringen för en politik av helt annat slag som syftar till att skapa arbete, slå vakt om stabiliteten och att bibehålla den ekonomiska balansen.

Men vad har vi för ekonomisk balans i dag? Vi har en investeringsutveckling som är klart otillräcklig. Vi har högre priser än flertalet andra länder. Vi har en svag tillväxttakt i vår ekonomi. Vi har en låg konsumtion, och vi har en stigande arbetslöshet.

Det är inte ett "starkt" samhälle, herr statsminister, som vi har i dag – det är ett svagt samhälle just nu.

Herr Palme var inte inne i går då jag tillrättalade siffrorna från Storbritannien för finansministern. Jag citerade några rader ur konjunkturinstitutets höstrapport: "Sammanfattningsvis kan man säga att ett markerat uppsving uppenbarligen är på gång i Storbritannien."

Visst har ni motiv för ert handlande och för era åtgärder. Vi anser era åtgärder otillräckliga. Det är därför vi föreslår andra som vi tror är bättre ägnade att skapa sysselsättning. Men bakom motiven behöver inte ligga "partitaktiska" bevekelsegrunder och, för att citera herr Palme själv,

strävan efter att vinna "en lättfången popularitet på kort sikt".

Jag upprepar: När statsministern påstår att vi gör för mycket och att vi därmed skapar risk för inflation, vill jag påminna om att våra förslag bygger på att en omprövning av våra åtgärder skall ske så fort tendenser till en annan utveckling gör sig gällande.

Ni kan inte bevisa att våra förslag är felaktiga, att de är behäftade med brister. Men verkligheten, herr Olof Palme, har *bevisat* att det ni har föreslagit har varit klart otillräckligt.

Herr HERMANSSON i Stockholm (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Jag skulle egentligen inte yttra mig eftersom jag enligt statsministerns mening sänker decibel-nivån i debatten. Det kan ju ha sina fördelar, därför att då kanske argumentens halt kommer fram litet bättre. Å andra sidan har jag från mina utgångspunkter verkligen ingenting emot att borgerliga och socialdemokrater ryker ihop. Skulle det få den effekten att jag yttrar mig, skall jag avstå i fortsättningen.

Herr Helén sade att kommunisterna vill inte vara med om att sänka momsen därför att de vill avskaffa det kapitalistiska samhället. Det var ett något vågsamt hopp mellan två påståenden. Vi vill ju göra bägge sakerna. Vi vill inte bara sänka momsen — vi vill varaktigt och helt avskaffa mervärdesskatten på livsmedel. Vi tror att det är till fördel för löntagarna. Det betyder en nödvändig utjämning och det betyder att skattebördorna kommer att fördelas på ett rättvisare sätt.

Det kravet förenar vi med vårt krav att man skall bryta ned kapitalismen och gå över till socialistisk planhushållning, för först då kan man klara full sysselsättning.

Jag skall inte attackera centerpartiet därför att regeringen attackerar det hårt i dessa dagar. Men det är en sak som förvånar mig särskilt, när centerpartiet tar ställning till sysselsättningsproblemen och den stora arbetslösheten, och det är att man från centerns sida inte alls pekar på hur arbetslösheten sammanhänger med den felaktiga regionalpolitik som har förts i samhället, och när man liksom skall göra ett paket för att attackera arbetslösheten tar man inte alls upp några väsentliga regionalpolitiska krav i detta sammanhang. Därför att det är ju väsentligen konjunkturpolitik, mycket kortsiktig politik, som man har tagit upp i sina åtgärder, medan vi vet att just de regionalpolitiska satsningarna måste spela en avgörande roll när det gäller att göra slut på arbetslösheten, som så väsentligen har just långsiktiga, strukturella och regionala orsaker.

Här står olika klassers intressen emot varandra när det gäller ställningstagande till den ekonomiska politiken. De politiska förslagen återspeglar dessa klassers intressen. Lönearbetarna för en kamp för rätten till arbete. De borgerliga partierna har lagt förslag här som framför allt gynnar de kapitalistiska företagens intressen. Så kommer också lönearbetarna att värdera dem.

Herr statsministern PALME:

Fru talman! Herr Bohman har nu flera gånger citerat konjunkturrapporten om England. Jag tror också att det efter många år av stillastående,

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

också produktionsmässigt, kan bli en uppgång, även om investeringarna ligger still. Men jag läste en annan källa i går, nämligen Economist, där man sade att vi får räkna med en arbetslöshet på 1 miljon i januari 1972. Och det är möjligt, hette det i fortsättningen, att vi kommer att ha en arbetslöshet på 1 miljon också om ett år, men det får vi lov att ta, ty det innebär att man med brutala marknadsmetoder håller fackföreningarna i schack. Den här uppgången i England skulle följaktligen, åtminstone enligt nämnda källa, på ett års sikt inte innebära någon väsentlig minskning av arbetslösheten – med denna generella metod.

Jag vill bara betyga för herr Bohman och för herr Helén att jag anser, alldeles uppriktigt och ärligt, att era förslag innebär en äventyrlig inflationspolitik, som föga skulle gagna sysselsättningen men däremot allvarligt försvaga vår ekonomiska ställning gentemot utlandet, eftersom så mycket av detta skulle spilla över i en import och även påverka vår interna ekonomi eftersom det skulle driva fram prisstegringar. Det är min uppfattning. Därför är jag en stark motståndare till de borgerliga förslagen.

Jag har aldrig sagt att herr Fälldin pipit. Det finns någon gammal historia om "Boman, Springer och Piper". Jag kan möjligen ha citerat den vid något tillfälle, men det har absolut inte gällt herr Fälldin. Det är något slags konstruktion. Det hjälper emellertid inte vilket röstläge som herr Fälldin använder, ty det är ju innehållet som är det väsentliga. Det har framkommit en del viktiga ting. Jag sade att centerpartiet upplever tydligen inga som helst ekonomiska restriktioner. Man kan lägga ett förslag den 14 oktober, som innebär en stimulans på 2 miljarder. Man kan komma 14 dagar senare och lägga ett som lägger på ytterligare 4 miljarder. Det spelar ingen roll.

Man kan den 4 november säga att man absolut inte kan vara med att höja momsens med 5 procent, för att sedan gå med på 4 procents höjning ett par veckor senare – men det spelar ju enligt detta resonemang ingen roll.

Jag tycker att herr Hermansson i Stockholm i och för sig framförde en väsentlig synpunkt. Om vi rent allmänt hade 4 miljarder att förfoga över, vilkas ianspråktagande inte skulle leda till allvarliga svårigheter för vår ekonomi, skulle vi enligt hans uppfattning använda dem först och främst för att hjälpa människorna i de utsatta landsändarna genom att ytterligare aktivisera regionalpolitiken och satsa på projekt som kan ge arbete åt de människor vilka bor i dessa regioner. Centern vill emellertid sprida ut detta i form av en allmän köpkraftpåspädning. Jag kan inte begripa detta när man nu inte känner sig uppleva några restriktioner.

Frågan om 1930-talets politik är väl avklarad. Denna politik innebar ju att man satte in 200 miljoner kronor av statsmedel till allmänna arbeten mot avtalsenliga löner i stället för till nödhjälpsarbete mot AK-löner. Därtill fick bönderna bättre priser för sina produkter, och härigenom fick man till stånd en överenskommelse med bondeförbundet. Det var en typisk selektiv politik, som vi har fullföljt, väl med generella inslag som vissa skattesänkningar för investeringar och fyra räntesänkningar, men huvudinriktningen har varit att direkt ge arbete åt människorna och därmed bygga upp för framtiden.

Herr Fälldin lämnade ändå på slutet en för den allmänna debatten mycket väsentlig upplysning. Jag håller benhårt på den regeln att jag inte berättar vad som förekommer vid privata samtal, och jag tänker inte heller göra det nu. Jag har dock varit något förvånad när man av herr Fälldins uttalanden kunnat utläsa att regeringen inte hade gjort något för att ta kontakt med det största oppositionspartiet eller med det parti som enligt förslaget av den 14 oktober låg oss ganska nära. Detta påstående har trummats in om och om igen i centerpressen som en väsentlig orsak till att man gjorde upp med moderaterna.

Herr Kristiansson i Harplinge stod – jag höll på att säga i sin oskuld – i går och anklagade oss genom att säga att vårt agerande ändå var för förskräckligt: gjorde ni ingenting mellan den 14 oktober och den 2 november för att ta kontakt för ett resonemang om ett möjligt samförstånd? Ja, herr Kristiansson har fått svar på den frågan av herr Fälldin i dag, och jag behöver icke närmare utveckla det. Han har fått beskedet att det självfallet togs ett sådant initiativ men att man valde samgående med de andra. Det är bara ett politiskt faktum.

Det är ju till sist också ett politiskt faktum att vi nu har satsat mer än i någon annan konjunkturavmattning för att hjälpa de människor som drabbats eller hotas av arbetslöshet. Vi har i dag den högsta sysselsättningen i något industriland trots arbetslösheten. Vi är icke nöjda förrän vi har bemästrat den arbetslöshet som nu råder och förrän vi som ett led i en framtidspolitik också har mobiliserat de resurser i form av människor som fortfarande är outnyttjade i det svenska samhället.

Fru andre vice talmannen anmälde att herrar Helén, Bohman och Fälldin anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Herr HOVHAMMAR (m):

Fru talman! I det pressmeddelande som statsrådsberedningen utarbetade och som låg till grund för de nu behandlade regeringsförslagen sades att de aviserade åtgärderna skulle innebära en väsentlig stimulans åt industri, kommuner och konsumenter. Syftet är att ge en snabb sysselsättningseffekt, och det är, tycker jag, bra att åtgärder vidtas för att minska antalet arbetslösa. Från företagarkåll välkomnar vi delvis regeringens sysselsättningspolitik, även om åtgärderna precis som vanligt satts in alltför sent. Vi tycker också att det är positivt att den inhemska köpkraften förstärks genom olika konsumtionsstödjande åtgärder.

Däremot kan vi inte hålla med om fortsättningen på det pressmeddelande som jag nyss har berört. "Stödet är ägnat att stärka det svenska näringslivets konkurrenskraft på längre sikt", står det, och det är ju framtiden vi här har att räkna med. De företag som regeringen i första hand vill hjälpa är de som står i begrepp att friställa arbetskraft. Det är just dessa företag som tyvärr i stort sett inte berörs så mycket av det här krispaketet. Det har tidigare i dag sagts från denna talarstol vid flera tillfällen, men jag tycker att det finns anledning att upprepa det. Däremot kommer de lönsamma företagen, alltså de företag som ger vinst, att kunna åtnjuta de avdragsrätter för bl. a. maskininvesteringar som nu

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

ställs i utsikt.

Detta är givetvis till gagn för företagen och deras konkurrenskraft och därmed för de anställda. Men problemet med de många olönsamma företagen kvarstår, och det måste också förväntas att det blir en fortsatt friställning av arbetskraft. Det går nämligen inte att utnyttja en avdragsrätt, om man inte har någon vinst att göra avdrag från. Det vet alla som det allra minsta sysslat med företagsfrågor.

Jag tror mig således veta att många företag, de som det här närmast är fråga om att hjälpa, tyvärr inte kommer att göra de investeringar som är så angelägna. Efterfrågan är i dag för liten, lagren är för stora, och lönsamheten är alltför dålig. I det läget är det inte heller realistiskt att tro att företagen skulle kunna utnyttja de förbättrade lånemöjligheterna. Vi skall heller inte glömma bort att lånade pengar måste återbetalas, och i den mån som verksamheten går dåligt är det en chimär att tro att nya investeringar skulle kunna göras nu.

Det har också genomförts en hel del enkäter i dessa frågor som visar att man har rätt att ställa sig ganska tvivlande. För en tid sedan tillfrågade Industriförbundet samtliga koncerner i landet med mer än 200 anställda om deras investeringsbenägenhet för kommande år vad beträffar maskiner och anläggningar. Den värdemässiga förändringen lär för i år bli plus 14 procent. För 1972 förutses ingen ökning alls, medan förutsättningarna för 1973 tycks peka på en ökning med i runt tal 3 procent.

Det vore, fru talman, beklagligt om dessa låga siffror skulle bli verklighet, inte minst av den anledningen att de större företagen, som det här är fråga om, dragit upp industrins totala investeringssiffror. Investeringsviljan hos de små och medelstora företagen är således fortfarande mycket svag, vilket bl. a. beror på den förda kreditpolitiken, som givit full effekt just bland dessa företag. De skrinlagda investeringar som herr Jansson nyss talade om är alltså inte ett uttryck för att företagarna i och för sig inte vill investera. Det är många som tror att nu har företagarna tappat sugen; nu vill de inte göra något. Så är inte förhållandet. Deras handlingssätt har sin naturliga förklaring, bl. a. i den förda kreditpolitiken som gett dessa företag mycket stora problem. Dessa problem är inte avklarade i och med att vi kommer in i en förväntad högkonjunktur, oavsett när denna tidsmässigt kommer att infalla vilket fortfarande varken herr Sträng eller någon annan kan säga.

Allmänhetens ökade köpkraft som blir en följd av en eventuell högkonjunktur kommer inte att kunna tillgodoses av hemmamarknaden just på grund av de svenska företagens otillräckliga kapacitetsutbyggnad under tidigare skede. Många företag kommer helt enkelt inte att vara rustade att möta den ökade efterfrågan, som i stället kommer att tillgodoses genom en ökad import. Tidigare uppgångar i konjunkturen har visat att när det blir en sådan uppgång, finns det inte tillräckligt med varor i en hel del branscher, utan då får man öka importen, och det kanske inte direkt är det som var meningen.

Fru talman! Vi kommer då åter igen att få problem med utrikesbetalningarna. Regeringen tvingas då vidta samma åtgärder som vi just upplevat, nämligen en nedpressad efterfrågan, bl. a. genom hög ränta och

andra kreditrestriktioner. Det är således det som vi har att vänta, om en bättre konjunktur skulle inträda.

Jag tror alla här är överens om att de svenska företagens konkurrenskraft måste förbättras, så att de varor vi producerar i detta land inte bara har möjlighet att hävda sig på utlandsmarknaderna, på exporten, utan även i konkurrens med utländska varor inom vårt eget land. För att detta problem skall kunna lösas för framtiden måste vi ta ökad hänsyn till de allmänna svårigheter som många företag i dag brottas med, nämligen lönsamheten. Det är en genomgående linje i dag i det svenska näringslivet och inte minst bland de små företagen att vi har en urusel lönsamhet.

En upprustning och en förstärkning av svensk företagsamhet kan enligt vår uppfattning endast äga rum genom generell verkande åtgärder. Regeringens förslag i denna riktning är delvis generella, men de är – jag vill noga understryka detta – helt otillräckliga.

Som jag nyss sade är det inte endast de redan vinstgivande företagen som skall hjälpas utan även och framför allt de nedläggningshotade. Som generellt verkande medel skulle jag därför i första hand vilja yrka på ett avskaffande av arbetsgivaravgiften, den s. k. löneskatten, men även av energiskatten. Det måste, fru talman, vara oriktigt att en speciell skatt betalas på arbetskraft i ett läge där arbetskraftsundersökningarna ger besked om att antalet arbetslösa så sent som i oktober uppgick till i runt tal 116 000.

Min uppfattning är således, och den förstärks från olika företagarorganisationer, att regeringens stimulansåtgärder visavi industri och företagsamhet i mångt och mycket – tyvärr måste jag säga – är skrivbordsprodukt som saknar förankring i verkligheten. I viss mån kan detta också styrkas av en undersökning som verkstälts av Sveriges marknadsförbund och som redovisades för exakt en vecka sedan men som såvitt jag vet hittills inte blivit refererad i denna debatt. Av de 763 företag som framtill den 11 september i år varslade om personalinskränkningar ingår 431 företag i denna undersökning, som jag här något vill beröra.

Verkställande direktören i inemot 300 av de i undersökningen ingående företagen har besvarat en utsänd enkät. På frågan vilka åtgärder som skulle vara ägnade att på kort sikt, upp till fyra månader, öka företagets möjligheter att hävda sysselsättningen är enligt svaren det första önskemålet – och det bör observeras – en sänkning av mervärdeskatten. Det andra önskemålet är avskaffande av arbetsgivaravgiften. Först på sjätte plats, efter extra avdrag för marknadsföringskostnader och vidgade möjligheter att göra återlån i AP-fonderna, kommer den av regeringen påyrkade ändringen, nämligen skatteavdraget för investeringar i maskiner. Det förefaller alltså som om ledningen inom de varslade företagen har en helt annan uppfattning än regeringen om vilka åtgärder som ökar möjligheterna för företagen att upprätthålla sysselsättningen.

De åtgärder som på sikt är mest angelägna för att bevara sysselsättningen är, enligt vad ledningen i de varslade företagen har angivit, följande: avskaffande av arbetsgivaravgiften, sänkning av mervärdeskatten samt sänkning av den statliga bolagsskatten. Det är således de tre främsta

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

bland många uttalade önskemål – det var en hel lista av önskemål som hade angivits.

Fru talman! Jag kan inte bli fri från uppfattningen att regeringens erbjudanden åt industrin och näringslivet är dåligt underbyggda och att åtgärderna av den anledningen inte kommer att få den avsedda effekten. Det är beklagligt. För att komma till rätta med företagens lönsamhetsproblem och därmed stärka deras möjligheter att behålla arbetskraften vill jag yrka bifall till reservationen 6, vari krävs tillfälligt slopande av arbetsgivaravgiften och sänkt mervärdesskatt. I andra hand yrkar jag bifall till reservationen 9 som bl. a. innebär lättnader i arbetsgivaravgiften för arbetsintensiva näringsgrenar.

Avslutningsvis och helt kort vill jag göra några kommentarer till motionen 1054, som herr Fagerlund och jag har väckt om höjning av exportstödet för den manuella glasindustrin. Denna branschs internationella marknadsföring är dyrbar. Den fortlöpande och intensifierade produktutvecklingen, som utgör en nödvändig grund för framgångsrik export i dag, skall göras i ett land med det i särklass högsta kostnadsläget i Europa. De högklassiga produkter som svenskt glas utgör kräver stora marknadsföringsinsatser för att nå konsumenterna på världsmarknaden. Det är bl. a. mot denna bakgrund som motionen om ökat exportstöd skall ses.

Branschens exportvärde uppgick förra året till ca 50 miljoner kronor, motsvarande ungefär 40 procent av den svenska totala glasproduktionen. Denna exportvolym har helt naturligt uppnåtts på de förhållandevis mer lättarbetade kundgrupperna på de olika marknaderna. Att från en relativt hög exportvolym nu gå vidare och få till stånd en väsentligt ökad export, som målsättningen är, kräver insatser av betydligt större dimensioner.

Det kan då vara av intresse att veta att på USA-marknaden, som är den största marknaden för svenskt konstglas, annonserade ett enda irländskt glasbruk år 1970 för över en miljon svenska kronor. De svenska glasbruk som över huvud taget ekonomiskt har resurser för en annonsering i USA investerade i annonser under motsvarande tid sammanlagt bara en tredjedel därav. Till bilden hör också att det irländska företaget med stor framgång har lyckats slå sig in på den amerikanska marknaden och där har fått ett synnerligen starkt fotfäste.

Det belopp som för detta budgetår står till vår branschs förfogande uppgår till 350 000 kronor i direkta exportbidrag. Mot bakgrund av att exportförsäljningskostnaderna i branschen överstiger 15 procent av exportvärdet – dvs. att de kan beräknas uppgå till inemot 10 miljoner kronor för vår glasexport – är det uppenbart för alla att effekten av de redan beslutade stödåtgärderna inte kan bli annat än ytterligt begränsad.

Efter det att riksdagen i våras tog ställning till frågan om innevarande års exportstöd har den svenska glashantering – liksom för övrigt många andra sektorer av vårt näringsliv – drabbats hårt av olika marknadskomplikationer. En synnerligen svag hemmamarknad har förstärkt kravet på en betydligt ökad exportförsäljning. Men samtidigt härmed har de två största exportmarknaderna för svenskt glas, nämligen USA och Danmark, som alla känner till – vi har haft en debatt också om det här i kammaren – infört restriktioner i form av extra importavgifter. Andra marknader

har visat konjunkturförsvagningar.

Enligt vad som under hand meddelats är avsikten att även glasindustrin skall komma att omfattas av en strukturfond, varom förarbeten för närvarande pågår i kanslihuset. Såvitt nu kan bedömas bör en sådan fond kunna vara ett värdefullt instrument för en bransch som glasindustrin. Men givet är också att även om fonden kommer till stånd och kan börja verka under hösten 1972 kommer de praktiska resultaten av verksamheten inte att bli märkbara förrän betydligt senare.

Med hänsyn till vad jag här anfört anser jag det vara ytterst angeläget att exportstödet för den manuellt arbetande glasindustrin ges en sådan storleksordning att sysselsättningsläget för branschen i den nu sviktande konjunkturbilden inte ytterligare försämras.

En höjning av exportstödet med 500 000 kronor i enlighet med vad som anförs i vår motion nr 1534 skulle möjliggöra förstärkta exportaktiviteter. Jag tror därför, fru talman, att jag utan tvekan kan yrka bifall till vad finansutskottet har hemställt under punkten 20 i sitt betänkande nr 47.

Herr MATTSSON i Skee (c):

Fru talman! Under riksdagens debatt om de konjunkturstimulerande åtgärderna har vi ofta hört uttrycket "selektiva åtgärder". Vad jag skulle vilja beröra kan också sägas vara selektiva åtgärder, fast med motsatt effekt. Tillsammans med ett antal riksdagsmän från Bohuslän, representerande skilda partier, har jag väckt en motion om speciella insatser för kantstensindustrin i landet. På grund av att kommunerna har måst inskränka sin anläggningsverksamhet — alltså en form av selektiv kostnadsjakt — har den kommit i den situationen att orderingången har minskat i betydande utsträckning. Så har t. ex. till länsarbetsnämnden i Göteborgs och Bohus län inkommit varsel om permitteringar från samtliga utom ett av de företag som är verksamma i den delen av landet.

I den motion som vi väckt har vi lämnat en redogörelse för utvecklingen i den här näringsgrenen. Den har tidigare haft en mycket stor omfattning, men har undan för undan gått ner betydligt.

De bestämmelser som har tillämpats om statligt stöd till den här verksamheten under 1930-, 1940- och 1950-talen har bl. a. resulterat i att ålderssammansättningen i arbetstagarkåren är mycket ogynnsam. I dag är inte mindre än 67 procent av de anställda över 55 år. När en bransch, som är stadd på avskrivning på detta sätt och inte har lätt att rekrytera ny arbetskraft utan har så många gamla människor anställda, drabbas av ett så hastigt ras i sin försäljning som har inträffat för den här branschen, måste det naturligtvis bli mycket svårt för de anställda.

Inrikesutskottet och senare finansutskottet har behandlat vårt motionsyrkande — att riksdagen skulle ta initiativ och ge Kungl. Maj:t bemyndigande att ställa medel till förfogande under anslaget för allmänna beredskapsarbeten i form av statligt stödköp utöver de industristödsbeställningar som kan utgå med 20 procent till kommuner som lägger ut beställningar. När man behandlade detta yrkande sade man att denna fråga måste lösas på samma sätt som andra svårigheter med sysselsättningen — genom avgång med pension, genom beredskapsarbe-

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimu-
lerande åtgärder,
m. m.*

ten, omskolning och förflyttning. Man säger då att de åtgärder som skulle kunna vara nödvändiga får prövas i vanlig ordning enligt de regler som finns i arbetsmarknadskungörelsen. Finansutskottet påstår i sitt yttrande att det också skulle finnas möjligheter att lägga ut offentliga beställningar enligt nu gällande regler.

När vi har ställt anspråk på att här skall tillgripas en form av statligt stöd som man har avvecklat för ett 15-tal år sedan beror det på, som jag redan har nämnt, att näringsgrenen nu är koncentrerad till ett fåtal ställen men också på att den där har rätt stor betydelse för arbetsmarknaden. I en tidigare diskussion i riksdagen beträffande Bohusläns näringsliv i höst har jag haft anledning att ta fram siffror som visar att i de två nordligaste kommunblocken i Bohuslän i dag uppgår antalet arbetslösa plus de som har fått varsel om permittering till 400. Detta alltså bland en industriarbetarkår som omfattar 2 200–2 400 personer. Det är ett mycket stort och besvärligt arbetsmarknadsproblem och självfallet även ett mycket stort kommunalekonomiskt problem om inte en lösning kommer till stånd.

Att då bereda den friställda arbetskraften arbete i hemorten är ju inte tänkbart såvida man inte vidtar andra speciella åtgärder av lokaliseringspolitisk karaktär. Som jag redan nämnt har vi svårigheter i den konventionella industrin, t. ex. räknemaskinsindustrin som är stor hos oss.

Beträffande omskolning eller beredskapsarbeten vill jag åter hänvisa till att det är fråga om många äldre människor – som jag nämnde är 67 procent över 55 år. Det är väl då knappast möjligt, med tanke på de problem som redan i dag finns på arbetsmarknaden för den äldre arbetskraften, att omskola dem till annan sysselsättning. Framför allt finns den andra sysselsättningen inte att tillgå inom det område där den här arbetskraften nu är geografiskt bunden.

Beredskapsarbete skulle naturligtvis ha kunnat vara en kompensation om man inte vill gå in på det förslag som motionärerna har lagt fram. Men även i det fallet måste man konstatera att beredskapen inte är tillräckligt stor. Det finns en del kommunala arbeten, men om man ser på större statliga arbeten skulle det för oss varit angeläget att t. ex. få en öst-västlig förbindelse från norra Bohuslän över mot Åmål. Det är emellertid bara att konstatera att eftersom länsvägsanslagen varit mycket små under lång tid – nästan obefintliga – har inte heller de vägplanerande myndigheterna ansett sig ha anledning att ligga så långt framme med projekteringen att ett beredskapsarbete av nämnvärd storlek finns att tillgå. Det är alltså inte någon lösning att – som inrikesutskottet och finansutskottet gör – hänvisa till de medel som man i övrigt på arbetsmarknaden kan tillgripa för att klara en sådan här situation.

Jag skall väl också ytterligare understryka den regionalpolitiska betydelse som näringsgrenen fortfarande har. Jag hänvisar till de siffror som redan har anförts över storleken av industriarbetarkåren och hur stor andel av den som i dag hotas av brist på arbete och permittering. Det är därför av skilda motiv synnerligen angeläget att åtgärder utöver dem som nu används såsom reguljära arbetsmarknadsmedel kan tas till för att förbättra situationen för branschen.

Jag vill, fru talman, med detta yrka bifall till reservationen 14 vid finansutskottets betänkande.

I detta anförande instämde herrar Berndtsson i Bokenäs (fp), Carlshamre (m) och Mattsson i Lane-Herrestad (c).

Herr MAGNUSSON i Grebbestad (s):

Fru talman! Jag vill anknyta till vad herr Mattsson i Skee har sagt här om den motion som har väckts av oss riksdagsmän på Bohusbänken, och jag skall för kammaren redovisa några av de problem som denna industri har och som vi anser bör uppmärksammas av riksdagen och regeringen.

Stenindustrin är en gammal industri. Tillverkningen av gat- och kantsten härrör från slutet av 1800-talet. Under åren från 1926 till 1930 upplevde industrin sin absoluta höjdpunkt med över 8 000 arbetare i sysselsättning. Gatsten var den huvudsakliga produktionen, men även byggnadssten, gravvårds- och kantsten fanns i produktion. Från 1930-talets början och fram till dessa dagar har antalet anställda konstant krympt, och det som återstår är en yrkeskår av ca 425 arbetare. Gatstenen har praktiskt taget försvunnit ur produktionen – endast vid något enstaka tillfälle tillverkas denna och då i mycket blygsam omfattning. Kantstensindustrin sysselsätter i dag 250–300 arbetare, övrig industri 125–150 arbetare.

Få yrkesgrupper har genom tiderna blivit så hårt drabbade av konjunktursvängningarna som stenarbetarna, med åtföljande långa arbetslöshetsperioder. Närmast jämförbara torde vara sågverksarbetarna i Norrland. Statsmakterna har också vid upprepade tillfällen vidtagit stödåtgärder för upprätthållande av sysselsättningen inom stenindustrin, senast i mitten av 1950-talet.

Under oktober och november denna höst har direkta uppsägningar utgått till mellan 70 och 80 arbetare inom kantstensindustrin, och varsel om uppsägningar har utfärdats för ytterligare 175–200 arbetare. Arbetsgivarnas motivation till uppsägningarna och varslen är minskad avsättning med åtföljande stor lageruppbbyggnad. Arbetsgivarna har vidare meddelat att utan stödåtgärder från statsmakternas sida blir det ytterligt svårt att i fortsättningen bedriva kantstenstillverkning; i varje fall måste en genomgripande reducering ske av arbetsstyrkan. En sådan har redan skett genom upphörande av kantstenstillverkningen i Rixö och med en stark nedskärning av tillverkningen i Krokstrand. Dessa åtgärder genomfördes den 8 augusti i år och omfattade ett 50-tal arbetare, varav de flesta fortfarande är arbetslösa.

Genomsnittsåldern bland kantstensindustrins arbetare är mycket hög. Omkring 65 procent är över 55 år och 40–45 procent över 60 år. Sysselsättningsområdena är Lysekil–Tossene–Dingle med 100–110 arbetare, Bohus Malmön med ett 75-tal arbetare samt norra Bohuslän–Nässinge–Krokstrand med ett hundratal arbetare. Arbetarna kan delas upp i tre grenar: stenhuggare, brottarbetare och övriga arbetare, t. ex chaufförer, truckförare m. fl.

Yrkeslärnings tiden för att bli en fullgod stenhuggare är mycket lång. På grund av yrkets speciella sär egenhet kan inte heller vem som helst bli

Nr 141

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

stenhuggare. Rekryteringen av lärlingar har under lång tid varit nästan obefintlig, bl. a. på grund av svårigheten att få någon intresserad av detta arbete. En viss import av yrkeskunniga stenhuggare har därför skett från Portugal. "Facket" har tidigare tillstyrkt denna import mot bakgrund av bevarandet av sysselsättningen för övriga stenarbetare och mot bakgrund av de avsättningsförhållanden som tidigare rådde. Utan denna import är det sannolikt att 50 procent av den svenska arbetskraften i kantstens-tillverkningen icke varit kvar i dag inom den industrin. Under 1970–1971 har dock ingen import av arbetskraft, på två undantag när, vare sig tillstyrkts eller beviljats. Det sammanlagda antalet portugisiska stenhuggare i Bohuslän uppgår i dag till 40 man.

Det kan vara av intresse att nämna att Kullgrens Enka AB sysselsätter ca 110 arbetare och Bohusläns kooperativa stenindustri ett 70-tal. Övriga arbetare inom kantstensindustrin är fördelade på ett flertal arbetsgivare med upp till 25 anställda. Bohusläns kooperativa stenindustri är ett säreget företag, därför att det är de anställda som äger företaget, och de grundläggande besluten fattas i föreningsstämma.

Kommunerna, framför allt städerna, är de stora köparna av kantsten, som i huvudsak används till stabilisering av trottoarer o. d. Det har visat sig att när kommunerna får knappt med ekonomiska medel drar de in bl. a. på uppköpen av kantsten. En viss konkurrens förekommer också genom import av kantsten och genom utbud av ersättningsmaterial, framför allt framställd av betong. Kantstenen är i förhållande till ersättningsmaterialen en dyr vara, speciellt sett ur engångssynpunkt. Dock är det sannolikt att kostnaderna för stenen tack vare dennas höga kvalitet med åtföljande låg förslitningseffekt på sikt utjämnas och eventuellt blir lägre.

Vi har tillskrivit den fackliga organisationen och fått ett utlåtande därifrån. Organisationen skriver följande: "Den minskade avsättningen har inneburit en väsentligt utökad lageruppbyggnad av kantsten å tillverkningsplatserna i Bohuslän. Detta har vidare inneburit ett allmänt varsel om uppsägningar och i en del fall även direkta uppsägningar. Förverkligas dessa varsel och uppsägningar står det helt klart att en lång arbetslöshetsperiod drabbar många av de berörda arbetarna. Detta gäller framför allt i Näslinge–Krokstrandsområdet som ligger inom Strömstads kommun. Sysselsättningsläget inom den regionen är ju redan tidigare svårt. Men även för övriga delar av kantstensarbetarna blir läget ytterst prekärt. Någon del av de berörda kan kanske beredas anställning i OK-anläggnet, men stenarbetarnas höga ålder, de dåliga kommunikationerna, m. m. ger en viss tveksamhet i sådant antagande. Som exempel kan nämnas att från Bohus Malmön till OK-anläggnet är det 3 mil färdväg och dåliga förbindelser.

Det torde ej heller vara meningsfullt med omskolningsverksamhet för stenarbetarna. Hänsyn måste också då tagas till den höga åldern och till möjligheterna att få nytt arbete efter en eventuell omskolning. De flesta stenarbetarna är också fast rotade till sina nuvarande boplatser genom innehav av egna villor. Den nya pensionsreformen öppnar visserligen en väg till ekonomisk bärgning för en del av stenarbetarna. Dock skall man vara klar över att i de flesta fallen ger detta en sämre ekonomisk

Onsdagen den
8 december 1971

*Konjunkturstimulerande åtgärder,
m. m.*

utdelning än arbetsinkomst. Dessa stenarbetare är också yrkesmän som i många fall har varit sysselsatta inom samma yrke under hela sitt arbetsliv; de vill också ha sitt arbete kvar, och då är det med en viss olust man ser ett alternativ som består av enbart ett förtidspensionserbjudande.

Vi i den fackliga lokala organisationen är av den uppfattningen att avsättningsmarknaden inte försvinner i sin helhet men att en avsättningsminskning har förekommit av sådan storleksordning att en väsentlig sysselsättningsinskränkning kan befaras för arbetarna inom kantstensindustrin. Mot bakgrund av detta och mot bakgrund av de uppenbara svårigheter som föreligger att anskaffa nya sysselsättningar, föreligger troligtvis ett behov av stödåtgärder. Det torde också vara billigare att hålla berörda arbetare i verksamhet genom stödåtgärder för sysselsättning i kantstenstillverkning än genom andra åtgärder exempelvis ersättning under arbetslöshet. En krympning av arbetarkåren sker också år från år genom naturlig avgång vilket kanske betyder att en naturlig balans mellan tillverkning och avsättning ånyo uppnås. Stödåtgärderna kan exempelvis bestå av statlig uppköpning av kantsten. Sannolikt torde ingen risk föreligga för förlorat kapital genom en sådan åtgärd eftersom denna vara av sten är lagringsbar under mycket lång tid och under alla förhållanden torde komma till användning i framtiden. Denna form av stöd har förekommit tidigare och såvitt vi vet finns inga lager kvar från den uppköpsverksamheten. Om nämnd form av stödåtgärd blir aktuell är vi dock tveksamma över om den bör ha generell karaktär. Vi förordar väl hellre att en prövning görs så att åtgärden sätts in på de platser där det största behovet föreligger.

Med anledning av vad ovan sagts förklarar vi, avdelning 148 av Svenska Fabriksarbetareförbundet, att vi i helhet stöder den motion som framlagts till riksdagen av ledamöterna från Bohuslän och gällande stödåtgärder för bevarande av sysselsättningen inom kantstensindustrin i Bohuslän.”

Reservation nr 14 i finansutskottets betänkande understryker att statliga beställningar av kantsten bör göras hos stenindustrin innan andra åtgärder prövas för att trygga sysselsättningen.

Jag avser därför att rösta för reservation nr 14.

I detta anförande instämde herr Olhede (s).

På förslag av fru andre vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta den fortsatta överläggningen samt behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan till kl. 19.30.

§ 4 Anmäldes och bordlades

Civilutskottets betänkanden:

Nr 30 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1971/72 i vad avser anslag under inrikesdepartementets handläggning

Nr 31 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959:612)

Nr 141

Onsdagen den
8 december 1971

Nr 32 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för
taxesättningen i lantmäteriverksamheten, m. m., jämte motioner.

§ 5 Kammaren åtskildes kl. 17.03.

In fidein

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert